počeci

ČASOPIS BOGOSLOVA FRANJEVAČKE PROVINCIJE

PRESVETOG OTKUPITELJA

Split, 2005. God.VI. Br (6) ISSN 1331 - 0569

POČECI
Godina VI. br.1.
Split, lipanj 2005.

Časopis bogoslova Franjevačke provincije

Presvetog Otkupitelja

Izdavač:

Franjevački bogoslovni klerikat

Glavni urednik:

fra Josip Sušić

Odgovorni urednik:

fra Šimun Bilokapić

Uredničko vijeće:

fra Ivan Macut, fra Mijo Šabić, fra Kristijan Perković

fra Ivan Režić, fra Bernard Kasić fra Ivan Šimunac,

Lektor:

prof. Hrvoje Markulin

Naslovnicu izradila

akad. slikarica s. Zdravka Milić

Adresa uredništva i uprave:

«Počeci», HR-21000 Split, Bribirska 10

Tel: (021)387-317, Fax: (021)380-315

e-mail: franjevacki-klerikat@st.htnet.hr

Časopis izlazi uz odobrenje redovničkih poglavara.

Na osnovu mišljenja Ministarstva kulture Republike Hrvatske,

klasa: 612-10/96-01-1301-VJ/CJ, urbroj:532-03-1/7-96-01 od 26.

lipnja 1996.

časopis «Počeci» oslobođen je plaćanja poreza na promet.

Časopis izlazi povremeno.

Narudžbe, dopise i priloge slati na adresu Uredništva.

Tisak:

Pan Graf d.o.o.

HVALA TI OČE

SADRŽAJ

POPRATNA RIJEČ O. MAGISTRA....5
PLATONOVSKO POIMANJE MOLITVE....8
SMRT I ŽRTVOVANJE U AZTEKA I MAYA....17
TEOLOŠKI GOVOR O STVARANJU U STAROM ZAVJETU....21
SIROMAŠTVO....33
EUHARISTIJA- NEPROCJENJIV DAR, ALI I POZIV NA SLUŽENJE....41
U SLUŽBI KRISTA I CRKVE....45
KAO MARIJA....49
DRUGI VATIKANSKI SABOR – ČETRDESET GODINA POSLIJE....51
HVALA ŠTO SI MI PRUŽIO RUKU....59
TAU ASIŠKOGA MALOG BRATA....60
POVERELLO....65
KRIŽ....65
IVANE PAVLE, VOLIMO TE MI....66
OLUJA....68
MUČENIŠTVO....69
PLAIDOYER ČUĐENJU....75
FILOZOFSKI KAFIĆI....78
FILOZOFSKA SAVJETOVALIŠTA....81
LJUBAVNA IGRA BOGA I SVIJETA....90

Radosni smo što i ove godine za redom izlazi naš i vaš časopis „Počeci".

Nastojali smo i ovaj put, kao i dosada, donijeti vam aktualne teme s nadom da će vas one obogatiti novim spoznajama.

Zahvaljujemo svima koji su dali doprinos svojom pisanom riječju u ovom broju našeg lista. Velika hvala i našim odgojiteljima koji su nam stalno ohrabrenje i potpora u našem radu.

Stoga vam predajemo u ruke ovaj novi broj „Početaka" s nadom da će svatko u njemu pronaći ponešto za svoju dušu.

Od srca Vas pozdravljamo: Mir i dobro!

Urednik

POPRATNA RIJEČ O. MAGISTRA

Teško je sročiti popratnu riječ za bilo što u vremenu kada se Ocu nebeskom preselio veliki Karol Wojtyla, Ivan Pavao II. Osjećaji su pomiješani. Kod većine u ovom trenutku ipak prevladava ganuće i tuga. I kao da je to znao, poručio nam je u zadnjim trenucima svoga života da je radostan te pavlovski potakao da se i mi radujemo. Zašto je taj čovjek u tako teškim trenucima svoga života bio radostan i zašto nas, poštujući naše ganuće i tugu, poziva na radost?

Bijeli Starac, kako su ga neki nazivali, razumio je ljudske osjećaje. Njegov život zorno svjedoči da ih je intenzivno živio sve, pa i onaj blizi osjećaj smrti. Živio ih je u djetinjstvu i mladosti, a najviše i najosobnije u zreloj dobi u svojoj kući na Trgu sv. Petra u Rimu. Sve je te osjećaje čovjek Božji tumačio i živio u svjetlu evanđelja. Posebno i razložno radost.

Reklo bi se da je Biblija knjiga ratova, prevara, ubojstava. Suvremeni apokaliptičari i katastrofičari, filmska i druga industrija, vođe raznih sekti pozivaju se na nju kada pripovijedaju o skoroj propasti svijeta. U tom smislu im je vrlo inspirativna, neiscrpna riznica. Vidljiva, gotovo globalna, posljedica njihovih uradaka je strah i tjeskoba. Međutim, bolji poznavatelji Biblije govore nam da je ona knjiga radosti, da je najčešće raspoloženje u Bibliji, pa i riječ, upravo radost i njoj slične. Evanđelje je radosna vijest! Ono nam jasno pokazuje da temelj radosti nije niti može biti nešto – ništa materijalno, nego Netko – Osoba. Izvor i bit, osobito kršćanske radosti, jest svijest da nam je taj netko uvijek bliz. Odatle i paradoks kršćanske radosti koji nam svjedoči i papa. Ondje gdje ona po svim ljudskim mjerilima ne bi trebala postojati, susrećemo je u izobilju.

Paradigmu te paradoksalnosti kršćanske radosti otkrivamo u Gospodnjem rođenju, Božiću. Političko, ekonomsko, socijalno stanje u Izraelu je otužno. Rimska čizma gazi, porobljuje, sije strah. Isusovi su roditelji daleko od kuće, zabrinuti i bez svratišta. Siromašni pastiri pod vedrim nebom egzistencijalno su ugroženi. Herod je u strahu koji se prelijeva na čitavu zemlju, osobito novorođene. Uboštvo štalice... Ljudski gledano, jad i bijeda! Ali, gle čuda! Nebo se raduje, anđeli pjevaju, pastiri hitaju, kraljevi se klanjaju, Josip i Marija sretni blagoslivlju. Zašto? Jer je On među njima. To je jedini smisleni odgovor.

Bez razumijevanja te paradoksalne strane kršćanske radosti, prvi mučenici i svi kroz povijest do ovoga posljednjeg izgledali bi nam kao puki mazohisti. Ima li razloga radovati se, a oni to čine pjevajući, kada te drugi progone kao stoku, bacaju pred zvijeri, plijene tvoja dobra, bičuju, kasape, ubijaju? I otkud uopće takva ozbiljnost u radosti? Otkuda potreba sa smiješkom na licu pružiti ruku oproštenja onome koji je na njega pucao i u smrtnom hropcu svima poručiti: „Radujte se!" Odgovor je opet isti. S njim/a je Onaj koji, kao nitko, ima iskustvo boli, bičevanja, ponižavanja; iskustvo smrti, izvojevanu pobjedu i jasnu poruku: „Ne bojte se!" Radujte se! – samo je logični produžetak prvoga usklika. Stavljeni zajedno oni su početak i završetak bogatog pontifikata Ivana Pavla II., mistika, karizmatika i proroka.

Papa se nije obraćao samo kršćanima. Pod njegovim prozorom, svjedočanstva govore, bdjeli su i drugi ljudi dobre volje. Očinski se brine i za njih. Svojim putovanjima, neposrednim govorom, blagotvornom rukom na čelu malene djevojčice, doslovnim grljenjem svih htio je poručiti da i bez ove paradoksalne strane kršćanske radosti postoji i ona druga, čisto ljudska. Prava radost niče na susretu, cvjeta na blizini, u živoj riječi, dobrohotnom dodiru i pogledu, zauzetosti i skrbi za druge, osobito najpotrebnije. Ljudski je bio radostan što smo došli susresti ga i biti mu blizu. Poručuje da, ako želimo biti radosni, tako susrećemo jedni druge.

I rad je usko vezan uz radost, uči nas neumorni papa, radnik u kamenolomu, tvornici i na njivi Gospodnjoj.

Jesmo li radosni? Ako nismo, zašto nismo? Što je to što nam priječi istinsku radost? Papina smrt zasigurno nije jer s nama ostaje Onaj čija je nazočnost radovala mučenike i papu. Možda je potrebno upitati se u svjetlu papina života i naučavanja: Je li ispravan naš izbor vrednota na kojemu bi trebao počivati naš život i naša radost? Toliko je puta upozorio da svaka vrednota, tako i radost, ima svoju paralelnu „vrednotu". Privid vrednote koji, iako puno obećava, poluči samo tugu, žalost, ispražnjenje od smisla, smrt; razni totalitarizmi, puki materijalizam, sloboda bez odgovornosti, slobodarstvo na mnogim područjima, svijet užitka i zabave, „milosrdna smrt", stvaranje i proizvodnja čovjeka. Izbor i življenje istinskih vrednota rezultira radošću. Drugo važno upozorenje naslućujemo u njegovu izlasku u svijet čime nas jasno uči da radost kao i ljubav nužno treba dijeliti.

Iako je ona nutarnje raspoloženje, ne smije ostati samo u srcu. Inače umire! Potreban je susret licem u lice u radosti. Radost se ne može prenijeti e-mail ili SMS porukom, niti telefonskim razgovorom. Oni su nekada ogledanje Narcisa u površini jezera. Radost je, naprotiv, sunce svima vidljivo koje i „malu voćku poslije kiše" učini čudesno raskošnom. Bez njega ono je opet „obično, jadno, malo drvo". Afrika, Južna Amerika, Istočna Europa bile su sa Svetim Ocem eksplozija radosti.

Mnogi u ovom trenutku govore o papi. Istinski se trude. Među njima i oni koji ga nisu baš „obožavali". No, nije li ovo najzgodniji trenutak da u radosnoj tišini dopustimo da nam on govori? Da nam govori o svojoj veličini u siromaštvu jer je ostavio za sobom samo nekoliko svojih osobnih bilježaka. Da nam Snažni, starački mudro, pripovijeda o svojoj i svakoj starosti, bolesti i nemoći. Što je htio poručiti svijetu kad su mu takvom govorili da se skloni, kad prečista televizija, oblikovateljica javnoga mnijenja, a ljubiteljica mladosti, zdravlja, ljepote i zabave nije mogla podnijeti njegov bolni grč, slomljeno i oronulo tijelo, drhtave ruke i glas? Koliko je takav stav Slaboga, a Nepokolebljivoga unio radosti u živote bolesnika, staraca, izopćenih iz svijeta i logike funkcionalnog, proizvodnog, učinkovitog? Da pokojnik govori, a živi zašute?!

Svi ovi tekstovi koje vam nudimo na čitanje napisani su prije smrti Ivana Pavla II. Ovo je prigoda da od njih stvorimo nešto posve novo. Da budemo graditelji novih početaka. U doslovnom i simboličkom smislu. U doslovnom smislu na način da vam ponuđeni tekstovi budu samo podloga za razmišljanje i da ih promišljate u duhu i perspektivi Sv. Oca, njegovom dobrotom i mudrošću. Takvom će suradnjom nastati potpuno „novi Počeci". U simboličkom smislu zajednički početi djelatno gledati svijet i čovjeka očima ovog karizmatika i proroka imajući na umu Pavlov poticaj:

„Radujete se u Gospodinu uvijek! Ponavljam: radujte se!" (Fil 4,4).

U radosti na posljetku zahvalimo Bogu Ocu za dar Svetoga Oca!

Fra Šimun Bilokapić

PLATONOVSKO POIMANJE MOLITVE

Uvod

Samo onome tko moli, otvaraju se velike tajne bitka.
Peter Wust

Čovjek nastoji u svemu što doživljava i što ga svakodnevno potiče na djelovanje naći objašnjenje svojim razumom te uskladiti svoj senzitivni život s dosegnutim spoznajama. U tom se procesu okreće onim izvorima spoznaje u koje je egzistencijalno ukorijenjen, a to su filozofska i vjerska predaja te povijesno iskustvo ljudske zajednice kojoj pripada.

Svaki čovjek ima iskustvo svoje ograničenosti i nemoći pred svijetom koji zatječe, ali i pred samim sobom ukoliko se ne poznaje i ne posvješćuje svoje zadanosti i izbore. U tom iskustvu on osjeća potrebu povjeriti nekome svoj život, osloniti se na jačega od sebe i njemu se uteći u situacijama koje čovjeka nadilaze. U čovjeku se rađa želja za susretom s Onim koji može ispuniti njegovu čežnju, koji je početak ove zbilje. Susret se ostvaruje u riječi. Dvije tako različite zbilje mogu ostvariti blizinu kroz riječ. Transcendentno se objavljuje u imanentnom, Stvoritelj omogućuje stvorenju sudjelovanje u božanskoj punini, čovjek ulazi u iskustvo molitve.

O molitvi postoje mnoga svjedočanstva. U današnjem svijetu pluralistički se pristupa svakom fenomenu pa tako i otajstvu molitve. Svaka vjerska tradicija čuva svoje molitveno blago, a razmatranje duhovnog života prisutno je i u filozofskim raspravama. Ovom radu nakana je na sažet način predstaviti temeljne postavke platonovske molitve. Prenijeti ono što je njegovu dobu, odnosno njemu samome, značio odnos između čovjeka i Boga; kako se shvaća narav svetoga i pobožnoga (οσιον), što čovjeku treba razmatrati, zna li moliti kako valja i koja je prava molitva? Platon daje punu riječ Sokratu, a ovaj, vođen glasom iznutra svjedoči put kojim nam je ići, mišljenjem i životom.

Ponegdje platonovsko odražava u svojem dosegu onu zbilju u kojoj mi prepoznajemo, u sadržaju i izričaju udaljene, ali ipak moguće doticaje s iskustvom kršćanske molitve. U tim doticajima naglašena su svetopisamska mjesta koja jasno izriču misao posvjedočenu na

drukčiji način i prema drukčijim korijenima u platonovskoj filozofiji. Ovdje su ta mjesta tek moguće smjernice u promišljanju suodnosa platonovskoga i kršćanskoga poimanja molitve.

1. Pobožno i sveto u Platonovoj filozofiji

U dijalogu *Eutifron* riječ je o naravi pobožnoga i svetoga. U dijalog ulaze Sokrat i Eutifron, koji pokreće parnicu protiv svoga oca, pozivajući se na svoje znanje o svetome i pobožnome (οσιον) i usklađenost svoga djelovanja s time. Sokrat, optužen zbog bezbožnosti (ασεβεια), prepoznaje priliku za raspravu o naravi svetoga i pobožnoga. Na početku on pita : „Zar nije pobožno, samo po sebi istovjetno u svakom Činu, a bezbožno ono što je svem pobožnom posve protivno, a sebi samome slično? Zar nema sve što bi trebalo biti bezbožno kao bezbožnost jedno određeno obilježje (ιδεα)?"[1] Sokrat traži da ga Eutifron pouči „O samoj ideji po kojoj je sve pobožno pobožno."[2] Eutifron pozivajući se na bogove kao isključive auktore takvoga razlučivanja spremno odgovara da je pobožno ono što je bogovima drago, a slijedom toga bezbožno ono što im je mrsko. Međutim, Sokrat odmah premješta naglasak s takvog izvanjskog općenitog određenja na onaj put kojim je krenuo u svom početnom pitanju, a to je ona ideja odnosno obilježje po kojem je pobožno upravo to što jest. Potom se nakratko prihvaća ta upućenost bogova na pobožno i obratno u sljedećem pitanju: „Je li pobožno bogovima milo zato što je pobožno ili je pobožno zato što im je milo?"[3] Ovo se pitanje postavlja nakon što su navedene razlike u vrednotama po kojima bogovi djeluju, kao i na njihove međusobne svađe u pogledu onoga što je dobro lijepo i pravedno, a što je tomu suprotno. Doduše, ne spore se toliko oko naravi koliko u određenju čemu u pojedinim slučajevima pripisati tu narav, odnosno njezinu suprotnost. „Zato jer je pobožno biva i ljubljeno, a nije pobožno zato jer biva ljubljeno."[4] Eutifron se od tog mjesta više ne snalazi i do kraja dijaloga ostaje u dvojbi.

---

1 Platon, *Eutifron ili rasprava o pobožnome*, 5 d, Matica hrvatska, Zagreb 1998.
2 *Isto*, 6 d.
3 *Isto*, 10 a.
4 *Isto*, 10 d.

U Sokratovoj argumentaciji Platon „želi pokazati kako je za dijalektičko promišljanje potrebno znati zauzeti čvrst stav, orijentirati se i ne izgubiti glavni cilj iz vida."[5] Postaje očito da njegova logika ostaje na drugoj i drugačijoj razini, nego ona koju razvija Sokrat kad želi naglasiti, a to postaje vertikala cijele rasprave, da stav bogova prema svetome i pobožnome „ni na koji način ne uvjetuje, niti objašnjava njegovu unutarnju strukturu, odnosno samu bit (ουσια). Sveto i pobožno kao etičke norme imaju obvezujući značaj i za bogove i za ljude nezavisno o tome sviđa li se to njima ili ne."[6] Dakle, u pitanju je bit (ουσια), a ne svojstvo (παθος) koje se nečemu pripisuje. Sva argumentacija utemeljuje se u ovom ključnom razlikovanju. [7]

2. *Platonovsko poimanje molitve*

Na početku valja objasniti što podrazumijevamo pod pojmom *platonovski*. Uzmemo li da je Platon svojom filozofijom ostavio temeljni utjecaj na sve koji su nakon njega razmatrali o istom, pojam platonovski lako je shvatljiv. Mislimo na ono što je prethodilo vremenu kršćanstva, a što sadrži mnoga obilježja bitna za kršćansko poimanje molitve. Zbilja na koju mislimo sadržana je u dijalozima koje je Platon pisao, stavljajući često u usta Sokrata svoje osobne misli.

2.1. Značenje molitve

U molitvi se događa susret po kojemu naša duša dotiče božansku bit i primiče se sjedinjenju s božanskim. Prijanjanje uz božansko privodi dušu sudjelovanju u božanskom svjetlu. Na kraju sjedinjenje slijedi jedinstvo duše i Jednoga, tako da mi više nismo mi sami, nego obuzeti božanstvom, prebivajući u njemu.[8] U jednom

5 Isto, str. 71.

6 Isto, str. 69.

7 Platon ističe ontološki prioritet uzroka nad njegovom posljedicom. "Sokratova, odnosno Platonova distinkcija između biti (ουσια) i akcidentalnih svojstava (παθος) određene stvari sačinjavat će središnji moment u Aristotelovoj kategorijalnoj ontologiji, tj. u njegovu razlikovanju između supstancije i akcidenata." Platone, *nav. dj.*, str. 57-58., bilješke (Jure Zovko).

8 Usp. Proclus, *Commentary on the Timaeus,* preuzeto s *http://www.goddessathena.org/Encyclopedia/Friends/Proclus/Commentary_on_the_Timaeus_x.htm.*

manjem platonovskom dijalogu[9] govori se o značenju prave molitve i onome što molitva donosi čovjeku koji po njoj traži neka dobra. U prvom redu traži se „predmet" molitve, odnosno ono o čemu treba razmatrati. Sokrat na to pitanje odgovara veoma kratko. Naime, treba razmatrati o onome što je najvažnije. Potrebno je također dobro razlučiti što je dobro, a što zlo, jer ponekad oni koji mole traže zla misleći da su za njih dobra. Kada se od bogova nešto traži, valja uskladiti svoje djelovanje s naravi onoga što molimo. Očito je da ljudske želje ostaju, makar donosile i štetu. Imaju svoj korijen u ljudskom srcu i pojavljuju se u mnogim prilikama prerušene i neumoljive, tako da svoj izlaz nalaze u ljudskom neznanju i odsutnosti vještine razlučivanja. Čovjek često optužuje bogove za mučan tijek svoga života ne shvaćajući da je upravo on sam odgovoran za posljedice koje mu osobni izbor donosi. To iskustvo osobne ljudske povijesti, kao i ono opće, jasno potvrđuje da je svaki izbor ono što čovjeka izgrađuje. Ispravno shvaćanje molitve je ono po kojem smo svjesni da molitva ne mijenja Boga, nego onoga koji moli (Søren Kierkegaard).

2.2. Prava molitva

Prava molitva je ona koja traži dobro, a želi otkloniti zlo: „Bože, daj nam dobro, bilo da ga tražimo ili ne, a odagnaj od nas zlo, čak i ako ga tražimo."[10] Nalazimo je u spartanskoj tradiciji, u kontekstu ratnih zbivanja koja potiču narod na traženje zaštite od bogova. Sokrat naglašava da je bogovima daleko najmilija ova molitva kao pravo „bogoštovlje" jer pretpostavlja njihovu svemoć i znanje koje je smrtnicima nedostupno, a slijedom ovozemnih dinamika i neiskazivo. Pokazuje se boljim ne znati, nego misliti da se zna, a ne znati. Oslanjanje na svoje „moći", svoju zamišljenu ispravnost postaje pogubno. Neznanje postaje blagoslov samo u slučaju da priječi čovjekov zao čin, koji bi u suprotnom počinio slobodno i svjesno.

9 Usp. Platone, *Alcibiade minore,* u: PLATONE, *Tutti gli scritti,* Milano 1991., str. 635-644. ("Ovaj dijalog primjer je platonovskog dijaloga i pripisuje se vjerojatno drugoj ili trećoj generaciji nakon Platona kada su njegovi spisi bili dobro poznati u Ateni i Aleksandriji. Pokazuje znatnu originalnost (...), Alkibijad Mlađi pokazuje da poteškoće oko molitve koje su zbunjivale kršćanske teologe nisu bile nepoznate među platonovim sljedbenicima." preuzeto s: *http://jollyroger.com/xlibrary1/AlcibiadesIIbyIP/AlcibiadesIIbyIP1.html*).

10 Platone, *nav. dj.,* 143 a.

Promatrajući ovu molitvu, moguće je povezati je s novozavjetnim navodom koji donosi sv. Pavao u Poslanici Rimljanima: „Doista ne znamo što da molimo kako valja, ali se sam Duh za nas zauzima neizrecivim uzdasima" (Rim 8, 26). Već je antički čovjek osjećao da onaj kome upravlja svoje molitve nadilazi sve njegove mogućnosti te mu je povjeravao tijek i sadržaj svoje molitve. Sokrat kaže da bismo od Boga trebali tražiti tek blagoslov, budući Bog zna najbolje što je dobro za čovjeka.

2.3. Sadržaj molitve

Molitva je ključna za cjelovit uspon duše. Taj proces uključuje potrebu za dobrima, vrlinu i ,povrh svega, pobožnost prema bogovima. U prvom redu je potrebno znanje božanskog reda kojem se molitva približava. Zatim prilagodba našeg života s onim što je božansko; ovaj čin je popraćen potpunom čistoćom, nevinošću, disciplinom i redom po čemu se naše brige predstavljaju bogovima.

Onaj tko ulazi u iskustvo molitve morao bi nastaviti bez prekida sa štovanjem božanstva, obdržavati postojan red u obavljanju pobožnih djela, nastojati oko onih vrlina koje pročišćuju i uzdižu dušu zajedno s vjerom, istinom i ljubavlju; sačuvati vjeru, istinu, ljubav i nadu u dobro te odjeljivanje od svakog drugog zanimanja.[11]

2.3.1. Molitva i spoznaja

Da bi znao što moliti, čovjek treba razlučiti ono što je za njega dobro od onoga što je zlo. Posjedovanje spoznaje dobra[12] daleko više vrijedi, nego sve ostale sposobnosti koje su upisane u čovjeka. Spoznaju dobra ništa ne može nadoknaditi, a sve druge sposobnosti o njoj su ovisne i od nje primaju svoju vrijednost. Ako nisu s njom povezane, rijetko koriste, a sasvim sigurno mogu naškoditi. Čovjek može mnogo znati, ali mu znanje može biti na propast. Ovdje se također možemo sjetiti riječi sv. Pavla: „Jer premda upoznaše Boga, ne iskazaše mu kao Bogu ni slavu ni zahvalnost, nego ishlapiše u mozganjima svojim te se pomrači bezumno srce njihovo" (Rim 1,21). Ako je čovjek pred Bogom u molitvi ponizan, u stavu sveobuhvatne

11 Usp. Proclus, *Commentary on the Timaeus,* preuzeto s *http://www.goddessathena.org/Encyclopedia/Friends/Proclus/Commentary_on_the_Timaeus_x.htm.*

12 Usp. Platone, *nav. dj.,* 145 c.

zahvalnosti, onda je i sadržaj molitve prikladan, bez obzira na znanje koje je čovjek stekao. Molitva sjedinjuje one koji mole s onima kojima je molitva upućena, združuje božanski um s moliteljevim, potiče volju, utemeljuje u Bogu sve što čovjek posjeduje.

Uz spoznaju se uvijek veže i teologalna krepost ljubavi. Ljubav doziva u postojanje pa tako i u rast u spoznaji. Spoznavanje Božjeg djelovanja u svijetu nastavlja se na postojanje slike Božje koja je čovjek i kojoj je dana moć razumijevanja stvorene stvarnosti. Sve je postojanje ovisno o Božjoj biti u svakom trenutku svoga trajanja. Sveti Ivan svjedoči da je Božja bit upravo ljubav. „Svako razumijevanje Boga koje je nespojivo s kretnjom ljubavi jest krivo. Ljubav i spoznaja Boga nisu realno odvojivi jer u Propovjedniku je rečeno: *praebuit sapientiam diligentibus se.* "[13]

Za molitvu vrijedi ona napomena kao i za ljubav: to nije tek osjećaj, misao, raspoloženje ili lijek za našu bol, već radije trajna raspoloživost - stav. To znači da je u nama trajno opredjeljenje za ljubav, težimo ispuniti zadaću koju ljubav pred nas postavlja, trajno upravljamo svoje htijenje izboru dobra.

2.3.2. Molitva i prinos

Sokrat kaže kako Spartanci osim dobra traže od bogova uvijek ono što je prikladno[14] i da ih nitko ne može čuti da traže nešto više od toga. Jasno im je da ishod, kakav god bio, nije izravna posljedica njihove molitve nego spada na bogove hoće li im dati ono što su molili ili će učiniti suprotno. Za obraćanje bogovima od najveće je koristi molitva.[15] Ona sama privlači dobrotvornost bogova po neizrecivim simbolima koje su upisane u stvorenja. Bogovi kao da više gledaju na stav čovjekov, nego na njegove žrtve, molitva koja priznaje njihovu veličinu i apsolutnu volju milija im je nego svi žrtvenici kojima ljudi trguju.[16] U odnosu na dobra za koja molimo na prvom su mjestu molitve posvećene spasu duše, zatim molitve

13 S. Weil, *Pismo jednom redovniku*, str. 21.

14 Usp. Platone, *nav. dj.*, 148 c - d.

15 Usp. Proclus, *Commentary on the Timaeus*, preuzeto s *http://www.goddess-athena.org/Encyclopedia/Friends/Proclus/Commentary_on_the_Timaeus_x.htm.*

16 Ovdje je značajno navesti riječi psalma: "Žrtve ti se ne mile, (...) žrtva Bogu duh je raskajan, srce raskajano, ponizno, Bože, nećeš prezreti." *Ps* 50, 18 a.19.

koje se odnose na dobro raspoloženje tijela i na kraju one molitve koje se tiču vanjskih stvari.[17]

Sokrat i Eutifron raspravljaju o odnosu čovjeka prema žrtvenim prinosima i molitvi bogovima. Sokrat određuje žrtvovanje kao prinos darova bogovima, a molbu kao izricanje zamolbi bogovima. Prema tome bi pobožnost bila znanje o prinosu zamolbi i darova bogovima.[18] Eutifron govori o službi bogovima.[19] „Meni se dakle čini, Sokrate, da je sveto i pobožno onaj dio pravednoga koji se odnosi na služenje bogovima, dok je onaj koji se odnosi na služenje ljudima preostali dio pravednoga."[20] Sokrat ga potiče da mu taj pojam služenja razjasni i pita ga služi li naša molitva da bismo od bogova dobili ono što od njih trebamo, a naši darovi su im uzdarje koje im od nas treba (jer, kaže Sokrat, bilo bi besmisleno dati nekome nešto što mu ne treba). Kada se Eutifron s tim složi, Sokrat naziva takvu pobožnost trgovinom između bogova i ljudi. Ono na što Eutifron nema odgovora jest kakvu korist imaju bogovi od naših darova kad mi ne posjedujemo ništa dobro što nam oni ne bi dali. Ovdje možemo naći zajedničku misao sa sv. Pavlom „što imaš, a da nisi primio?" ( )Iz ovoga proizlazi koliko je mala naša zasluga za darove odozgor, a da je božanski život apsolutna punina kojoj se ne može ništa ni dodati ni oduzeti.

Potrebno je posvetiti punu pozornost onome što u molitvi treba odnosno ne treba iskazati. Kada čovjek traži da mu dođe od bogova ono što ima doći, ponekad dobro, a ponekad zlo, za bogove to predstavlja nerazumno mišljenje i ne primaju takve molitve, makar popraćene procesijama i raskošnim žrtvama. Bogovi se ne daju potkupiti. Nepojmljivo je da se brinu za naše darove i žrtve, a da ne gledaju na našu dušu kako bi vidjeli je li netko pravedan i pobožan. Duša je ogledalo pobožnosti i pravednosti.[21]

Procesije i žrtve koje se prinose svake godine zbog mnogih grijeha ljudi, prezrene su od bogova. Bogovi kao i razumni ljudi najviše poštuju pravednost i mudrost. U tim je vrednotama temelj

17 Usp. Proclus, *Commentary on the Timaeus*, preuzeto s *http://www.goddessathena.org/Encyclopedia/Friends/Proclus/Commentary_on_the_Timaeus_x.htm.*

18 Usp. PLATON, *Eutifron ili rasprava o pobožnome*, 14 c - d.

19 *Isto,* 14 d - 15 a.

20 *Isto,* 12 e.

21 Usp. Platone, *Alcibiade minore,* 149 e.

prave žrtve. Razumni i pravedni su oni koji znaju što treba činiti i reći u odnosu na bogove i ljude.[22]

Na kraju dijaloga Sokrat savjetuje Alkibijadu: treba ostati miran i čekati dok ga netko ne uputi na pravo postupanje prema bogovima i ljudima. Taj netko je onaj tko za njega posebno brine. Kada se iz duše ukloni oblak koji prekriva čovjekove sposobnosti u začetku, tada će se u nju moći nastaniti dar razlikovanja dobra i zla koji je uvjet pravilnom ljudskom djelovanju.

2.4. Izvor molitve - pravo postupanje prema bogovima i ljudima

Ovdje je zanimljivo uočiti zadnje savjete koje Sokrat upućuje Alkibijadu i to iz više razloga.[23] U prvom redu, izvjesno je da postoji način na koji bismo se trebali ponašati. Ljudska bića nisu doslovce slobodna činiti sve što ona hoće. Imaju unutarnji osjećaj odgovornosti. Drugo, filozof priznaje da se nalazimo u tami u pogledu znanja o tome kako se treba ponašati. Tijekom stoljeća ljudske povijesti, moralna pomutnja i etička izopačenost čovječanstva i više je nego očita. Treće, Sokrat nam potvrđuje postojanje potrebe za poučavanjem čovjeka u tome kako bi se trebao ponašati. Ovdje se implicite pojavljuje uvjerenje da je ova pomoć čovjeku izvanjska, odnosno, objektivna snaga istine koja je iznad pukih sklonosti njegove vlastite naravi. Četvrti uvid odnosi se na dvostruku obvezu ljudi, onu usmjerenu prema božanstvu i onu koju duguju jedni drugima. Prvu bismo mogli nazvati religioznom odgovornošću, a drugu označiti kao moralnu ili etičku. Iznenađujuće je što toliki djeluju u obmani da jednostavno biti „dobar" prema drugima predstavlja optimum njihove duhovne dužnosti. Peto, Sokratova opomena ukazuje na prazninu koja prebiva u poganskom srcu. Čežnja za otklanjanjem teškog bremena što pritišće dušu i potraga za oslobođenjem od krivnje kao posljedice činjenja zla. Konačno, ljudsko neznanje bit će izliječeno kada dođe „onaj koji se posebno za tebe brine". Očituje se posebna briga za čovječanstvo koja dolazi odozgor.[24]

22 *Isto*, 150 b.
23 Preuzeto s *http://www.christiancourier.com/archives/responseToSocrates.htm.*
24 Preuzeto s *http://www.christiancourier.com/archives/responseToSocrates.htm.*

Božji proroci opetovano ističu da je čovječanstvo bez božanske objave u stanju tame. Na početku Isusove službe propovijedanja sMatej citira proroka Izaiju da će po njegovoj poruci narod „što je sjedio u tmini" vidjeti veliku svjetlost (Mt 4, 16). Vrhunac tog učenja je u ljubavi (agape) koja ostavlja u naslijeđe poslušnost Bogu i služenje bližnjima. (Mt 22, 35-40) To znači ispravno vladanje u odnosu na Boga i bližnjega. Grčka riječ αποτρεπω, vladati se, doslovno znači *okrenuti se.* S ovim je povezana misao o povratku. U širem značenju, radi se o vraćanju božanskom mjerilu ponašanja i „načinu života" u skladu s tim (2, Kor 1, 12; 1 Tim 4, 12)

Zaključak

„Filozofsko pitanje o svetome i uzvišenome prožeto je, naime, temeljnim egzistencijalnim motivom: kako što boje živjeti i ostvariti vlastitu sreću?"[25] Platon daje dvije temeljne odrednice: valja nam razlučiti bit svetoga i pobožnoga. Ono u sebi nosi bit koja ga kao takvog određuje i nije ničim uvjetovana. Nadalje, čovjek može svojim razumom naslutiti svojstva prave molitve. Ona traži ono što je za čovjeka dobro, a želi odagnati zlo. Bez obzira na okolnosti i mogući ishod koji je podložan promjeni, ona se predaje u volju onoga kome je upućena. Uvjet pravoj molitvi jest spoznaja naravi pravog postupanja prema bogovima i ljudima. Taj se zahtjev označava kao služenje. Upisan je u čovjeka koji nalazi u sebi upućenost prema drugome, u prvom redu onome tko ga bitno nadilazi, ali istodobno i bližnjemu u kojem odčitava posvemašnju sličnost.

Platonovsko poimanje molitve u mnogočemu anticipira krščanske vrijednosti. Sam ponor koji nastaje između antičkog mnogobožačkoga svjetonazora i kritike takve predaje u osobi Sokrata, postaje s današnjeg gledišta poput mosta za razumijevanje uopće mogućnosti inkulturacije kršćanske poruke u ondašnje helenističko tlo. Duboku povezanost dvaju doba pokazuje i poimanje molitve. Iste rasprave žive i danas, potaknute dvojbom pred Sokratovim pitanjima koje je nemoguće ikada više povući.

Dunja Škare

25 Usp. Platon, *Eutifron ili rasprava o pobožnome*, str. 73. (Usp. Friedlander, P., *Platon*, II, str. 84.: "Tako na koncu niza definicija koje su prividno bez rezultata stoji etički zahtjev i ja kao egzistencija

SMRT I ŽRTVOVANJE U AZTEKA I MAYA

Srednjoamerički su indijanci donekle naučili ovladati svojom okolinom kroz poljodjelstvo i život u gradovima. Ipak, smrt je bila vazda prisutna. Za Azteke i druga plemena iz središnjeg dijela regije smrt u bici (za muškarce), pri rađanju (za žene) i u obrednom žrtvovanju smatrala se naročito časnom. Žrtvovanje u smislu vremena posvećenog sudjelovanju u vlastitim obredima, kao što je samožrtvovanje i prinošenje žrtava u vidu cvijeća, životinja i ljudi, srednjoameričkoj je kulturi bilo prirođeno.

Žrtvovanje ljudi započelo je u pretklasično doba, ali njegovo institucionaliziranje bila je toltečka, a naročito aztečka posebnost. Kao i po pitanju smrti i o žrtvovanju su se razilazila gledišta Azteka i primjerice Maya. Za Maye žrtvina je krv bila neophodna kako bi se nadopunio i osigurao glatki tijek cikličkih događaja, a žrtvovanje je bilo izraz podaničke vjernosti božanstvima. Za Azteke je žrtovanje ljudi bilo potrebno na široj osnovi, kako bi se svemir držao na okupu i da bi se okrijepilo Sunce za njegov noćni ophod i bitku sa silama tame. U praksi je žrtvovanje ljudi kod Azteka postalo sredstvo političke prinude, ali i društvene kontrole. Azteci su ovo užasno praznovjerje doveli do apsurdne krajnosti. Ljudske žrtve, a posebno odstranjivanje srca postale su središnja tajna njihove religije. Zapisano je primjerice da je u vrijeme vladavine Ahuitzotla, osmog i najmoćnijeg vladara astečke kraljevske dinastije, za posvećenje hrama u glavnom gradu Tenochtitlanu pogubljeno oko 20 000 ljudi. Kako bi zadovoljili proždrljivost Sunca za ljudskim srcima, postojala je čitava kasta ratnika čiji je zadatak bio opskrbljivati svećenike novim žrtvama. Azteci su poticali pobune među podanicima svog rasprostranjenog carstva jer im je to davalo opravdanje za slanje vojske i uzimanje zarobljenika. Zbog toga su ih se silno bojali i mrzili svi susjedni narodi. Dijelove tijela žrtava vjerojatno su jeli svećenici na ritualnim gozbama, a njihove bi lubanje izložili na gradskom tzompatliju (stalku za lubanje). Taj je običaj uvijek bio vezan uz ritual, a ne toliko uz hranu u fizičkom smislu. Svrha tog čina vjerojatno je bila preuzeti snagu, hrabrost, sposobnosti i vještine mrtve osobe.

Smrt bogova i rađanje novog Sunca

Razloge za prakticiranje kulta žrtvovanja, kao i njegovo opravdanje, nalazimo u jednom od starih mitova o smrti i ponovnom rođenju. Azteci su vjerovali da su se na kraju prethodnog razdoblja bogovi u tami okupili u svetom gradu Teotihuacanu i odlučili koji će od njih postati novo Sunce što obasjava svijet. Prema predaji, drski bog Tecuciztecatl dobrovoljno se javio dok su ostali bogovi odabrali skromnog, starijeg Nanahuatzina kao drugog takmaca. Izgrađena je velika pogrebna lomača i Tecuciztecatl je pozvan da u nju skoči. Prvi kandidat nije smogao snage za osobnu žrtvu pa su bogovi zamolili Nanahuatzina da učini isto. On je odmah potrčao i skočio u vatru. Vidjevši to, Tecuciztecatl je skupio hrabrost i također se bacio na lomaču osramoćen jer ga je pretekao njegov protivnik. No, to nije bio kraj. Nanahutzin je postao novi bog Sunca Tonatiuh, a Tecuciztecatl je postao mjesec. Na žalost, Sunce se nije kretalo nebom već je stajalo nepokretno na istočnom horizontu. Tonatiuh je zatražio podaničku vjernost i krv ostalih bogova prije nego krene na svoj put nebeskim svodom. Nakon vijećanja bogovi su pristali i jedan po jedan dozvolili da im Quetzalcoatl (bog Pernata Zmija) izvadi srca. Ojačan ovom krvnom žrtvom Tonatiuh je postao Nahui Ollin, Sunce kretanja. Azteci su ovom pričom o bogovima koji žrtvuju sami sebe, gotovo sigurno naslijeđenom od ranijh Tolteka, opravdali svoju krvavu religiju. Smatrali su da ukoliko bogovi moraju umrijeti kako bi Sunce i dalje kružilo nebom i ljudi moraju slijediti njihov primjer i voditi računa da je bog Sunca propisno nahranjen.

Osvajanje Meksika

Bezumno uništavanje ljudskih života kasnije je postao jednim od uzroka njihove propasti. Hernan Cortes je 4. ožujka 1519. godine pristao uz obalu Meksika. Prije odlaska u unutrašnjost osnovao je pokrajinu Veracruz, sebi dodjelio čin generalnog zapovjednika i zapalio svoje brodove kako bi onemogućio povlačenje. Bio je u prvom redu vođen željom za zlatom pa se potpomognut novim saveznicima uputio prema astečkom glavnom gradu. Mnogi njegovi saveznici bili su ogorčeni zbog prevlasti Azteka i samo su čekali priliku da se pobune. Iskoristivši ovo unutrašnje previranje i upotrijebivši znanje o predskazanom povratku Quetzalcoatla u liku

bradatog čovjeka s istoka čiji se dolazak prema astečkoj kronologiji trebao zbiti upravo 1519. godine, Cortes je bio u mogućnosti podjarmiti ove nemire u otvorenu pobunu i zadobiti desetke tisuća domorodačkih saveznika kojima je uništio carstvo Azteka. Kada je Cortes stigao u Tenochtitlan bio je istovremeno zapanjen i zgranut onim što je tamo vidio: veliku metropolu sa izvornom kulturom. U usporedbi sa tadašnjim europskim gradovima ovaj je bio golem, a broj njegovih stanovnika procjenjivao se na nešto više od 2 000 000. U središtu grada dominirao je kompleks hramova i stepenastih piramida. Međutim, iznad tih prekrasnih spomenika širio se užasan smrad jer su se upravo na tim mjestima održavali krvavi rituali astečke religije. Nakon što bi iščupali srce koje je još uvijek kucalo i ponudili ga Suncu, mrtva bi tijela bacali niz stepenice piramida. Nema sumnje da su Španjolci bili duboko šokirani ovakvim obredima od kojih su im otvrdnula srca prema gradu i narodu. Što se Španjolaca tiče, svi su indijanci bili sljedbenici vraga i trebalo ih je preobratiti na kršćanstvo, i silom ukoliko to bude potrebno. Porazivši Azteke, Cortes je naredio da se grad u potpunosti uništi kako bi izbrisao svako sjećanje na njegovu sotonsku prošlost. Tenochtitlan je bio sravnjen sa zemljom, a njegove palače i hramovi uništeni dinamitom kako bi se kamen mogao iskoristiti za gradnju novih crkava i vila za osvajače. U međuvremenu, domoroci su pretvoreni u robove i obavljali su sve naporne poslove ponovne izgradnje. U vrlo kratkom vremenu stanovništvo je desetkovano napornim radom, bolestima i povremenim ubojstvima. Pod prijetnjom smrti narod Meksika je bio prisiljen preobratiti se na kršćanstvo i odreći se svojih starih bogova. Bilo im je zabranjeno pisati svojim jezikom i morali su učiti španjolski. Svi pronađeni zapisi iz starih vremena bili su uništeni. Idole i ostale velike predmete koje se nije moglo s lakoćom slomiti, spaliti ili rastaliti, zakopali su ne bi li tako odstranili njihov zao utjecaj. Na taj su način Španjolci orobili ne samo zlato, srebro i druge dragocjenosti, nego i kulturu tog naroda.

Zasluge fra Bernardina de Sahaguna

Srećom se unutar Crkve našlo nekoliko istaknutih pojedinaca koji su se potrudili zabilježiti barem neke od domaćih predaja prije nego su potpuno nestale. Jedan od njih bio je franjevački redovnik Bernardino de Sahagun. On je 1529. godine otplovio u Meksiko

zajedno s nekoliko indijanaca, vraćenih u domovinu nakon što su ih javno pokazivali kao zabavu na dvoru. Franjevac je naučio Nahuatl, njihov jezik. Proputovao je Meksiko i tijekom svog dugog života sakupio ogromnu riznicu legendi i domaćih predaja zapisanih u 12 svezaka. Tražio je najučenije među indijancima kako bi mu pričali lagande o svojim narodima. Tako je Sahagun spasio sjećanje na indijansku prošlost prije osvajanja.

Za vrijeme španjolske okupacije Crkva i država onmogućavali su učenjake u nastojanjima da objave podatke koji su ukazivali da je Meksiko prije Cortesove invazije imao civilizaciju i povijest. Sahagun je pomno istraživao razdoblje konkviste i šokirale su ga priče koje je čuo. U svojim je djelima ublažio veći dio domorodačkoh iskaza o strahotama nakon invazije, no čak ni tada nije dobio dopuštenje da objavi svoj rad. Vladajuće strukture skrivale su njegove knjige jer se osvajanje htjelo prikazati u pozitivnom svjetlu. Međutim, iako je njegov rad obustavljen, a njegovo djelo na kraju izgubljeno kao cjelina, nepotpuna kopija rukopisa pojavila se 1809. godine u vrijeme Francuske invazije na Španjolsku. Zahvaljujući Španjolcima, od dragocjene riznice znanja i povijesti tih naroda ostalo je manje od 20 izvornih zakona i svitaka. To su razlozi zbog kojih i danas većina iznova započetih istraživanja često presušuju upravo u onoj točci gdje bi daljnji podaci vjerojatno bili najzanimljiviji.

Ivan Vuleta

TEOLOŠKI GOVOR O STVARANJU U STAROM ZAVJETU

Uvod

Stari zavjet ne sadrži jedinstven i cjelovit govor o stvaranju te nema sustavne teologije stvaranja. Stoga, da bismo donekle dospjeli do sustavne slike o stvaranju onako kako su je prikazali hagiografi u Starom zavjetu, treba iščitati sve tekstove koji se bave tom tematikom. Budući da ovaj rad nije egzegetskog tipa, nećemo ulaziti u egzegetsku raščlambu pojedinih starozavjetnih tekstova, već ćemo je pretpostaviti te će se govor bazirati uglavnom na teologiju stvaranja.

1. Stvaranje kao borba

Gotovo je sigurno kako je najstariji govor o stvaranju u Starom zavjetu sadržavao slike borbe između Jahve i predstavnika kaosa. Danas u tekstu Starog zavjeta nailazimo više na obrise tog govora, nego na činjenice. Ipak, ne bi se trebalo prelaziti preko toga kao da ga nema. Ovakav govor o stvaranju kao borbi samo je jedan od dokaza razvoja starozavjetne vjere i predodžbe o Jahvi. Napredujući u vjeri, izraelski je narod pomalo istisnuo ove mitske prikaze stvaranja u korist teološki razvijenijima da bi ih na koncu mi danas pronašli samo u pjesničkim aluzijama. Takve slike nalazimo u Ps 74, 13-15: „Ti svojom silom rasječe more, smrska glave nakazama u vodi. Ti si Levijatanu glave zdrobio, dao ga za hranu nemanima morskim"; Ps 89, 10-11: „Ti zapovijedaš bučnome moru, obuzdavaš silu valova njegovih; ti sasiječe Rahaba i zgazi, snažnom mišicom rasu dušmane svoje"; Iz 27, 1: „U onaj dan kaznit će Jahve mačem ljutim, velikim i jakim, Levijatana, zmiju hitru, Levijatana, zmiju vijugavu, i ubit će zmaja morskoga"; Iz 51, 9: „Probudi se! Probudi se! Opaši se snagom, mišice Jahvina! Probudi se, kao u dane davne, za drevnih naraštaja. Nisi li ti rasjekla Rahaba i probola Zmaja? "; Job 9, 13: „ Bog silni srdžbu svoju ne opoziva: pred njim poniču saveznici Rahaba"; Job 26, 12: „Svojom je snagom on ukrotio more i neman Rahaba smrvio mudrošću".

„Stari se zavjet ne zanima za stvaranje zato da udovolji ljudskoj radoznalosti rješavajući pitanje postanka. On u stvaranju vidi prije svega polazište Božjih nauma i povijesti spasenja, prvo od velikih Božjih djela koja se potom nižu u povijesti Izraela. Stvaralačka moć i gospodstvo nad poviješću jesu korelati: upravo zato što je stvoritelj i gospodar svijeta, Jahve može izabrati Nabukodonozora (Jr 27, 4-7) ili Kira (Iz 45, 12) da izvrše njegove namisli. Događaji se uvijek zbivaju u zavisnosti od njega, on ih doslovno stvara. To ponaosob vrijedi za one glavne događaje koji su odlučili pravac Izraelove sudbine: izabranje Božjeg naroda kojeg je Bog stvorio i oblikovao (Iz 43, 1-7), izbavljenje u vrijeme Izlaska (Iz 43, 16-19). Psalmisti upravo zato u svojim razmišljanjima nad poviješću povezuju te događaje s čudesima stvaranja da bi nabacili potpunu sliku Božjih čudesa (Ps 133, 5-12; 136, 4-26). Ugrađen u takav okvir, stvarateljski čin posvema izmiče mitskim poimanjima koja su ga na starom Istoku iskrivljavala. Stoga, da bi ga pjesnički prikazali, sveti pisci smiju slobodno preuzeti slike iz starih mitova. One su izgubile svoj žalac. Stvoritelj postaje junakom divovske borbe protiv Zvijeri koje znače oličenje kaosa, protiv Rahaba i Levijatana. Ta su čudovišta bila raskoljena (Ps 89, 11), probodena (Iz 51, 9; Job 26, 13), smrskana (Ps 74, 13). Ona nisu dokraja uništena, ali su uspavana (Job 3, 8), okovana (Job 7, 12; 9, 13), zatočena u moru (Ps 104, 26). Stvaranje je za Boga bila njegova prva pobjeda. Kroz povijest niz se bitaka nastavlja; one se mogu prikazati istim slikama."[1]

2. *Stvaranje i savez*

Savez (berit) je središnja kategorija Starog zavjeta, koja u Novom zavjetu postiže svoj vrhunac u osobi Isusa iz Nazareta, Krista. Sklapanje saveza jedna je od osnovnih međuljudskih ustanova izraelskog naroda te bi to sklapanje završavalo tako da bi stranke koje sudjeluju u sklapanju saveza rasjekle životinju na dvije

1 X. Leon-Dufour, *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1980., stupac 1282. (U daljnjem tekstu RBT). Iako se ovdje zastupa stajalište kako je ovaj prikaz borbe između Jahve i Levijatana, te ostalih morskih nemani samo slikovni prikaz, mi ipak mislimo kako su ovi iskazi u davna vremena sačinjavali bitni dio njihove kozmologije i pogleda na nastanak svijeta. Ovo se, naravno, ne kosi sa kasnijom vjerom u Jahvu kao suverenog stvoritelja i gospodara svemira i života, već nam naprotiv pokazuje jednu evolucionističku vjeru Izraela.

polovice („sjeći savez") te bi prošle između njih sa sviješću da će im se to dogoditi ukoliko prekrše sklopljeni savez.

U Starom zavjetu sve se društvene transakcije potvrđuju savezom. On nije nužno uvijek bilateralan jer jači može slabijem nametnuti savez ili ga prisiliti da sklopi s njime ugovor. Savezom se uređuje svađa o izvoru (Post 21, 32; 26, 38) i razmirica među Jakovom i Labanom (31, 44); savezom se utvrđuje povezanost Abrahama i njegovih susjeda (14, 13) te odnosi između Gibeona i Izraela (Jš 9, 15); savezom dolazi do sporazuma između Abnera i Davida i taj savez okončava građanski rat i osigurava vjernost Izraela Davidu (2 Sam 3, 12-19).[2]

Suvremena egzegeza uočila je strukturu saveza u prvim poglavljima Postanka. Riječ je, dakle, o teološkoj projekciji saveza između Jahve i Izraela na stvaranje kozmosa i svijeta. Savez u Post 2 i 3 naglo je prekinut neposluhom čovjeka Jahvi dok u Post 1,1-2,4a nalazimo kako Jahve završava stvaranje u šest dana te se sedmi dan (subota) odmara. Subota je, kako je poznato, znak saveza između Jahve i Izraela.

G. von Rad i teolozi na njegovoj liniji polaze od saveza i misle kako je ideja stvaranja postupno izranjala upravo polazeći od iskustva Jahvinog spasenjskog djelovanja. Izraelci su iskusili Jahvu kao onoga koji je djelotvoran u povijesti. Razmišljajući nad tim veličanstvenim Jahvinim djelima, Izraelci zaključuju kako je taj moćni Jahve onaj koji je stvorio ovaj svijet.

Rad polazi od Pnz 26, 5-9: „Ti onda nastavi i reci pred Jahvom, Bogom svojim: Moj je otac bio aramejski lutalac koji je sa malo čeljadi sišao u Egipat da se skloni. Ali je ondje postao velikim, brojnim i moćnim narodom. Egipćani su s nama postupali loše; tlačili su nas i nametnuli nam teško ropstvo. Vapili smo Jahvi, Bogu otaca svojih. Jahve je čuo vapaj naš; vidje naš jad, našu nevolju i našu muku. Iz Egipta nas izvede Jahve moćnom rukom i ispruženom mišicom, velikom strahotom, znakovima i čudesima. I dovede nas na ovo mjesto i dade nam ovu zemlju, zemlju kojom teče med i mlijeko". Činjenicu da se u ovom tekstu ne spominje stvaranje, Rad tumači tako da se vjera u stvaranje pojavila tek kasnije.

2 Usp. A. Rebić, *Središnje teme Staroga zavjeta, Biblijskoteološki pregled starozavjetne poruke*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996., str. 117.

Flick i Alszeghy pišu kako objava napreduje već prema zahtjevima i raspoloženju onih koji je primaju. Kada nastane takva situacija da je potrebno produbljenje u spoznaji Boga da bi se ostalo vjernim savezu i kada kulturni razvoj koji se ostvaruje ponajviše u susretu s drugim civilizacijama, čini narod sposobnim za takvo produbljenje, prvotno se spoznaje produbljenje pod utjecajem Duha Svetoga i otkrivaju nove vidike odnosa između čovjeka i Boga.[3]

Kad je Izrael osvojivši obećanu zemlju započeo zemljoradnički način života, bilo je nužno priznati Boga gospodarem biljnog svijeta, vremenskih prilika i godišnjih doba, dapače čitave prirode. Za označavanje Jahve uzimala se shema prostora (Bog neba i zemlje), shema vremena (Bog koji je postojao prije svih stvari), a osobito shema uzročnosti (Bog stvoritelj svih stvari). U Pnz i liturgijskim himnima iz tog razdoblja često se rabe takva shvaćanja (vidi Pnz 10, 14; Ps 89, 9-13; Ps 95, 4-5 i dr.). U sukobu s velikim mezopotamskim silama dolazi do napredovanja refleksija o odnosu Boga i svijeta kako bi se pokazala superiornost Jahve nad asirsko-babilonskim kozmološkim božanstvima (vidi 2 Kr 19; Iz 40-55).[4]

Treba spomenuti i onu grupu bibličara koji slijedeći C. Westermanna i W. H. Schmidta naglašavaju kako pojam stvaranja nije tek postupno izranjao u Izraelu. Nepojavljivanje izričito teološki oblikovanog pojma stvaranja u najstarijim vjeroispovijednim formulama uvjetovano je činjenicom što je stvaranje bilo nešto samorazumljivo i općepoznato te ga nije trebalo posebno isticati. Iako stvaranje u najstarijim tekstovima nije bilo isticano, ono je bila pretpostavka mišljenja. Stoga se čini kako se savez uvrštava u okvir određen stvaranjem koje je prvi Jahvin spasenjski čin.[5]

Jahve je gospodar čitave prirode te ga se zato ne može upredmetiti. Cijeli je svemir prostor na kojem djeluje. On nije nacionalni Bog Izraela, već slobodno izabire taj narod i može ga slobodno i odbaciti dok su kod okolnih naroda bogovi nužno bili vezani uz jedan kraj ili pleme. Otkinuti takvog boga od nekog naroda značilo je njegov kraj, prestanak štovanja. Jahve nadilazi granice Izraela. Savez je izraz Jahvine ljubavi, milosti i dobrote, kao i stvaranje koje nije ničim uvjetovano. Jedini je uzrok stvaranja ljubav Jahvina.

3 Usp. M. Flick-Z. Alszeghy, *Temelji teološke antropologije*, ciklostil, Sarajevo 1983., str. 15. G. von Rad, *Teologia dell'Antico Testamento*, sv. I., Brescia 1972., str. 158-184.

4 Usp. M. Flick-Z. Alszeghy, *nav. dj.*, str. 15-16.

5 Usp. J. L. R. de la Peña, *Teologia della creazione,* Roma 1988., str. 21.

Hebrejski glagol koji se upotrebljava za prikazivanje Jahvinog stvarateljskog djela jest *bara*. On svjedoči o jedinstvenom stvarateljskom djelu kakvog je jedino Jahve mogao izvesti.

Tri su temeljne karakteristike tog glagola:

a) upotrebljava se samo za Jahvu

b) ne pretpostavlja nikakvu materiju iz koje bi Bog stvarao

c) pretpostavlja lakoću i nenapornost stvaranja.

Grčki Prijevod sedamdesetorice (LXX) hebrejski glagol prevodi sa glagolom κτίζω, a izbjegava glagol δημιουργέω jer ovaj potonji pretpostavlja nekakvu zanatsku radnju.

Ova razmišljanja na tragu Westermanna i Schmidta predstavljaju korekciju Radovog stajališta o odnosu stvaranja i saveza. Međutim, Rad ima pravo kad kaže kako je kategorija saveza središnji životni pojam Izraela u Starom zavjetu. Temeljni spisi Starog zavjeta o stvaranju jesu prva dva poglavlja Knjige Postanka.

3. Post 1,1 - 2,4a

Svojim literarnim oblikom pisac nam poručuje da njegov prikaz nastanka svijeta nije znanstveni traktat o postanku svijeta, već istina o Bogu koji stvara svijet i sve na njemu, jezikom odnosno slikama razumljivim svojim suvremenicima. Njegov prikaz ne želi biti kronologija stvaranja. Lako je uočljiv tjedni ciklus te mnogo mitskih elemenata kojima se zapravo pisac služi da bi svojim suvremenicima ukazao na Božje stvarateljsko djelo i spasenjski naum.

Ovaj svećenički prikaz stvaranja nastao je u VI. stoljeću pr. Kr. Izraelski je narod bio pod utjecajem okolnih naroda i njihovih vjerovanja u bogove koji su podložni prirodi, vremenu, svojemu narodu bez kojega zapravo i ne postoje. Stoga su proroci i svećenici u izraelskom narodu morali trajno podsjećati narod da je jedan apsolutni gospodar svijeta, stvoritelj, spasitelj, Jahve.

Drugi važni razlog nastanka ovog teksta babilonsko je sužanjstvo. Izraelski je narod bio slomljen, bez nade u svijetlu budućnost, hram je bio razoren, Jeruzalem zapaljen. Religiozni vođe, razmišljajući nad veličanstvenim djelima Jahvinim koje je izveo u prošlosti (izlazak iz Egipta), daju narodu nadu jer Jahve je stvoritelj i izbavitelj. Jahve ne zaboravlja svoja obećanja dana Abrahamu. Taj jaki Jahve izbavit će svoj narod i iz ovog sužanjstva i vratit ga u Obećanu zemlju. Iako

je ovaj prikaz stvaranja nastao kasnije od jahvističkog, s pravom je stavljen na početak same Biblije.

Budući da poznavanje egzegeze ovog izvješća pretpostavljamo, prelazimo na glavne teološke elemente ovog jahvističkog prikaza stvaranja. Možemo ih nabrojiti nekoliko:

1. U prvom redu treba reći kako je Bog stvorio nebo i zemlju (usp. Post 1, 1) bez ikakvog posrednika, pomoćnika. U ovom izvještaju ne nailazimo na tragove mitskog poimanja stvaranja prema kojima bi se Jahve borio sa Levijatanom i Rahabom. Ovdje je Jahve prikazan kao suvereni gospodar prirode i čovjeka.

2. Taj Bog stvoritelj opstoji od vječnosti, on je jedini, pravi i istiniti Bog, on je Izraelov Bog, Jahve. On nije nekakav plemenski Bog, već Bog svih ljudi. Slobodno je izabrao Izraela te ga isto tako može i odbaciti ukoliko mu ne bude vjeran.[6]

3. Bog stvara svojom riječju. I reče Bog (Post 1, 3; 1, 9; 1, 11; 1, 14; i dr.) početak je stvaranja. Ovdje je važno uočiti da svijet ne nastaje emanacijom iz božje biti, niti iz elemenata koji bi predegzistirali svijetu, odnosno iz elemenata koji bi bili suvječni s Bogom. Materija nije vječna te i ona nastaje Božjom riječju.

4. Stvaranjem započinje povijest svijeta. Ta povijest ima svoj kraj. U ovom izvještaju ne nailazimo na cikličko poimanje vremena kako ćemo ga naći u okolnih naroda (vječno vraćanje istoga). Vrijeme je demitizirano te svijet ide prema kraju gdje će Bog biti sve u svima, kako bi to rekao sv. Pavao.

5. Simetrični opis djela stvaranja u šest dana ne pokazuje samo da Bog ispunja, nego i stvara tri prvotna prostora semitskog svemira (podzemlje, zemlju i nebeski svod).[7]

6. Stvaranje je usmjereno prema čovjeku. Čovjek nije bačen u ovaj svijet, već ima svoje posebno, ali i vrlo odgovorno mjesto. Čovjek kao kruna stvaranja postavljen je za gospodara prirode (usp. Post 1, 28), postavljen je za onoga koji će je upotrijebiti za dobro, kako svoje, tako i drugih živih bića. I upravo bi se u dobrom i mudrom upravljanju prirodom trebalo očitovati to čovjekovo gospodstvo nad prirodom.

6 Usp. A. Rebić, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996., str. 74. Za kratki prikaz teologije stvaranja vidi P. Eicher (ur.), *Enciclopedia teologica*, Queriniana, Brescia 1990., str. 157-164.

7 Usp. M. Flick-Z. Alszeghy, *nav. dj.*, str. 16.

4. Post 2, 4b – 24

Ovaj tekst potječe iz jahvističke predaje te je stariji od svećeničkog izvješća iz Post 1,1-2,4a. Bez većih poteškoća uočavaju se bitne razlike između ova dva izvješća. Tako se ovdje Bog naziva Jahve-Elohim; Boga se prikazuje na antropomorfni način, blizak je čovjeku, oblikuje ga iz zemlje, udahnjuje mu svoj dah u nosnice (Post 2, 7), uređuje Edenski vrt (usp. Post 2, 8), šeće po vrtu (usp. Post 3, 8).

Ovaj je izvještaj nastao za vrijeme kralja Salomona u X. st. pr. Kr. Početak jahvističkog izvještaja o stvaranju služi kao uvod u pravi cilj prikaza, a to je stvaranje čovjeka. Pisac donosi okvir, ali je sva njegova pažnja usmjerena na čovjeka te na problem zla. Bilo bi jako teško razumjeti Post 3 bez ovih prethodnih redaka. Ovaj izvještaj započinje stvaranjem čovjeka (muškarca), a završava stvaranjem žene.

Nakon što je čovjek spoznao svoj „polovični bitak" i nakon što su mu sva druga stvorenja bila predstavljena, osjećao se usamljenim (Post 2, 20). Adam je uvidio razliku između sebe i životinja. Promatrajući Adama, Bog izriče važnu antropološku tvrdnju: „Nije dobro da čovjek bude sam! Načinit ću mu pomoć kao što je on" (Post 2, 18). U hebrejskom tekstu stoji izričaj עזר כנגדו (*ezer kenegdo*). *Kenegdo* znači izdignuti se, biti visok, vidljiv, tj. netko tko stoji ispred, kao dvojnik, kao sučelnik. Dakle, *kenegdo* na hebrejskom ne znači biti sličan, nego „koji stoji naspram" te je u savršenoj jednakosti i sposoban je definirati vlastitio postojanje stvarnosti samog čovjeka. Post 2, 18-23 ističe također, i to sa svom jasnoćom, upotpunjujuću jednakost muškarca i žene. To dolazi do izražaja na dva načina. Prvo, Bog stvara čovjekovu družicu od samog muškarca, a ne *ex novo*, da bi na taj način istaknuo tijesnu vezu između tih dvaju bića, istovjetnost njihove naravi, odnosno, jednakost i solidarnost koje između njih postoje. Sve to Adam jasno i nedvosmisleno izražava svojim radosnim usklikom: „Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!" (Post 2, 23). Jednakost i komplementarnost muškarca i žene dolaze do izražaja i u imenu koje se daje ženi: *išša*. Naime, to se etimološki nadovezuje na ime muškarac: *iš*. Doslovno preveden, tekst bi glasio: „Čovječicom neka

se zove, od čovjeka kad je uzeta!" (תאז־החקל שיאמ יכ השא ארקי תאזל) (Post 2, 23b).[8]

5. Govor o stvaranju u proročkim spisima VI. st. pr. Kr.

Iako je Jeremija prvi od proroka progovorio o stvaranju (vidi Jr 32, 1-17), ipak je Izaija bio onaj koji je razvio jednu sustavnu ideju stvaranja (vidi Iz 40, 12-15.28-29; 41, 4, i dr.). Narod je u babilonskom sužanjstvu izgubio svaku nadu. Budući da je Jeruzalem bio razoren, hram srušen, narod odveden u ropstvo, svećenici i proroci osjećali su potrebu da u narodu ponovno probude novu nadu u Jahvu spasitelja, osloboditelja pa i stvoritelja.

Spasenje koje je Izraelski narod iščekivao, sadržano je već u samom početku. Kir pripada Božjem naumu u povijesti spasenja izraelskog naroda. Izabranje Kira, obnova Jeruzalema i povratak prognanika povezani su s početkom povijesti čovječanstva i svijeta, sa stvaranjem (vidi Iz 42, 5-6). Stvaranje je zalog budućnosti. Povijest Izraela počinje sa stvaranjem svijeta. Budući da postoji čvrsta veza između stvoriteljskog zahvata Božjih i sadašnjih zbivanja u povijesti, stvaranje postaje znak i dokaz za buduće spasenjske zahvate Božje u povijesti: „Da, ovako govori Jahve, nebesa Stvoritelj, koji je oblikovao i sazdao zemlju, koji ju je učvrstio i nije je stvorio pustu, već ju je uobličio za obitavanje..." (Iz 45, 18-19). Prema Izaiji stvaranje je u funkciji povijesti spasenja. Sveta se povijest ne zaustavlja na sadašnjici. Ona korača prema cilju što ga dočarava eshatologija. I tu se nameće navraćanje na stvoriteljski čin Božji kada se želi pravo shvatiti što će biti konačni spas. Obraćenje Izraela bit će pravo ponovno stvaranje. Najzad, sav će svemir sudjelovati u obnavljanju stvari; Jahve će stvoriti novo nebo i novu zemlju (usp. Iz 65, 17).[9]

8 Usp. M. Vugdelija, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svjetlu Biblije i kršćanske teologije*, Služba Božja, Split 2000., str. 153-154. Ukoliko ovo imamo na umu, onda se nikako ne možemo složiti sa tvrdnjom L. Nemeta: „Prema toj je predaji (jahvistička predaja) Bog na početku stvorio samo jednog čovjeka koji nije ni muškog ni ženskog spola, nego je to ljudsko biće, predstavnik svih muškaraca i svih žena. Tek kad je Bog zamijetio da je čovjek sam... on odjeljuje spolove i stvara ženu." Vidi *Teologija stvaranja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003. str. 36.

9 Usp. A. Rebić, *Središnje teme...*, str. 79-80. Usp. B. Lujić, *Starozavjetni proroci*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004. str. 103-164. Usp. *RBT*, stupac 1280-1283.

6. Stvaranje u mudrosnoj književnosti

U mudrosnoj književnosti govor o stvaranju nije toliko opterećen babilonskim sužanjstvom koliko problemima ljudskog života. Rješenja tih ljudskih životnih problema vide se u počecima svijeta. Govor o stvaranju u mudrosnoj književnosti nije nekakav ukrasni dodatak, već zbilja kojom se pokušava riješiti osnovne egzistencijalne ljudske probleme.

U Knjizi Izreka govor je o mudrosti koja je bila nazočna kada je Bog stvarao svijet. Tako čitamo u Knjizi Izreka: „Jahve je mudrošću utemeljio zemlju i umom utvrdio nebesa; njegovim su se znanjem otvorili bezdani i oblaci osuli rosom!" (Izr 3, 19-20). „Rodih se prije nego su utemeljene gore, prije brežuljaka... Kad još ne bijaše načinio zemlje... bila sam kraj njega, kao graditeljica, bila u radosti, iz dana u dan, igrajući pred njim sve vrijeme..." (Izr 8, 22-31). Međutim, ona nije samo počelo po kojem je Bog stvorio svijet, već je i načelo kojim se ljudi moraju ravnati u svojem životu (Usp. Iz 3, 18).

U Knjizi o Jobu tema stvaranja je dramatski ukras opisa čovjekovih problema. Čovjeka i njegove probleme Job gleda u sklopu kozmičkog reda. Otajstvo čovjekova svijeta i njegove pravednosti solidarno je s otajstvom reda i poretka u svijetu. (usp. Job 5, 8-17). Čovjeku ne preostaje ništa drugo, nego priznati se grešnikom i pokloniti se pred Bogom, Svevišnjim i Svemogućim.

Stvaranje i uređivanje svijeta u mudrosnoj književnosti smatrano je polazištem za povijest u širem smislu te riječi: Mudrost i Tajna, koje su pratile Boga u stvaranju, ostaju Mudrost i Otajstvo sudbine svih ljudi i svakog čovjeka pojedinačno.[10]

7. Stvaranje «ex nihilo» (2 Mak 7, 28)

Knjige o Makabejcima ime su dobile po nadimku Jude, vođe ustanka protiv Antioha IV, Maccabaeus. Prva Knjiga o Makabejcima izvorno je pisana hebrejski, ali je sačuvana samo na grčkom jeziku, dok je Druga knjiga o Makabejcima izvorno napisana grčkim jezikom.

U ovoj se knjizi na izričit način govori o Božjem stvaranju „ni iz čega". Taj govor o „creatio ex nihilo" zaodjeven je govorom majke

10 Usp. A. Rebić, *Središnje teme*..., str. 81-82. Usp. G. Barbaglio i S. Dianich (ur.), *Nuovo dizionario di Teologia*, Edizioni paoline, Roma 1979., str. 184-210.

sedmorice braće koji će biti pogubljeni, te im budi nadu i potiče na vjernost Bogu. I upravo je Božje stvaranje glavni argument u njezinu govoru. „Ne znam kako ste nastali u mojoj utrobi, jer nisam vam ja darovala ni duh ni život, niti vam tkivo složila. Zato će vam Stvoritelj svijeta, koji je sazdao ljudski rod i koji svemu dade početak, milosrdno vratiti i duh i život, jer vi sad ne marite za se iz ljubavi prema njegovim zakonima." (2 Mak 7, 22.23) Malo dalje majka posljednjem živom sinu govori: „Molim te, dijete, pogledaj nebo i zemlju i sve što je na njima i znaj da je sve to Bog načinio ni od čega i da je tako nastao i ljudski rod. Ne boj se toga krvnika, nego budi dostojan svoje braće i prihvati smrt da te s tvojom braćom u vrijeme milosti opet nađem!" (2 Mak 7, 28.29)

Treba reći kako je prije ovih tekstova koje nalazimo u Drugoj knjizi o Makabejcima teško govoriti o izričitoj i jasno formuliranoj vjeri u stvaranje „ex nihilo" u Izraelu. Iako se u Post 1, 1 govori kako je Jahve stvorio nebo i zemlju te se upotrebljava glagol „bara", vjerojatno se ni tu ne govori o „creatio ex nihilo" ili o stvaranju u strogom smislu riječi, već o uređivanju kaosa u kozmos. Kad govori o hebrejskom glagolu „bara", Rebić kaže kako se ovaj glagol u hebrejskom upotrebljava za Božje djelovanje, a označuje stvaranje bez muke, bez oporbe, stvaranje iz nepostojeće materije, što je vlastito samo Bogu. U Starom zavjetu glagol *bara* pojavljuje se 48 puta i uvijek mu je subjekt Bog. Budući da ovaj glagol znači nenaporno djelovanje i budući da uz taj glagol nije u Svetom pismu nikad navedena materija iz koje bi Bog nešto stvarao, mnogi zaključuju da ovaj glagol u hebrejskom znači stvaranje 'ni iz čega'. Kontekst Post 1,1-2,4a doduše govori u prilog tom mišljenju, ali ga izričito ne potvrđuje. Tek u kasnijoj starozavjetnoj literaturi pojavljuje se izričiti pojam stvaranja 'ni iz čega' (usp. 2 Mak 28).[11]

11 Usp. A. Rebić, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, str. 54. H. Küng piše kako je stvaranje prema Knjizi Postanka 1, 1, uslijedilo iz neke vrste iskonske građe, a ne ni iz čega. I u Bibliji stvaranje «ni iz čega» relativno je kasna predodžba; potom ju je doduše kršćanska teologija duboko promišljala. Klasična kršćanska teologija ovdje će se potpuno složiti da osim Boga nije postojalo ništa drugo, nikakvo drugo prapočelo, nikakvo «područje» koje bi Bog trebao prožeti, nikakav «prostor» koji bi ograničavao Boga. Stvaranje «ni iz čega» nipošto ne znači osamostaljenje ničega, ne znači konkurentno načelo pored Boga, nego je teološki opis za to da svijet i čovjek zajedno s prostorom i vremenom zahvaljuju Bogu i nijednom drugom uzroku. Usp. H. Küng, *Kršćanstvo i svjetske religije, Uvod u dijalog s islamom, hinduizmom i budizmom*, Naprijed, Zagreb 1994., str. 183-184.

Jürgen Moltmann u knjizi *Dio nella creazione* između ostalog kaže kako formula „creatio ex nihilo" nema karakter ekskluzivizma (isključivosti). S riječju 'ništa' želi se reći ni iz čega, od čistog ništa. Čestica 'od' ne označava nešto predegzistentno, isključuje materiju. Čestica 'od' usmjerava na pogled prema smjeru u kojem ne postoji 'ništa' za vidjeti i ne postoji 'ništa' za naći. Sa jednom jednostavnom formulom želi se isključiti alternativa 'od nečega' zbog čega se ne bi moglo negirati samo 'nešto', već također ima potrebu isključiti i 'od'. Svijet je pozvan u postojanje slobodnom Božjom voljom. Bog se odredio kao Stvoritelj svijeta prije nego li je pozvao stvorenje u egzistenciju. Ako Bog stvara svijet slobodno, stvara ga zbog i za ljubav.[12]

Ukoliko uzmemo u obzir semitski način izražavanja i mišljenja te njihovu moć apstrahiranja od konkretnog svijeta koja je bila mala, vrlo je teško povjerovati u tvrdnje kako je izraelski narod u doba nastanka Knjige Postanka imao razvijenu teologiju stvaranja ni iz čega. Svakako treba uočiti kako se starozavjetna vjera u Jahvu razvija, obogaćuje te u tom kontekstu možemo govoriti i o postupnom sazrijevanju teološkog govora o stvaranju u Starom zavjetu. Kulminacija starozavjetnog govora o stvaranju nalazi se u tvrdnji kako je Bog stvorio svijet ni iz čega (2 Mak 7, 28).

Sinteza starozavjetnog govora o stvaranju

U starozavjetnom govoru o stvaranju uočavamo progresivni razvoj. Kako smo vidjeli, u početku izraelske misli prevladavao je jedan mitsko-narativni pristup te je Jahve prikazan kao onaj koji se bori protiv morskih nemani (Levijatan). Danas takav govor nalazimo samo u slikama koje nemaju veće značenje.

Stari zavjet u odnosu na okolne narode iznosi bitnu novost:

a) Jahve je gospodar svemira. Nije nacionalni Bog izraelskog naroda, već ga je slobodno izabrao da bi preko njega cijeli svijet upoznao pravog i jedinog Boga. On nadilazi kako prostor tako i vrijeme.

b) Stvara svojom riječju bez ikakve pomoći nekakvih polubožanstava ili demijurga. Isključena je svaka vrsta dualizma. Tako W. Pannenberg kaže kako biblijska ideja Božjeg stvaranja

12 Usp. J. Moltmann, *Dio nella creazione*, Queriniana, Brescia 1986., str. 96-98.

isključuje svaku vrstu dualizma. Svijet nije nastao kao rezultat suradnje Boga s nekim drugim principom.[13]

c) Svemir i svijet, odnosno sile u njemu, potpuno su demitizirane i u potpunosti podložne Jahvi koji se njima služi.

d) Za starozavjetnog vjernika stvaranje je prvo od veličanstvenih spasotvornih djela Jahve. Vidjeli smo da se upravo na ovo Izaija poziva kad budi novu nadu kod izraelskog naroda u babilonskom ropstvu.

e) Temeljna tvrdnja sadržana u starozavjetnim opisima, uz koju trebamo prionuti vjerom, jest da čovjek i njegov svijet ovise u svojoj srži, potpuno i isključivo, u svom postanku, u svom bitku i djelovanju, o Bogu kao svom autoru.[14]

f) Starozavjetni govor nije znanstvenog karaktera te ga kao takvog ne treba ni čitati. Ovi izvještaji žele potaknuti i učvrstiti vjeru izraelskog naroda u svemogućeg Jahvu, stvoritelja neba i zemlje.

Fra Ivan Macut

13 "... l'idea dell'attività creatrice di Dio esclude ogni concezione *dualistica* della genesi del mondo. A differenza di quanto propone il *Timeo* platonico, quando fa risalire la realta mondana ad un Demiurgo che dà origine alla materia amorfa, qui il mondo non è concepito come la risultanza di una cooperazione di Dio con qualche altro principio." W. Pannenberg, *Teologia sistematica*, volume 2, Queriniana, Brescia 1994., str. 25-26.

14 Usp. M Flick-Z. Alszeghy, *nav. dj.*, str. 17.

SIROMAŠTVO

Odijeli se od zemaljskih dobara.
Vježbaj se i ljubi siromaštvo duha.
Zadovolji se onime što dostaje da život provedeš trijezno i umjereno.
Inače, nikada nećeš postati apostolom.[1]

Uvod

Tema „siromaštvo" jedna je od najvažnijih tema oko koje se u povijesti Crkve vodila borba. Podloga za siromaštvo je život siromašnoga Isusa Krista i njegov govor na gori. Prema tome govoru orijentirali su se i prvi kršćani koji su živjeli u zajednici dobara (Dj 2 i 4), pustinjski oci, redovništvo, pokreti siromašnih i prosjački redovi u 12. i 13. stoljeću, karitativne redovničke zajednice u 19. stoljeću, katoličko socijalno učenje za Leona XIII., i konačno, biblijski obrazloženo opredjeljenje za siromašne od Drugog vatikanskog sabora. U svim vremenima susrećemo kršćane koji bi htjeli što je moguće doslovnije slijediti Isusa i to je uvijek bilo povezano s više i manje radikalnim oblicima dragovoljnog siromaštva.

Najprije nam, dakako, mora biti jasno da se pod pojmom "siromaštvo" razlikuju dvije stvari. Siromaštvo je ponajprije iznuđeno stanje koje treba prevladati. Siromaštvo je također dragovoljno izabrani ideal, krepost, spasenjsko sredstvo za veću osobnu slobodu koja pripada težnji prema savršenosti. U ovom radu stavit ćemo veći naglasak na drugi vid siromaštva, nego na prvi jer je prvi većini ljudi poznat i jasan.

Sukladno s gospodarskim i socijalnim promjenama mijenja se i shvaćanje ovog ideala. Danas nam je jasno da se suočavanje s ovim idealom vodilo bez odnosa prema ljudima koji svaki dan moraju trpjeti siromaštvo, a Isus se obraća upravo siromašnima.

O dostojanstvu siromašnih

Ovdje bih kao primjer naveo sv. Franju. Franjo se u svemu poistovjetio sa siromašnima. Smjestio se radosno među siromahe.[2] Htio je biti kao oni. Štoviše, on nije mogao podnositi da netko bude

1Usp. J. Escriva, *Put*, Split 2003., str. 140.
2 Usp Čel 8:589.

siromašniji od njega. I stoga je dijelio sve što je imao. Nitko nije bio toliko pohlepan čak ni za zlatom kao što je on bio za siromaštvom. On se sam, od početka redovničkog života do smrti, smatrao bogatim zato što je imao samo jednu tuniku, pojas i hlače. Drugo nije ništa imao. Njegov siromašni habit pokazivao je gdje skuplja svoje blago. Zato je bio veseo, siguran, nesmetan, radovao se što je propadljivo blago promijenio za stostruko nepropadljivo.[3] Franjo se je zaručio za siromaštvo, a zaručnica je bila pravi redovnički život što ga je prihvatio.

Jednog je dana došao jedan siromašni, bolesni čovjek u mjesto gdje je Franjo djelovao. Franjo je bilo žao zbog njegove dvostruke nevolje: siromaštva i bolesti. Dirnut sažaljenjem počeo je s jednim svojim drugom razgovarati o siromaštvu. Ovaj mu reče: „Brate, on je doduše siromašan, ali možda u cijeloj okolici nema nijednog čovjeka koji toliko čezne za bogatstvom kao on." Franjo ga tada ukori i njegov drug uvidje da je pogrešno osudio. Onda mu zapovijedi: „Idi, skini svoj habit! Tada se baci siromahu pred noge i zamoli oproštenje! Ali nemoj ga moliti samo za oproštenje, nego i za njegovu molitvu!" Drug je poslušao, otišao je, zamolio oproštenje i vratio se. Tada mu Franjo reče: „Brate, kad vidiš siromaha, pokazat će ti se zrcalo Gospodina i njegove siromašne Majke. "[4]

Siromaštvo ne znači samo davati stvari ni poistovjećivati se sa siromasima. Siromaštvo je neopipljiv dar, to je ponašanje koje se stvara iz odnosa između dviju osoba koje se ljube. Taj dar nam je dao sam Bog darivajući samog sebe nama. Siromaštvo ispovijeda da je Bog jedino čovjekovo pravo bogatstvo življeno prema primjeru Isusa Krista koji, iako bijaše bogat, postade siromašan da se vi Njegovim siromaštvom obogatite. (2 Kor 8,9)

Sitromaštvo kao iznuđeno stanje koje treba prevladati

U ovom poglavlju ne namjeravamo iznositi neka objašnjenja i tumačenja, nego samo neke statističke pokazatelje pomoću kojih ćemo pokušati približiti čitatelju sliku današnjeg svijeta kada je riječ o iznuđenom siromaštvu.

Koncem 20. stoljeća višestruko se povećao broj ljudi koji moraju živjeti u iznuđenom siromaštvu. U isto vrijeme, bogati

3 Usp. 2 Čel 55:641.
4 Usp. 2 Čel 84.

postaju sve bogatijima, a siromašni sve siromašnijima. Taj jaz između bogatih i siromašnih postaje sve veći. Bogati su koncentrirani na svoje vlastite interese i probleme i uopće ne primjećuju siromašne, nemaju u vidu pravedni svjetski gospodarski poredak. Svugdje se prihodi nepravedno dijele. Jači tlači!

Nepravedni trgovački uvjeti između Sjevera i Juga vode k sve većem siromašenju u „zemljama trećeg svijeta".

Još prije industrijske revolucije oko 1750. godine bile su neznatne razlike u razini življenja između razvijenih i nerazvijenih zemalja. Samo sto godina kasnije cijela situacija se drastično promijenila. Do godine 1970. omjer u raspodjeli dobara bogatih i siromašnih bio je 40:1. Kao što novac rađa novac, tako i siromaštvo rađa siromaštvo, tj. siromašni su siromašniji jer su siromašni. Njihov je prihod premalen da bi mogli štedjeti i ulagati pa ostaju siromašni. Iz „Izvješća o ljudskom razvitku 1992. godine" razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP) šokantan je podatak da na 20% najbogatijih otpada 82,7% svjetskog prihoda, a na 20% najsiromašnijih samo 1,4% svjetskog prihoda.[5]

Iznosimo ove pokazatelje s namjerom da se još više spozna vrijednost ovog drugog vida siromaštva, svjesno izabranog ideala.

Siromaštvo kao ideal

• Savjet siromaštva

Savjet siromaštva nam je obilato dan u Novom zavjetu, izričitim porukama o siromaštvu radi Kraljevstva Božjega. Posebno nam evanđeoski izvještaji naglašavaju ovaj vid siromaštva. Krist i njegovi sljedbenici su živjeli skromno od onoga što bi skupili u zajedničku torbu, a s tim bi pritjecali u pomoć i onima koji su bili još potrebniji, siromasima. Krist obećava blaženstvo siromasima duhom. I sama Isusova smrt na križu, njegova krajnja napuštenost govori nam o biti siromaštva. Kroz sve starozavjetne tekstove možemo vidjeti da nam Bog daje savjet siromaštva kao lijek protiv požude, upozorava nas da se treba odreći svega kako bi bez opterećenja slijedili Njega. Tako u svom poniznom prihvaćanju vlastite ograničenosti težimo prema spasenju.

5 Usp., Z. Kujundžija, *"Siromaštvo", Osnovni tečaj o franjevačkoj misionarskoj karizmi (Lekcija 19)*, Svjetlo riječi, Sarajevo – Zagreb 2003, str. 7.

Svaki bi kršćanin trebao živjeti u skladu s Evanđeljem, a život u skladu s Evanđeljem nužno uključuje siromaštvo. Svaki ga kršćanin treba prihvatiti i živjeti poradi rasta, poradi svetosti i poradi svjedočenja pred drugima.

• Siromaštvo i posvećena osoba

Siromaštvo je prije svega dobrovoljno odricanje posjedovanja materijalnih stvari u korist siromaha, ali ne samo to. Pravo siromaštvo predviđa čitav niz odreknuća samog sebe. Onaj koji je doista siromašan odriče se vlastite volje. Osim toga siromaštvo isključuje svaku uznemirenost, siromaštvo je traženje onoga što je nebesko, siromaštvo je veselje zbog vlastite neimaštine, siromaštvo isključuje preporuke, siromaštvo uključuje i bježanje od brige za sutrašnjicu. Siromaštvo se ne temelji na strahu da bi nas zemaljske stvari mogle udaljiti od Boga, nego na želji da nasljedujemo Krista.

Ako želimo biti pravi redovnici, zavjet siromaštva nam je neophodan, svaki ga redovnik mora prihvatiti. Kako bismo prihvatili siromaštvo koje je u srži darivanje i dijeljenje svega što imamo s drugima u odnosu duboke ljubavi, mi dopuštamo da nas Bog vodi. Kada postane i u nama se nastani velika ljubav između nas i Boga, mijenja se naš odnos i prema materijalnom svijetu. Prepoznavanjem Božje ljubavi u našem srcu i Njegova djelovanja u našem životu postajemo svjesni naše pripadnosti Kristu. Mijenja se naše srce, naše ponašanje prema sebi, prema drugima i prema stvarima oko sebe, sve vrednujemo na neki drugi način. Stvari kojima smo se prije divili gube na važnosti dok neke sasvim druge stvari postaju bogate nekim posebnim značenjem. Siromaštvo nas oslobađa od pretjerane zaokupljenosti hranom, odjećom, stanom i pojedinim osobama. To je raspoloživost i darivanje u najširem smislu. Postajemo svjesni da je netko ušao u naš život. Postajemo otvoreni, puni ljubavi, predani u vjeri. Nije nam više problem biti bez onoga bez čega nekada nismo ni mogli zamisliti svoj život. Prihvaćamo svu radost i svu bol koju nam donosi ta promjena u našem životu, to ogoljenje, to samonadilaženje. Kada na ovaj način shvatimo siromaštvo, ono postaje nutarnji stav. Shvaćeno na taj način siromaštvo nije samo neko ponašanje ili tek briga za stvari već prije briga za Biće, Osobu.

To je stav utjelovljen u zavjetovanom životu koji postaje vanjskim simbolom unutarnjeg predanja.[6]

Drugim riječima, redovničko siromaštvo jest posvećenje tijela i vlastitih dobara kao sredstvo naše prisutnosti s Bogom i naše prisutnosti sa svijetom.

Ostvariti „savršeno siromaštvo" za čovjeka je nemoguće jer ono je sredstvo, a ne cilj. I kada neka osoba dade sve, čini mu se da nije ništa postigao.

Siromaštvo u redovničkom životu ne dolazi nikada samo, ono je uvijek usko povezano sa zajedničkim životom, djevičanstvom, poslušnošću, tj. posvećenjem Bogu apostolskim služenjem. Taj odnos među zavjetima je sasvim razumljiv i potreban iz jednostavnog razloga što je u osnovi ista spona ljubavi koja promiče i upotpunjuje svaki redovnički zavjet.

Usvajanje zbiljskog življenja zavjeta siromaštva poradi Krista ovisi također i o psihičkoj razini čovjeka. Poradi toga je potrebno i bolje razumjevanje psihičkih razina i razumijevanje njihovog djelovanja u nama.

J. Ridick u svojoj knjizi Zavjeti govori o četiri takve psihičke razine od čega su tri u našoj ljudskoj naravi, a svaka je povezana s iskustvom nekog naravnog siromaštva u našem životu.

Na prvoj razini koju naslovljuje Psiho-fiziološka razina, riječ je o biološko-psihološkom ustrojstvu našeg života. Na toj razini mi smo ovisni o nekim stvarima bez kojih ne bismo mogli egzistirati. Tih se stvari ne možemo riješiti jer bi bez njih naš život bio nezamisliv. Sve te stvari moramo imati te ih koristiti umjereno, smjerno i mudro. To je jedan vid siromaštva. To su stvari koje su nam potrebne za egzistenciju i stabilnost kako bismo mogli normalno djelovati i sazrijevati. Ridick nadalje govori kako postoji i siromaštvo koje nam je urođeno kao živim bićima, tj. odričemo se zdravlja za koje smo pretpostavljali da će nas služiti „zauvijek". U tom se siromaštvu stvara određeni stav prema gubitku onoga što smo osjećali kao svoje.

Druga razina prema J. Ridicku naziva se Psiho-socijalnom razinom, a ta se razina temelji na odnosu prema drugim ljudima, tj. odnosu prema onima koji se za nas brinu i na našoj prisnosti

6 Usp. J. Ridick, *Zavjeti, blago u glinenim posudama*, Zagreb 2004., str. 24.

s njima. Učimo cijeniti druge više od bilo kojih stvari, učimo da je „biti s nekim" važnije od „imati". Učimo koristiti materijalna dobra ne samo za sebe, nego i za druge. Mi smo društvena bića i vezani smo jedni na druge, nismo dovoljni sami sebi, a sama ta nesamodostatnost je siromaštvo. Sve što imamo moramo dijeliti jedni s drugima, tj. međusobno se dopunjavati u vlastitom siromaštvu. Tu vrstu siromaštva najbolje osjetimo u privremenom ili stalnom gubitku osobe s kojom smo sve dijelili. Taj gubitak duboko žalimo. Osjećamo se praznima i osiromašenima jer nam nedostaje ono bogatstvo koje je druga osoba predstavljala u našem životu. Na ovoj razini doživljavamo isto tako siromaštvo zbog boli ili razočaranja u prijateljstvu, dvoličnosti ili neiskrenosti u posvećenom životu.

Treća razina prema J. Ridicku je Duhovno-razumska razina. Pošto smo duhovno-razumska bića imamo potrebu razmišljati, prosuđivati i procjenjivati, apstrahirati. Dakle, stvaramo nematerijalne pojmove o materijalnim stvarima. Na ovoj razini naglasak je udaljavanje od vlastite egzistencije, a predavanje važnosti drugima. To znači, da odabirom siromaštva tj. odricanja, ne živimo ga samo iz nužnosti da preživimo i rastemo u životu, nego iz želje za idealom, kao uzvišeni cilj, koji uključuje odnose i dublje vrednote, koje nisu materijalne. Izabiremo ono što nas potiče u jedinstvenom osobnom pozivu i odričemo se samih sebe za druge u potrazi za Bogom. Na ovoj razini smo sposobni odreći se svega što bi moglo zasjeniti i uništiti vjernost Njegovoj prisutnosti i djelovanju u našem životu.

Četvrta razina prema J. Ridicku je Nadnaravna razina. U ovoj se razini postavlja pitanje: prema kome, prema čemu, usmjeravamo sve naše razine, tj. kome ili čemu predajemo svoja materijalna dobra, svoje odnose, svoj život, pa i duhovne sposobnosti? Sve to što radimo, sva naša sposobnost osjetiti, postati svjesni ljudske potrebe, ograničenosti i nepotpunosti na svakoj razini. Na sve to odgovor nalazimo u Božjoj milosti, sve je to plod Božje milosti – Božje djelovanje u nama. Sva ta djela sam Bog nadahnjuje. Od nas se samo traži naša suradnja s Bogom.

Mnogi redovnici/svećenici ostaju na fiziološkoj razini odričući se materijalnih stvari, fizičkog zdravlja, udobnosti i slično. Mnogi su na psiho-socijalnoj razini te im je život ispunjen prijateljima i potrebama da ih drugi prihvate. Zatim, mnogi su i na duhovno-razumskoj razini, pa teže istini u okviru svoje subjektivnosti,

inteligencije i moralnom djelovanju u okvirima svoje naravne volje, tj. teže za istinom, ljepotom, dobrotom. Mi doista kroz ove tri razine možemo ostati osiromašeni, ali to osiromašenje može biti i neiskreno, zloupotrebljeno, možda to činimo samo zato što naša „zajednica" čini to isto ili zato što time izazivamo divljenje. Tako cijele zajednice mogu biti samo naravno usmjerene prema savršenstvu u zvanju. To može biti tek naravna potreba i postiže samo naravno zadovoljenje, možda podsvjesno. To je naravno življenje bez sjedinjenja i ispunjenja. To življenje na naravnim razinama priječi nas da isijavamo sjaj Božji, da drugima budemo svjedoci Božje prisutnosti. U djela naše ograničenosti i nepotpunosti mora se utjeloviti sam Bog, o čemu nam govori naravna razina siromaštva.[7] U praznini i siromaštvu svoga bića mi čeznemo za Božjom prisutnošću. Njemu smo i pozvani kao redovnici/redovnice i svećenici. Siromaštvo Isusovo mora postati očito i privlačno što je i način da u punini iskusimo Boga i živimo u Njemu. Potreba za Bogom i naše jedinstvo s Njim poradi Njegove bezuvjetne dobrote jest savez koji nas hrabri da se lišimo svega i darujemo sebe kao što je to učinio Krist. Zapravo je On jedina istinska pobuda na siromaštvo koje zovemo „redovničkim posvećenim siromaštvom".[8]

ZAKLJUČAK

Siromaštvo između ostalog jest i mora biti divan primjer solidariziranja redovnika i redovnica s velikom većinom ljudskog roda koji živi u neimaštini i kojoj se pusti govori i obećanja imućnika čine, i jesu, besmislice i omalovažavanja.„U svijetu i civilizaciji kojima je značajka nesaglediv materijalni napredak, kakvo bi svjedočanstvo davao redovnik koji bi se dao ponijeti neobuzdanom potragom za vlastitom udobnošću i koji bi smatrao prirodnim da sebi bez ikakva prosuđivanja i bez ikakve umjerenosti priušti sve što mu se nudi? Dok je, dakle, za mnoge porasla opasnost da se uhvate na lijepak zavodljive sigurnosti u posjedovanju, znanju i moći, vas Božji poziv stavlja na vrhunac kršćanske savjesti: vi imate biti ljudima upozorenje da je pravi i potpuni njihov napredak u tome da

7 Usp. J.Ridick, *Zavjeti, blago u glinenim posudama*, Zagreb 2004., str. 27. – 33.
8 *Isto*, str., 54.

odgovaraju svome pozivu te da kao "sinovi Božji sudjeluju u životu Boga živoga, Oca svih ljudi."[9]

Ako bi redovnik težio za udobnošću i tome da sebi priušti sve što mu se nudi, a iza zajednice se „isticao siromaštvom" da ga drugi zbog toga cijene, odaju mu štovanje i poštivanje, taj je primio nagradu, a sva mu je nagrada vlastito zadovoljenje.

Nije lako prihvatiti činjenicu odricanja vlastitih potreba i to potreba koje su čovjeku urođene i duboko ukorijenjene. Osoba koja se odriče je osoba koja iz vlastitog uvjerenja živi za nešto više, nešto neusporedivo uzvišenije od puke materije. Prema takvoj osobi ne može nitko ostati ravnodušan jer ta osoba je upozorenje da postoji nešto uzvišenije od ovog materijalnog svijeta.

Daleko od toga da i ovakav život nema poteškoće i probleme. Oni nisu nerješivi. Ucjepljenje vlastitog ja u Isusa Krista koji nam je najsavršeniji primjer siromaštva, može nadvladati sve poteškoće koje vjernički život, a tako i život svakog zavjetovanika, sa sobom donosi.

Kroz povijest imamo divnih primjera svetih ljudi koji su nam ostavili svijetli primjer nesebičnog darivanja sebe drugima. Neka nam ti svijetli primjeri koji su svjedočili o ljudskim i vjerničkim idealima, koji nikada nisu izgubili sjaj i vrijednost, budu uzor i putokaz u našem budućem životu.

Fra Ivan Čikara

9 Usp. Pavao VI., *"Apostolska pobudnoca o obnovi redovničkog života prema nauku Sabora"*, br. 19, u: Crkva redovnicima, Dokumenti o redovništvu (od Koncila do danas), priredio H. Borak VRPJ, Zagreb, 1974.

EUHARISTIJA - NEPROCJENJIV DAR, ALI I POZIV NA SLUŽENJE

Krist nas je ljubio vrhunskom ljubavlju, ljubio nas je do kraja. Pokazao nam je najbolji primjer kako ljubiti jedni druge. Sam je rekao da nema veće ljubavi od one kad netko svoj život položi za prijatelje. On ga je položio za nas. Umro je da bismo mi živjeli, da bi nas otkupio. Prethodno je sve naše bolesti ponio, *naše je boli na se uzeo* (Iz 53, 4), na svoja je leđa hrabro primio preteški križ opterećen našim grijesima i suvereno krenuo na svoj križni put. Put je to prepun boli, patnje, agonije, ali prije svega to je put ljubavi kojeg će Krist prijeći zato što neizmjerno ljubi svakog čovjeka. Padao je naš Gospodin na tom putu u tri navrata kako bi pokazao svu težinu naših grijeha, nesavršenosti, propusta, ali se u tri navrata i dizao, dokazujući koliko želi stići na vrh Kalvarije i proliti svoju krv na spasenje i posvećenje cijelog svijeta. I stigao je. Došavši na kraj križnog puta svatko bi se, vjerojatno, želio riješiti križa koji je stvarao tolike neprilike na putu. Ali On ne. On ljubi do kraja i dopušta da ga prikuju za taj križ i uzdignu njega nevina između dva razbojnika. Jaganjac je zaklan. Umro je s ljudskim krikom na usnama: *Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?* (Mt 27, 46) Kraj? Ne. Još se ima dogoditi ono što će dati obilježje i podlogu našem vjerovanju, a to je uskrsnuće. Kristovo uskrsnuće od mrtvih daje puninu i smisao muci i smrti koje su mu prethodile.

One noći kad je bio predan (1 Kor 11, 23), na Veliki četvrtak, dan prije svoje svete muke Krist se na posljednjoj večeri pobrinuo da nam njegova muka, smrt i uskrsnuće ostanu u trajnoj uspomeni. Ustanovio je sakrament svoga tijela i krvi, divan sakrament, sakrament Euharistije. Dao nam je da jedemo njegovo tijelo pod prilikom kruha i pijemo njegovu krv pod prilikom vina te nam zapovjedio da to činimo njemu na spomen. Na taj je način, kako kaže Ivan Pavao II. u enciklici *Ecclesia de Eucharistia*, anticipirao događaje svoje muke, smrti i uskrsnuća. Zato se nameće činjenica da apostoli i nisu odmah na posljednjoj večeri razumjeli što Isus misli pod zahtjevom blagovanja svoga tijela i krvi. Oči su im se otvorile nakon uskrsnuća. U sakramentu *lomljenja kruha* obnavljali su uspomenu i ponovno doživljavali otkupiteljsku žrtvu svoga Gospodina. Euharistija nije samo komemoracija, puko sjećanje na žrtvu što se dogodila prije 2000 godina. Ona je mnogo više od toga,

ona je nekrvna žrtva koja se svakodnevno *događa* kao živi spomen na krvnu žrtvu Sina Božjega na križu. Dakle, Krist svakog dana silazi i žrtvuje se za nas pod prilikama kruha i vina koje blagujemo u svetoj pričesti. Ako to imamo na umu možemo zajedno sa svetim Franjom tvrditi kako je upravo Euharistija najveći dokaz Božje ljubavi prema čovjeku. On se za nas svakodnevno ponizuje te tako ostvaruje svoje obećanje koje nam je dao kad je uzlazio ocu: *Evo, ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta* (Mt 28, 20).

Budući da Euharistija najbolje prikazuje, sažimlje i posadašnjuje sakrament vazmenog otajstva, ona se nalazi na početku i u središtu života Crkve. Ona je izvor iz kojeg Crkva crpi snagu te vrhunac crkvenog života i djelovanja koji, zbog onog što uprisutnjuje, nadvisuje i nadilazi sve ostalo. Krist nam se danas očituje na tri načina koja su međusobno u uskoj povezanosti. Jedan od njih jest Crkva kao njegovo mistično tijelo. *Krist je Glava tijela Crkve* (usp. Kol 1, 18), a mi smo svi krštenjem postali udovi tog mističnog tijela. Riječ Božja koja neprestano odjekuje u Crkvi, također je mjesto žive Kristove prisutnosti među nama, a vrhunac njegovog boravka s nama jest upravo u sakramentu Euharistije. U euharistiji se sveto Tijelo i Krv skrivaju pod prilikama kruha i vina, *a nama se daje zalog buduće slave*. Sveti je Franjo gajio jednaku ljubav prema Riječi kao i prema Tijelu i Krvi, govoreći kako je Krist na isti način prisutan u oboje.

Sudjelovanje u euharistijskoj žrtvi neprestano obnavlja našu pripadnost Kristu stečenu prilikom krštenja. Jer ne samo da mi u svetoj pričesti primamo Krista, nego i Krist prima svakog od nas. Članovi Crkve življenjem Euharistije produbljuju i svoje međusobno zajedništvo te na taj način čvršće povezuju Crkvu. Budući da Crkva nastavlja Kristovo djelo u ovom svijetu, zasigurno je Kristu i bio cilj da nas, udove svoje Crkve, preko Euharistije učini homogenijom zajednicom. O tom sjedinjavanju govori i sv. Pavao pišući Korinćanima kako *mi, iako mnogi, jedno smo tijelo jer smo svi dionici istoga kruha* (usp. 1 Kor 10, 16-17). Naše sjedinjenje s Kristom u Euharistiji lijepo je opisao sv. Ivan Zlatousti uspoređujući ga sa pšeničnim zrncima koja se, makar i ne želeći, nalaze u kruhu, tako da njihova razlika nestaje zbog savršenog sjedinjenja. I mi smo na sličan način, zahvaljujući Euharistiji, sjedinjeni međusobno i svi zajedno s Kristom. U euharistijskoj gozbi, dakle, primamo živog Krista i on prima svakog od nas i čini nas u sebi čvrsto sjedinjenom

braćom i sestrama. No, ne smijemo zaboraviti da pritom primamo i Duha Svetoga. U liturgijskom slavlju molimo Krista da nas okrijepi svojim tijelom i krvlju te da nas ispuni svojim Svetim Duhom. I tada, prožimajući nas Duhom, Krist obnavlja u nama onaj pečat kojeg smo primili prilikom krštenja i sakramenta potvrde. Duh Sveti djeluje kao onaj koji posvećuje darove kruha i vina te oni postaju tijelo i krv Kristova. On čini da se Euharistija u pravom smislu dogodi. Bez njegova djelovanja cijelo sveto slavlje izgledalo bi kao predstava čija se radnja odvija na oltaru uz prisutnost publike. Dar Krista i njegova Duha koji primamo u euharistijskom zajedništvu, ispunjava čežnju vjernika za bratskim jedinstvom. Zato je Euharistija znak bratske ljubavi. Ovaj vid Euharistije kao *bratske gozbe* posebno ističu protestanti. No, njihov je problem što taj vid prenaglašavaju pa time gotovo zanemaruju žrtvenu dimenziju Sakramenta. Mi, pak, katolici ističući *nekrvnu žrtvu* često i zanemarujemo bratsko zajedništvo kao karakteristiku te žrtve. Bez sumnje, Euharistija uključuje i jedno i drugo, a ispuštanjem jednog od ova dva bitna obilježja, usudio bih se reći, kao da joj se oduzima dio izvornosti i samog njenog značaja za vjernika koji pripada Kristu. Zgodnim mi se ovdje čini parafrazirati izjavu grčkog povjesničara Plutarha koji je jednom zgodom rekao kako je *jelo pravo tek kad se blaguje s prijateljima*. Zar se ovo ne bi moglo primijeniti i na euharistijsku gozbu u kojoj Crkva kao zajednica Kristove braće i sestara blaguje njegovo Presveto tijelo i krv?

Želiš li častiti Kristovo tijelo? Ne zanemari ga kad se nađe golo. Ne iskazuj mu časti ovdje u hramu tkaninama od svile, kako bi ga zatim zanemario vani gdje trpi hladnoću i golotinju. Onaj koji je rekao: „Ovo je moje tijelo", isti je onaj koji je rekao: „Vidjeli ste me gladna i ne nahraniste me", i „Sve što učiniste jednom od moje najmanje braće, meni učiniste." Što koristi ako je euharistijski stol prepun kaleža od zlata, kad on umire od gladi? Započni hraniti njega gladna, potom ćeš onim što ti preostane moći i oltar ukrasiti. Ovo je izrekao sv. Ivan Zlatousti u svojim Homilijama na Matejevo evanđelje. Ovaj ulomak dosta uvjerljivo i argumentirano govori o tome kako moramo živjeti Euharistiju dvadeset i četiri sata dnevno i u svakoj životnoj situaciji. Sv. Ivan u svom evanđelju piše o Euharistiji u 6. poglavlju, u govoru o Kruhu života, a na mjestu gdje Sinoptici donose izvještaj o ustanovljenju Euharistije, Ivan stavlja događaj Kristova pranja nogu učenicima kao sliku služenja i življenja

apostolskog poslanja. Ovo neprestano življenje Euharistije posebno je njegovao sveti Franjo Asiški. On je shvaćao Kristov euharistijski poziv na služenje. Zato je želio biti sluga sviju sluga, najmanji i najsiromašniji od svih. Bio je osjetljiv na potrebe svoga vremena, posebno se brinuo za one koji su bili u najtežem položaju, a tada to bijahu gubavci. Zajedno s braćom previjao im je rane, pribavljao hranu, boravio u njihovim nastambama, pokazujući tako da življenje Euharistije mora trajati cijeli dan. U ovom našem vremenu, vremenu „globalizacije" u kojem haraju bogati i jaki, dok siromašni i slabi skapavaju od gladi i žeđi; u vremenu potpunog liberalizma u kojem svatko opravdava svoje kojekakve čine pozivajući se na tobožnja „svoja prava"; u vremenu u kojem se najuzvišenije vrijednosti čovjeka olako bacaju u blato i gaze „bez pardona"; u vremenu u kojem se ubojstvo nevinog djeteta svim silama želi prikazati kao pravo žene, upravo u tom za čovjeka teškom vremenu na površinu mora isplivati kršćanska nada. Krist nam je upravo zato ostavio Euharistiju. Ona nam mora biti izvor, gorivo koje će puniti baterije našeg života kako bi Krista, Svjetlo svijeta u punom sjaju donijeli pred onog malog čovjeka, kako bi tom malom čovjeku vratili dostojanstvo koje zaslužuje, kako bi onom nerođenom djetetu omogućili da dođe na svijet i da Bog s njim ostvari svoj plan. Naš pristup euharistijskom sakramentu mora biti dostojanstven. Ali samo robovanje vanjskom izražaju nije dovoljno. Euharistija od nas zahtijeva da se prepustimo valu njezine djelotvorne moći. Tek tako ćemo ono što vjerom u otajstvu primamo moći svjedočiti svojim životom i djelima.

Euharistija je neprocjenjiv dar. Moramo joj dati svu važnost koju zaslužuje i paziti da se ne umanji niti jedan njezin vid. Ovaj dar dužni smo živjeti u njegovoj cjelovitosti, bilo u svetoj misi, bilo u osobnom razgovoru s Isusom neposredno nakon primljene pričesti, bilo u molitvi kroz euharistijsko klanjanje ili, na posljetku, u svakodnevnom životu u kojem Euharistija mora svijetliti posebnim sjajem. Na taj način pokazujemo da smo svjesni veličine Kristova dara te da smo mu na njemu neizmjerno zahvalni. Svojom zahvalnošću ostvarujemo pravi smisao riječi *Euharistija*, koja u svom izvornom obliku ne označava ništa drugo, nego zahvalu.

Fra Šimun Radnić

U SLUŽBI KRISTA I CRKVE

Neka Gospodin blagoslovi svakog čitatelja ovog teksta. Želim poštovani čitatelju, zajedno s tobom promišljati o tajni svećeništva. U svim religijama postoje svećenici. Oni prinose žrtve Bogu ili božanstvu. U kršćanstvu to čini Isus, Bog koji je postao čovjekom da bi postao vječni svećenik po redu Melkisedekovu.

„Žrtva Bogu duh je raskajan. Srce raskajano, ponizno, Bože, nećeš prezreti", kaže psalmist. Zašto žrtva, zašto svećenik? Isus je i svećenik i žrtva. Zato što je poremećen red, poremećena je hijerarhija vrednota. Čovjek je zaboravio što znači biti čovjek. Čovjek se ne sjeća vlastitih obveza preuzetih u odnosu na Boga, na sebe, na druge i na prirodu. Prestali smo biti svoji kad smo se odvojili od Boga. Biti svoj nemoguće je bez Boga. Biti svojeglav moguće je. Tek onda sam svoj kad sam tvoj, Gospodine. I taj povratak u kuću Očevu nije moguć bez posrednika. Taj je posrednik došao na najneupadljiviji način. Začet u utrobi Djevice iz Nazareta, rođen kao Bogočovjek „živio je s nama, nama u svemu jednak osim u grijehu."

Žrtva je potrebna da se „potaraca" grijeh, da se dokine bezboštvo, da se uspostavi pobožnost, da ljudi žive po Bogu jer tada doista žive i zauvijek ne umiru. I smrt fizičku ne doživljavaju kao breme i užas, nego kao otvaranje vrata da bi se ušlo u blaženu vječnost. Zato je Bogočovjek i u to ušao. Smrt je prividno nad njim kraljevala, a ne onaj tko je stajao iza smrti, po grijehu svome i grijehu ljudi, Zli. Ali on je pobijeđen.

I zato Isus ostavlja sebe u naručju sakramenta euharistije dajući opunomoćenim službenicima Crkve moć, ali i odgovornost da se po njima On utjelovi u kruh, da se ponazoči. Zato je euharistijska žrtva uprisutnjenje kalvarijske žrtve, pomirenje između Boga i čovjeka, pomirenje između čovjeka i čovjeka i pomirenje između čovjeka i njegova srca. Zato je potrebno da se ostvari riječ: „Žrtva Bogu duh je raskajan." Potrebna je raskajanost srca da bi žrtva, da bi sudjelovanje bilo kvalitetno. Raskajanost srca... jer stojimo pred licem Božjim i postajemo svjesni da nam treba njegovo milosrđe koje će nas oprati, koje će nam dati nove haljine besmrtnosti, koje će nam povratiti pogled čist i bistar, radost srca i nepomućenost predanja.

Svećenik je dar Boga Crkvi, dar Crkve vjernicima da u ime Isusovo povezuje ljude s Bogom. Zato sam mora paziti na sebe, raditi oko svoga duhovnoga odgoja, oko svoga duhovnoga rasta; čistiti svoje srce od natruha sebičnosti, od natruha ambicija za vlašću, sebičnog koristoljublja, zavisti. Jer ga ređenje za svećenika ne čini neranjivim. Iako je Isus tako dobro zaštitio sakramente da oni djeluju spasonosno, a da im tu snagu ne može umanjiti ni stvarna ni pretpostavljena grješnost djelitelja, ipak se na to ne smijemo previše oslanjati jer osobno spasenje nije automatsko.

Krećući na put svećeništva čovjek otkriva zvanje, poziv da bude Bogu na raspolaganju za ljude. I zato se ne može imati pravo na taj sakrament. To je dar koji se živi i koji se doživljava kao dar. A tim darom darujemo i one koji su nam povjereni. Pomažemo im da uđu u životni suodnos sa svojim Stvoriteljem, sa svojim Otkupiteljem i sa svojim Obnoviteljem, Bogom jednim i trojednim, jednim Bogom u tri osobe. I zato nam treba obnova pogleda na sakrament svećeništva koji je u životnom suodnosu s općim svećeništvom svih vjernika, ali se od njega i bitno razlikuje.

Svećenik je tu u ime Isusa, a ne umjesto Isusa. On ne zamjenjuje Isusa nego ga uprisutnjuje, ponazočuje. I zato njegov život također treba biti u skladu s Isusovim životom. Isus ga poziva na put svetosti jer mu daje sredstva za posvećivanje drugih. Potrebno je da se ja sam kao svećenik ne izgubim dok drugima pokazujem put spasenja. Svećenik je najviše svećenik onda kada slavi svetu misu, ali on je također i onda svećenik kada ljude pomiruje s Bogom u sakramentu pomirenja, sv. ispovijedi. Ivan Arški imao je muka na putu prema svećeništvu, ali je ustrajao. I kako mu nije dobro išla škola, razbjesnio je jednom svoga učitelja koji mu je srdito dobacio: „A što će Bogu uopće jedan takav magarac?!" Ivan mu spremno odvrati: „Ako je Samson magarećom čeljusti mogao pobiti onoliko Filistejaca, što tek Bog može učiniti s jednim cijelim magarcem?!" Pokazalo se da je Bog s osobom Ivana Arškoga učinio puno dobra, pobio mnoge grijehe i oživio mnoge grješnike. Jer je on bio župnik, „mučenik" ispovjedaonice. K njemu su dolazili iz raznih krajeva da bi se pomirili s Bogom, da bi prepoznali i prihvatili svoj život u svjetlu onostranosti i živjeli ga na tako kvalitetan i dubok način kako bi mogli doista radosno oživotvoriti svoje obraćenje.

Euharistija je sakrament obraćenja, prepoznavanja Isusa pod prilikama kruha i vina. To su Njegove riječi. On nam daje oči vjere da ga prepoznamo, da uđemo u takav životni suodnos s njime, da doživimo blizinu njegove ljubavi, čistoću Njegova srca i poziv:

„Idi za mnom, ostavi sve. Čovjek te ne može usrećiti. Zar te sluga može usrećiti, a ne gospodar? Zašto se klanjaš sluzi, a izbjegavaš predanje Gospodaru? Gospodar te treba čitavoga. Pusti slugu jer sluga se ne može mjeriti s Gospodarom, a tebe pozivam da mi služiš. Zato se odreci svih koji te smetaju na tome putu, na tom putu potpunog predanja meni. Ja sam tvoj Bog, ja sam tvoj šef. Ali, sjeti se kako ja tebi služim. Prao sam noge apostolima na posljednjoj večeri da ih poučim da se vlast zdravo obavlja služenjem. Da imaš pravo biti prvi ako ćeš svima služiti iz ljubavi."

I dok god tako ne bude, bit će nam kako nam je. A Isus želi da mu služimo jer i on nama služi, i to prvi. Služenje je vrhunski izraz i iskaz ljubavi. Prići drugome, prepoznati njegovu potrebu, prepoznati potrebu mnogih gladnih duša danas. Da izronimo iz svoje samodostatnosti, neumjerenog bavljenja samima sobom, da doista budemo poslužitelji Krista ljudima vremena u kojem živimo. I kada se mnogi pitaju ima li smisla svećeničko zvanje, jesam li ja za to zvanje, što će ljudima ovo zvanje, znajmo: ljudi trebaju Boga, a Bog treba nas. I onoliko koliko mi trebamo Boga, toliko će ljudi trebati nas kao poslužitelje.

I zbog toga uđimo na vrata Kristova srca, obnovimo se. Dopustimo Gospodinu da trijumfira nad našim polovičnostima. Tada ćemo moći uživati u prijateljstvu s Bogom, sa samima sobom, s drugima, s prirodom. Tada ćemo umrežavati ljubav. Tada se nećemo bojati jer strah je suprotnost ljubavi. Reče jedan duhovni pisac: „U ljubavi nema straha. A čega je nas strah? Ljubavi!" Ljubavi, pomozi nam da nas ne bude strah ljubavi.

Svećenik u sebi objedinjuje različite paradokse kako nam to svjedoči sljedeći tekst:

„Svećenik mora biti posve velik i posve malen. Otmjen kao da je kraljevskoga roda, a jednostavan i skroman kao da je seljački sluga; junak koji je samoga sebe svladao, čovjek koji se uz pomoć Božju borio, izvor svetoga života, grješnik kojemu je Bog oprostio, gospodar za kojim podređeni čeznu, sluga bijednih i tjeskobnih; čovjek koji se ne klanja ni pred kojom ljudskom veličinom i koji se

priklanja najprezrenijima, učenik svoga Učitelja, vođa u duhovnoj borbi, prosjak s rukama što mole milostinju, glasnik sa zlatnim poklonima, čovjek na borbenim položajima, majka uz bolesničke krevete, starac u promatranju, dijete u pouzdanju; čovjek koji teži k najvišem pazeći i na ono najsitnije, određen za radost, povjerljiv u trenucima boli, dalek od zavisti, u mišljenju jasan, u govorenju istinoljubiv, prijatelj radosti, neprijatelj tromosti, u sebi čvrst. Posve drugačiji, nego sam ja: molite se za mene."

Gospodine Isuse Kriste, zahvaljujem ti što si s nama, što smo po tebi stvoreni. Zahvaljujem ti na tvome pozivu da budemo ljudi vjere, ljudi povjerenja u tvom i Očevom naumu ljubavi s nama, s čovjekom i čovječanstvom, s cijelom prirodom i čitavim svemirom. Majko Marijo, kraljice mira, tvojoj se moćnoj zaštiti preporučamo i molimo te da svatko bude onaj koji će pronaći po tebi Isusa i po Isusu tebe, na hvalu i slavu Presvetog Trojstva i na spas ljudi.

Fra Miroslav Bustruc

KAO MARIJA

U adventsko se vrijeme susrećemo sa tekstovima, psalmima i antifonama kojima je zajednička tema iščekivanje obećanog. Sve je prepuno zazivanja i obećanja da će doći Zazivani, da će se snovi svačijeg srca ispuniti. U tomu iščekivanju svakako je nezaobilazna Ona po kojoj nam je nebo postalo opipljivo u Riječi koju je primila u svoje srce, Riječi koja je tijelom postala i nastanila se među nama.

U Marijinu su biću, kao njoj upućene, odzvonile riječi starozavjetnog proroštva o rođenju: "Evo začeti ćeš i roditi Sina i nadjenut ćeš mu ime Isus." (Lk 1,31)

Kao Židovka, zacijelo je već s majčinim mlijekom upijala vjeru u ispunjenje obećanja danog po prorocima. Ipak, trenutak navještenja pripada njoj samoj, i to ne kao nešto čime je iščekivanje došlo svome kraju i čime je njezin život došao svome ispunjenju i vrhuncu. To je trenutak u kojemu se otvorila novom iščekivanju i osluškivanju putova ostvarenja Očeve volje. Riječ joj je bila milošću darovana, ponuđena, ali je i postala tijelom od njezinoga tijela i Marijina blizina s njezinim čedom je bila prožeta svime što prožima ljudske blizine takve vrste. Vjerojatno je imala svoje snove o Isusovu rastu, o tome kakav će biti i što postati. Ali njezina nam šutnja kroz evanđeoske tekstove najrječitije govori o tome da su ti snovi njenoga srca bili puno tiši od trenutka Navještenja.

Roditelji svojoj djeci daju imena u kojima najčešće i projiciraju sve lijepo na što ih asocira to ime. Ili sve uspomene na nekoga tko se svojim imenom usjekao u njihove živote. S Marijom nije tako. Njoj je rečeno: "...i Nadjenut ćeš mu ime Isus. On će biti velik i zvat će se Sin Svevišnjega." Kad bi i osjetila u svome srcu pokrete koji su joj pripadali kao majci, kad bi ga zazivala imenom u tisuću boja čežnje, radosti i briga u glasu svakako je to bilo tiše od glasa Navještenja. Moralo je biti tiše jer je s Njim i po Njemu otvorila srce stvarnosti koja je nadilazi, a u koju je mogla uranjati samo po potpunom predanju vlastite joj volje. U ljubavi!

Ona je na najizvrsniji način prošla put koji je i nama ponuđen. Svatko od nas duboko u sebi nosi trenutak u kojemu smo obasjani Isusovom prisutnošću, trenutak od kojega, kao od časa Navještenja, u nama počinje rasti sjeme Riječi. I ako imamo iskustvo gledanja novim očima svijeta i života, onda je to valjda iskustvo toga trenutka, trenutka prožetosti Riječju i svijesti da naši životi i sve

što u njima posjedujemo i što bi nam moglo značiti ne pripada nama nego stvarnosti koja nas nadilazi i u koju smo pozvani uranjati do savršenog jedinstva s Gospodinom. Mnogi kršćani su svjesni činjenice da nam je s Isusom i po Njemu sve darovano, da se otkupljenje dogodilo, da je sva patnja za nas ispaćena, sav dug isplaćen i to je kao dosta.

Ali Otajstvo Kristova rođenja, smrti i uskrsnuća je nešto što bi puno dublje trebalo prožimati naše živote, što bi ih trebalo preobraziti u ljude koji pripadaju redu jedne druge stvarnosti koja nas nadilazi. Iskustvo Duhova u prvoj Crkvi o tome govori. Životi svetaca o tome govore. Konačno, o tome govore i životi onih koji su se u ponoru vlastite nemoći i patnje našli preplavljeni otkupiteljskom snagom Riječi i života koji struji iz nje.

Zašto je nama teško i onda kada smo usidreni u sigurnosti da Gospodin vodi i upravlja našim životima, da smo zamilovani i pozvani, na neki način kao i Marija, zašto nam je teško ostati otvorenima i spremnima na neizvjesnost i nesigurnost puta koji predstoji do punine koja nam je obećana i u klici dana.

Marija i nakon Navještenja koje je punina njezine čežnje za Gospodinom ostaje otvorena nečemu što još ne poznaje. Mi se valjda zaustavimo na početku iskustva Gospodinove blizine i ono postaje mjerilo za sva naša iskustva Njega, za sve naše blizine s Njim i drugima. Dobro je imati mjerilo u Gospodinu, ali sve što o Njemu možemo iskusiti i znati nije On sam ma kako bilo pozitivno, korisno i dobro.

I to osjećamo negdje u dubini svoje nestalnosti, u nezadovoljstvu onim što jest. U promjenjivosti raspoloženja i naše raspoloživosti znamo da negdje iznutra nismo srasli s Njime onako kako On želi, onoliko koliko nas želi. Može se dogoditi da gonjeni tim svetim nemirima, kao ono na početku iskustvom blizine, zakoračimo malo dalje u osluškivanju Očeve volje. I da bismo je mogli čuti i poslušati trebalo bi utišati srce pred svime što mislimo da On jest, zatvoriti sva sjetila pred onim u čemu smo ga prije nalazili i zaploviti pučinom koju ne poznajemo. Sami. I kao bez Njega. Kao što je i Marija stišavala svoje srce pred blizinom Sina koji je uz nju bio najstvarnije i najtvarnije, a da bi mogla ostati otvorena putu Očeve volje koji je, na osobit način, započeo blagim glasom Navještenja.

s. M. Dijana Mihalj

DRUGI VATIKANSKI SABOR – ČETRDESET GODINA POSLIJE

Ove se godine navršava četrdeset godina od završetka Drugog vatikanskog sabora za koji s pravom možemo reći da spada u najvažnije događaje za Katoličku crkvu u novijoj povijesti. Stoga smo u ovom broju našeg časopisa odlučili intervjuirati don Nediljka Antu Ančića, izvanrednog profesora i pročelnika Katedre temeljnog bogoslovlja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu koji je jedan od vodećih stručnjaka za Drugi vatikanski sabor na našim prostorima.

Počeci: *Don Nediljko, možete li nam na početku reći zašto je uopće došlo do Drugog vatikanskog sabora? Koji su uzroci sazivanja tog sabora?*

Don Nediljko: Nakon smrti pape Pija XII. u jesen 1958. god. na Petrovu je stolicu izabran Ivan XXIII. Novi je Papa već bio u poznim godinama i slovio je kao kompromisni kandidat od kojega se nisu očekivali neki značajniji pothvati u Crkvi. Tim više, sve je iznenadio kad je nakon nepuna tri mjeseca od početka pontifikata među svoje tri programske zadaće najavio sazivanje sveopćeg sabora. Bilo je to na završetku Molitvenog tjedna za jedinstvo kršćana 25. siječnja 1959. god. Do tada su se sabori održavali da bi odgovorili na neka aktualna i pogubna osporavanja vjere ili kriva tumačenja crkvenoga nauka, odnosno stege. Takvih značajnih osporavanja u Katoličkoj crkvi očito nije bilo prilikom smjene dvaju spomenutih papa, pa nisu postojala ni očekivanja ni zahtjevi za sazivanjem najvišeg crkvenog skupa. Štoviše, tako nešto u Vatikanu se smatralo posve nepotrebnim. Zamisao da se sazove Koncil potječe od samoga Pape Ivana XXIII. i nikla je iz njegova osobnog razmišljanja kako Crkvu osposobiti da ispuni svoje poslanje u današnjem vremenu. Najava Drugoga vatikanskog sabora u svijetu je pozdravljena i s odobravanjem prihvaćena.

Počeci: *Mnogi kažu da je Drugi vatikanski sabor velika prekretnica Katoličke crkve u suvremeno doba. U čemu je toliki značaj Sabora? Koje su glavne, najvažnije ideje koje je Sabor donio?*

Don Nediljko: Točno je da je Koncil označio početak prijelaza Crkve iz tada još uvijek prisutnog postridentskog u novo, moderno razdoblje njezine povijesti. Taj hrabri iskorak označava golemu prekretnicu u cjelokupnom životu i djelovanju Crkve. On se ne očituje samo, kako se često u prvi mah misli, u reformi liturgije, crkvenoga prava te obnovi cjelokupne teologije u kojoj je sada naglašena kristocentričnost i napajanje na Sv. pismu, ne zanemarujući pritom tradiciju, osobito otačku teologiju. Pritom je jednako tako značajna promjena u odnosu prema aktualnoj ljudskoj povijesti i suvremenom svijetu općenito, uključujući i drukčiji odnos prema ekumenizmu i međureligijskom dijalogu. S tim su povezane i glavne ideje saborske obnove: posadašnjenje (aggiornamento), modernizacija, pastoralno usmjerenje. Crkva samu sebe počinje promatrati s vida onoga kome je poslana, tj. suvremenog čovjeka i njegove stvarnosti, njegovih nada i tjeskoba. Polako se probija shvaćanje da čovječanstvo i njegova povijest nije sporedna, nego itekako važna za bolje razumijevanje same kršćanske poruke. Naime, Evanđelje nije moguće pravo izreći i primjereno tumačiti ako ga ne stavimo u odnos prema konkretnim ljudskim težnjama, iskustvima i događanjima u određenom vremenu i to tako da spasenjska poruka pruža odgovore najdubljim traganjima i pitanjima konkretnih ljudi. Povezano s tim značajno je razlikovanje koje je svojevremeno izrekao Ivan XXIII. između supstance predana nauka i formulacija u kojima je taj nauk izražen i u kojima ga treba trajno na nov način izricati. Iz ovoga proizlazi golema, zahtjevna i dugoročna zadaća da Crkva na nov način izreče kako svoju poruku tako i svoj vlastiti identitet.

Počeci: *Kardinal Kasper na jednom je mjestu napisao kako za provedbu ideja nekog sabora treba 50 godina. Od završetka Drugog vatikanskog prošlo je već 40 godina. Koliko je saborski nauk zaživio u Crkvi? Koje su ideje, po Vašem mišljenju, trebale zaživjeti, a nisu?*

Don Nediljko: Polazeći od iskustva s dosadašnjim saborima crkveni povjesničari spominju vremensko razdoblje od 50 godina koje je potrebno da se u svijesti vjerničke zajednice usvoje i u njezinu životu primjene zaključci jednog koncila. Tako je i kardinal Walter Kasper u povodu 30. obljetnice II. vatikanskoga sabora na simpoziju

u Splitu naveo taj vremenski okvir. U međuvremenu, pri kraju je i četvrto desetljeće postkoncilskog razdoblja. Već se obilježavaju obljetnice donošenja pojedinih saborskih dokumenata, a krajem ove godine bit će proslavljen i završetak samoga Koncila. Takvi povodi koriste se kao prilika za teološko promišljanje i ocjenu kako je protekao dosadašnji prihvat Koncila. Valja spomenuti da se na Teološko-pastoralnom tjednu u Zagrebu 2000. godine raspravljalo o bilanci, izazovima i perspektivama Crkve tijekom postkoncilskog vremena u hrvatskim prilikama. Ovogodišnji Teološko-pastoralni tjedan bio je još izravnije u znaku koncilske obljetnice. Razmatrao je očekivanja, ostvarenja i izazove Koncila četrdeset godina nakon njegova završetka.

Nije moguće ukratko odgovoriti na tako opširno, vrlo složeno i bremenito pitanje kako je Sabor prihvaćen i proveden u Katoličkoj crkvi. Zato ću spomenuti samo dio mojih zapažanja vezanih za Koncil. O pojedinim koncilskim dokumentima i zaključcima te njihovoj provedbi napisana su brojna i vrijedna djela. No, prije desetak godina osjetila se potreba da se teološki istraži i bolje rasvijetli Koncil kao započeti proces koji još uvijek traje i da se dublje sagleda cjelina koncilskog događanja te bolje shvate njegova temeljna usmjerenja i nakane. Dosadašnja teološka pozornost bila je, naime, odveć usredotočena na same završne tekstove, pa se Drugi vatikanski promatrao i sagledavao u vrlo suženoj perspektivi, jer je u zaključke ušao tek mali dio velikih ideja, različitih tendencija i golemih teoloških nastojanja. Tako su nastala istraživanja, dijelom već i objavljena koja proučavaju Koncil kao jedinstveni proces u novijoj povijesti Crkve, njegovo nastajanje, tijek i razvitak pojedinih koncilskih ideja. U njima se koristi arhivska koncilska građa, zapisnici sjednica, plenumske rasprave, interventi i ostali prilozi koncilskih sudionika. Na taj način zacijelo ćemo bolje uočiti povijesno značenje Dugoga vatikanskog sabora za život Crkve u našemu vremenu, ali i crkveno-teološka područja u kojima su njegove ideje još nedovoljno zaživjele.

Što se tiče tih zaboravljenih poticaja valja razlikovati one nedovoljno ostvarene (primjerice uloga i poslanje vjernika laika u Crkvi i svijetu) od onih koje, barem kod nas, nisu dovoljno zamijećene (primjerice: važne teme u konstituciji „Gaudium et spes" o ljudskom dostojanstvu, braku i obitelji, ratu i miru, kulturi i

znanosti, solidarnosti, o odnosu vjere prema tehničkom napretku) ili gdje teologija neke napete izričaje još nije promišljala niti došla do boljih rješenja (primjerice odnos kolegijalnosti biskupa i primata pape, zatim međusobni odnos opće Crkve i krajevnih Crkava). Pogledamo li same dokumente valja reći da su konstitucija o objavi „Dei verbum" i posljednja četiri poglavlja konstitucije o Crkvi „Lumen gentium" premalo ušle u svijest Crkve. U istom kontekstu treba spomenuti Pastoralnu konstituciju o Crkvi u suvremenom svijetu „Gaudium et spes" kao posebnu vrst dokumenta. On prevladava dotadašnju dualističku suprotstavljenost Crkve i svijeta i sadržava novi način učiteljskog govora o gorućim pitanjima današnjega svijeta.

Teolozi također ukazuju na nekoliko temeljnih tema kojima u postkoncilskom vremenu nije dana odgovarajuća pozornost: *pitanje o Bogu* (odnosno vjeri i nevjeri) koje se u religioznoj svijesti za vrijeme Koncila još nije tako radikalno postavljalo; problem *prenošenja vjere* u današnjemu pluralnom svijetu gdje slabi tradicija i odvijaju se duboka kulturološka previranja; pitanje *poslanja i služenja Crkve* na temelju njezina određenja kao sveopćeg znaka spasenja i u svjetlu koncilske otvorenosti suvremenome svijetu; odlučnija *aktivna odgovornost kršćana* za izgradnju društva i rješavanje gorućih socijalno-političkih problema; *jasnije izricanje i profiliranje kršćanske vjere* i kršćanskih stajališta usred raznolikog društvenog pluralizma i današnjih globalizacijskih procesa.

Počeci: *Svjedoci smo iznimno brzog razvoja društva zadnjih godina. Od polovice šezdesetih godina prošloga stoljeća društvo se, dakle, u mnogome promijenilo. Jesu li možda neke ideje Sabora tijekom ovih 40 godina zastarjele? Je li, u tom kontekstu, potrebno možda sazvati novi sabor koji bi odgovorio brzom razvoju društva?*

Don Nediljko: U drugoj polovici prošloga stoljeća Zapadnu Europu zahvatile su značajne društvene promjene i kulturološka previranja, koja mi tada u Hrvatskoj zbog zatvorenosti totalitarnog sustava nismo toliko osjetili. No, najprije valja nešto reći o specifičnosti koncilskih dokumenata. Njihova je posebnost u tome da su nastali u jednom mukotrpnom procesu traženja istine te imaju

karakter konsenzusa. Dakle, radi se o složenim tekstovima s više dimenzija i perspektiva, s napetostima između pojedinih teoloških tendencija. Zacijelo su s jedne strane rezultat nastojanja različitih strujanja i idejnih usmjerenja oko kojih Koncil nije postigao jednu višu sintezu, a s druge strane nije bila nakana pastira na poneka pitanja Crkve donijeti jasne odgovore, nego samo da postave okvire u kojima će teologija pronaći odgovarajuća rješenja. Svaki je crkveni sabor ovisan o razini i kvaliteti teologije svoga vremena. Osim toga neki su saborski tekstovi, osobito iz konstitucije „Gaudium et spes" gdje je riječ o promjenjivim društvenim stvarnostima, otvoreni daljnjem promišljanju. Sve saborske dokumente danas treba iščitavati u svjetlu postkoncilskog prihvata i ostvarivanja u Crkvi, imajući u vidu njihovu izvornu nakanu te tako pokušati shvatiti njihovu važnost za sadašnji trenutak.

Treba li nam novi Koncil? Ima glasova, premda ne tako brojnih, koji predlažu ili čak zahtijevaju sazivanje Trećega vatikanskog sabora. Međutim, nekoliko važnih razloga ne govori u prilog da bi se u skoroj budućnosti takva razmišljanja i ostvarila. Poneki tako uz budući koncil vežu pretjerana očekivanja koja on po naravi ne može ispuniti. Činjenica je da sadašnje stanje u teologiji i Crkvi obilježavaju brojni nagomilani problemi i nedovoljno razjašnjena stajališta glede mnogih aktualnih pitanja crkvenoga života. Ta nepreglednost dijelom je odraz pluralnosti današnjega društva čiji je sastavni dio i sam Božji narod, a dijelom je rezultat različitog tumačenja temeljnih nakana Drugoga vatikanskog sabora. Poznato je da u posljednje vrijeme Crkva i kršćanstvo, osobito u Zapadnoj Europi, proživljavaju veliku krizu crkvenoga života koju katolici različito tumače i doživljavaju. Jedni smatraju da je uzrok krize velikim dijelom u nedovoljnoj dosljednosti u provedbi Koncila dok drugi za sadašnje poteškoće i nedaće optužuju upravo to otvaranje Crkve prema svijetu koji se sve više sekularizira. Ne treba zanemariti ni razlog praktične naravi. Naime, dokle god još ima živućih sudionika i suvremenika prošloga Koncila koji dobro znaju kako takav pothvat iziskuje goleme napore i predstavlja ubitačan posao, a daje relativno skromne učinke, neće se Crkva olako prihvatiti organizacije budućeg sabora.

Počeci: *Poznato nam je, što ste već dijelom i spomenuli, da je Hrvatska za vrijeme održavanja Sabora bila u komunističkom sustavu koji je vršio represiju na Katoličku crkvu. Jesu li i kako hrvatski biskupi i teolozi sudjelovali na Saboru? Jesu li se u Hrvatskoj mogle u tom razdoblju provoditi ideje Sabora?*

Don Nediljko: Za vrijeme Drugoga vatikanskog sabora Europa je bila blokovski podijeljena Željeznom zavjesom. U današnjim tranzicijskim zemljama tada je vladao totalitarni i bezbožni komunistički sustav. Hrvatska je kao jedna od republika bivše Jugoslavije na svoj način dijelila sudbinu toga svijeta u kojemu je Crkva desetljećima bila progonjena, a vjernici na različite načine diskriminirani. Ipak, u predvečerje Koncila javljaju se naznake određenog popuštanja u inače agresivnoj politici države prema Crkvi. Tako su hrvatski biskupi mogli nesmetano sudjelovati u radu Sabora. Neki su od njih imenovali i svoje teologe stručnjake. Tako je primjerice zagrebački nadbiskup dr. Franjo Šeper za svoga koncilskog teologa odabrao o. Tomislava J. Šagi-Bunića. Među najzapaženije sudionike Koncila koji su sudjelovali u njegovim pripremnim tijelima, teološkim povjerenstvima i na plenarnim raspravama valja s naših strana ubrojiti splitsko-makarskog nadbiskupa u miru dr. Franu Franića i nadbiskupa Šepera, koji je postao kardinalom te nakon završetka Sabora postao prvim pročelnikom obnovljene vatikanske Kongregacije za nauk vjere.

Dakako, provedba Koncila odvijala se u skučenim i otežanim okolnostima tadašnjega za Crkvu nepovoljnog totalitarnog sustava. Unatoč tome znatnom ograničenju Drugi je vatikanski sabor izazvao veliko duhovno buđenje Crkve u hrvatskom narodu, otvorio nove crkvene obzore, donio osjećaj slobode i dostojanstva katoličkih vjernika, zagovarao dijalog s onima izvan Crkve. O tome istinskom poletu svjedoče kako brojni ondašnji crkveni skupovi, teološki susreti i vjerske tribine, tako i cijeli niz važnih ustanova koje su osnivane i brojnih inicijativa koje su zaživjele te su do danas nezaobilazne u životu naše Crkve. Relativno su brzo prevedeni koncilski dokumenti i izdane nove liturgijske knjige, počeo je izlaziti katolički dvotjednik Glas Koncila, pokrenuto je nekoliko novih teoloških časopisa i crkvenih listova, a neke su starije revije nakon prekida obnovile svoje izlaženje. Započelo je održavanje

Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, razvila se živa crkvena izdavačka djelatnost predvođena Kršćanskom sadašnjošću. O tim i drugim postignućima onoga vremena u više je navrata pohvalno pisano i ona su jednostavno neodvojivi dio naše današnje duhovne zbilje. Naspram tome, u našoj Crkvi slabije je zaživio duh Koncila, osobito pak njegova ideja Božjeg naroda te mjesto i poslanje kršćanskih vjernika u eklezijalnoj zajednici. Bilo je i pojedinačnih otpora njegovoj provedbi. Neke se koncilske nakane jednostavno nisu mogle usvojiti u tadašnjemu ozračju neslobode i represija jer je vladajući komunizam ugrožavao sam opstanak Crkve. Neki su projekti ostali nedovršeni, kao što je primjerice izdavanje komentara koncilskih dokumenata, a nisu održavane ni biskupijske sinode, osim ona u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji (1986.).

Počeci: *Hrvatska je početkom devedesetih godina prošlog stoljeća nakon demokratskih promjena postala slobodna i neovisna država. Jesu li demokratske promjene donijele ikakav pomak u prihvaćanju i provođenju nauka Drugog vatikanskog sabora na našim prostorima?*

Don Nediljko: Urušavanjem komunizma započele su demokratske promjene na europskom kontinentu. Raspadom bivše višenacionalne države Hrvatska je u Domovinskom ratu izborila svoju samostalnost. No, hrvatski put iz totaliratrizma u demokraciju bio je specifičan i dodatno opterećen brojnim ratnim, a potom i poratnim problemima i zadaćama obnove. Veliki dio crkvenoga djelovanja vezao se upravo za ublažavanje i prevladavanje tih problema. S druge strane Crkva se, izišavši iz društvenoga geta, morala prilagođivati novim uvjetima života i djelovanja u tranzicijskom društvu. U zadaću svojega repozicioniranja uložila je puno napora i velika nastojanja. Ključnu orijentaciju za snalaženje u novim uvjetima pluralne demokracije pruža zapravo Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu. No, ovaj saborski dokument bitan za spomenutu problematiku odnosa između Crkve i modernoga svijeta nema teološkog komentara na hrvatskom jeziku, što u našemu kontekstu predstavlja veliki nedostatak. Zapravo, bilo bi potrebno dublje poznavanje i iščitavanje ovoga dokumenta i nekih drugih važnijih koncilskih tekstova da bismo se kao vjernici snašli

u novim okolnostima pluralnog društva u kojem Crkva danas živi i djeluje. Do toga na žalost nije došlo. Štoviše, unatoč prigodnim pozivanjima na Koncil, može se zapravo govoriti o njegovoj zaboravljenosti. To ne znači da nije bilo pozitivnih pomaka i na ovom području, kao što je primjerice razgranata djelatnost Caritasa, osnivanje Centra za socijalni nauk Crkve, tematizacija obiteljskih problema, pojačano zauzimanje vjernika u različitim područjima javnoga života, sudjelovanje Crkve u odgoju i obrazovanju mladih, uključivanje crkvenih učilišta u sastav državnih sveučilišta itd.

Počeci: *Na koncu, kakva je, po Vašem mišljenju, budućnost nauka Drugog vatikanskog sabora u Hrvatskoj? Što bi još trebalo zaživjeti od saborskog nauka među hrvatskim vjernicima?*

Don Nediljko: Četrdeseta obljetnica II. vatikanskog sabora i njegovih dokumenata zacijelo je dobrodošao poticaj za ocjenu do sada postignutoga u ostvarivanju duha i smjernica Koncila te velikog i raznolikog bogatstva njegovih ideja i poticaja. Između brojnih neispunjenih zadaća koje nam se u tom kontekstu nameću izdvojio bih dvije: prvo - strukturno preoblikovanje i duhovna preobrazba naših župnih zajednica u svjetlu koncilskog shvaćanja Crkve; drugo - odgoj i formacija vjernika laika za njihovo kršćansko svjedočanstvo i vjerničko zauzimanje u različitim područjima društvenoga života. Bila bi velika šteta ako bi ovo bavljenje Koncilom ostalo samo na neobveznoj prigodničarsko-slavljeničkoj razini. Ono zahtijeva pravu odlučnost svih odgovornih u Božjem narodu da upoznaju i prihvate zaboravljene i još možda nezamijećene poticaje što nam ih je taj providnosni i milosni događaj podario. Ivan Pavao II. na to neumorno poziva cijelu Crkvu i preporučuje Koncil kao „siguran kompas da bi nas usmjerio tijekom hoda u stoljeće koje ulazimo".

Počeci: *Profesore, hvala Vam što ste se odazvali našem pozivu i bili gost i sugovornik u našem listu.*

Don Nediljko: Molim lijepo. Drago mi je što ste naš razgovor posvetili koncilskoj obljetnici.

HVALA ŠTO SI MI PRUŽIO RUKU

Stihovi: fra Josip Sušić
Glazba: fra Šimun Radnić

♩=80 Em E Am D Em Am H7

Em E Am D Em Am H7 Em

E Am H7 Em
1.Zva o si me, Bo - že, a ja sam bi - o gluh.

E Am H7 Em
I te - be ni - sam ču - o, a tra - ži - o sam put.

E Am H7 Em
Pru - ži - o si ru - ke svo - je i di - ga - o me s_tla.

E Am H7 Em
Ja sam se od - lu - či - o slije - di - ti te tad.

E Am D Em
Hva - la ti, Go - spo de, — što ru - ku si mi pru - ži - o,

Em Am H7 Em
što svje tlo mi po - ka - za - o, — na sta - zu svo - ju do - ve - o. —

E Am D Em
— Ne do - pu - sti mi, Bo - že, — da iz - gu - bim te sad,

Em Am H7 Em
daj mi svo - je sna - ge — da bu - dem tvoj sav.

2. Ti si mi svjetlio, * a ja to nisam vidio.
I uvijek bih padao, * jer tebe bih izgubio.
Pružio si ruke svoje...
Hvala ti, Gospode,...

TAU ASIŠKOGA MALOG BRATA

Naraštaj slugu Božjih
Sa znakom na čelima
Na vrhuncima
Na raskrižjima
U svetištu nad svetištima
Znakove traži

Ali mu se znak neće dati
Doli Tau
Asiškoga Malog Brata
Prepoznat
Ni na nebu
Ni u svetištu
Već na smetlištu svijeta
U gubavcu s licem Veronikina rupca

Bijaše slijep sin Bernardona
Uspavan u pamuku očeva bogatstva
Zaslijepljen sjajem viteških ordena
Omamljen ratničkom trubljom: za krst časni
Slijepac zdravih očiju

U zveketu oružja i ratničkim poklicima
Teško se čuo glas Kneza Mira
Svjetlo s raspela u sv. Damjanu gušilo se
U sjaju veličanstvenih hramova moćnoga kršćanstva
U kojima se gubio Narod Božji
Sjaj koji je zaveo Franju da popravlja crkve umjesto Crkve.

Gospodin mu iscijeli sljepilo
Poljupcem gubavca
Umnoži njegovo bogatstvo u prosjačkoj zdjelici
I ne prestade ukazivati mu se u liku malenih
Sve dok s njima nije postao Manjim Bratom

Tako Mali Brat zadobi moć prepoznavanja svoga Gospodina
U licima malenih
Ne prezrevši ni malenost „velikih"
Čudesno mu se ukazivao u liku svakog stvorenja
Živog i neživog
Ptice i crva
Vode i vatre

Sve je Franjo okupio u hramu svoga srca
Na veličanstveno slavlje
Svevišnjeg, Svemožnog, Gospodina dobrog

Skrovitost mu pružiše pećine
Utroba sestre majke Zemlje
A slobodu širini njegovi duha
Beskrajno nebeski svod

Miris njegove slobode
Veliku družinu je privukao
Mnogi se pridružiše na samom ulasku u „Obećanu zemlju"
Ne okusivši pustinjsku žegu i žeđ
Ni studen njezinih noći
Ni bespuća njezine jednoličnosti

Mnogi slobodu svoju u bescjenje kumirima prodavahu
Zapletoše se u verige zlatne
Zaustaviše ih obzidana prebivališta
Okameniše kameni stupovi stoljetnih rituala

A Božji Trubadur
Zaljubljen u lik
Velikoga Kralja
Međama donjim njegova Kraljevstva obilazeći
Grlio ga
Ljubio u svima i svemu
Poslušan mu služio
Častio ga i slavio
Zbog svih i svega

Sa svima i svime
A tužan bijaše samo kad Ljubav
Nije bila ljubljena
Kad se darovi Milosrdnog posvajahu
Kad Njegovi glasnici zanijemiše
Kamenje je progovaralo
Kad ljudi uši začipahu
Propovijedao je pticama

Kad je družba utrtim stazama
Ovoga svijeta krenula
Bol što Ljubav nije ljubljena
Postajala je sve većom
Dok nije rane na rukama, nogama i boku otovirla
I zjenice na očima
Mrenom posve prekrila

Tako se Franjo u stanje iskonske nedužnosti povratio
U raju zemaljskom svoga srca sa svim stvorenjima savez obnovio
Slijep i zemlju i nebo u punom pravom sjaju promatrao
Hvalospjev svome Stvoritelju i Spasitelju ispjevao
Sa sestricom smrću se zagrlio
Gol zemlji povratio
A slobodnu dušu Raspetom predao.

Sto četrdeset i četiri tisuće opečaćenih
Proroka
Svećenika
Slugu Jaganjčevih
U svetištima znakove ištu
Tražeći ih
Bijelim štapom obilaze svijetom

Ali
Znak im se neće dati
Doli Tau Asiškoga Malog Brata
Urezan na čelima prezrenih

U nogama poniženih
U rukama umornih
Na grudima ranjenih
Zrcali se Tau u suzama žalosnih
Na smetlištu dokonoga svijeta
Na gradilištima hramova mamone
U hrpama potrošačke nezasitnosti
U praznim usnama izrabljenih
U prašini pogaženih
U brojkama otpisanih
U bunilu omamljenih
U mraku razočaranih
U ispijenim očima beznadnih
Na samozatajnim čelima tihe povorke onih dobre volje

Izduben je i na tijelu sestre majke Zemlje
U hropcu atmosfere
Na zapjenjenim usnama zatrovane sestre vode
U pukotinama suhe zemlje
U kiselim kišama
U masakriranim šumama
U pogaženom cvijetu
U ranjenoj ptici
U bespomoćnom stampedu ugroženih vrsta
Brata vuka i sestrice ševe

Prepoznatljiv je u klici što se moćno kroz prah smrti probija
U pobjedonosnoj snazi ljepote
U pjesmi što život uskrsnuću pjeva

Brate Maloga Brata
Pred zrcalom
Ruke raskrili
U taj Tau čitav svijet će stati
Otvori mu širom oči
Udahni mu dušu
Pripremi mu srce
Ima u njem mjesta

Za zemlju i nebo
Za sve njihove dubine i visine
Za širine i šarenilo
Za noći i dane
Pa poskoči
S braćom i sestrama zaigraj
Odu slobode
I hvalopojku skladnu
Lepršave radosti i stamene patnje
Velikom Kralju s njima zapjevaj

Prigni koljena do malenosti svijeta
Legni na prašnjavo naručje sestre majke Zemlje
I vidjet ćeš visoko
Tau u zvijezdama

U strahopoštovanju zaklopi vjeđama oči
U srce pohrani svjetlo svjetlila nebeskih
Dugine boje
Za kupku svijeta u svom srcu
Za suzu susreta i rastanka
Za svjetiljku na stazi vječnoga sastanka
S Ocem i Sinom i Duhom Svetim
Sve u Bogu
Njegov Tau na svemu i na svima. Amen. Aleluja.

Vidjet ćeš
I bit će
Novo nebo i nova zemlja

Fra Bože Vuleta

POVERELLO

Stojiš na trgu.
Gol.
Svi govore gle
luđak.
Ali, ti si sretan.
Tvoje srce je puno.
Pronašao si Oca.
Od tada ga ustrajno slijediš
i volju njegovu vršiš.
Svijetom pronosiš dobro,
a u srcu nosiš mir.

KRIŽ

Dvije grede.
Prekrižene.
Hrastove?! Borove?! Suhe?!
Nije važno.
Teške?!
Kako komu.
Zašto? Zašto? Zašto?
Vječno pitanje
Zašto?
On zna zašto.
A mi?
Saznat ćemo na kraju.
Kada ga doneseš.
Kada nakon pada ustaneš
i iznova kreneš naprijed.
Kada strpljivo podnosiš udarce i pljuvanje.
Razapnu te, a ti smogneš snagu moliti za njih.
Kada to uspiješ vidjet ćeš:
u križu je spas!

Fra Tino Labrović

IVANE PAVLE, VOLIMO TE MI

Stihovi:Fra Bože Vuleta
Glazba:Fra Šimun Radnić

C G Am F

1.E - vo me, re- če,___ kad te po- zva Bog,___
Svi - ma što svije tom___ tra - že vje- čni dom___
2.Slu - ži - o ti si___ bra - ći ka - o Krist___
Pro - ša - o ze mljenaše sva - ki kraj,___

C G F G

o - sta - vi svo - ju la - đu___
Kra - ljev - stvo Bo - žje nu - diš___
Nje - go - vog li - ca sli - ka___
lju - bi - o tlo i lju - de___

C G Am F

U - pra - vljat La - đom što joj križ je stijeg___
O - nim što žude ljubav, prav - de kruh___
Dije - leć sa svije - tom ra - dost, tu - gu, bol___
Za sva - ki smijeh tvoj, do - dir, po - gled, riječ___

C G 1.F G 2.C C7

svi na njoj spas da na - đu
za Kri - stom glad im bu - - diš
Na - ro - du Bo - žjem di - ka.
Bo - gu nek hva - la bu - - de.

F G Em Am

SVI - MA SI BI - O___ BO - ŽJEG LI - CA SJAJ

Dm G C C7 F G

O - ČE - VA SNA - ŽNA RU - KA MAJ - ČI - NO KRI - LO

Em Am Dm G

JA - SAN KRI - STOV PUT___ NA - DA U - SPR - KOS

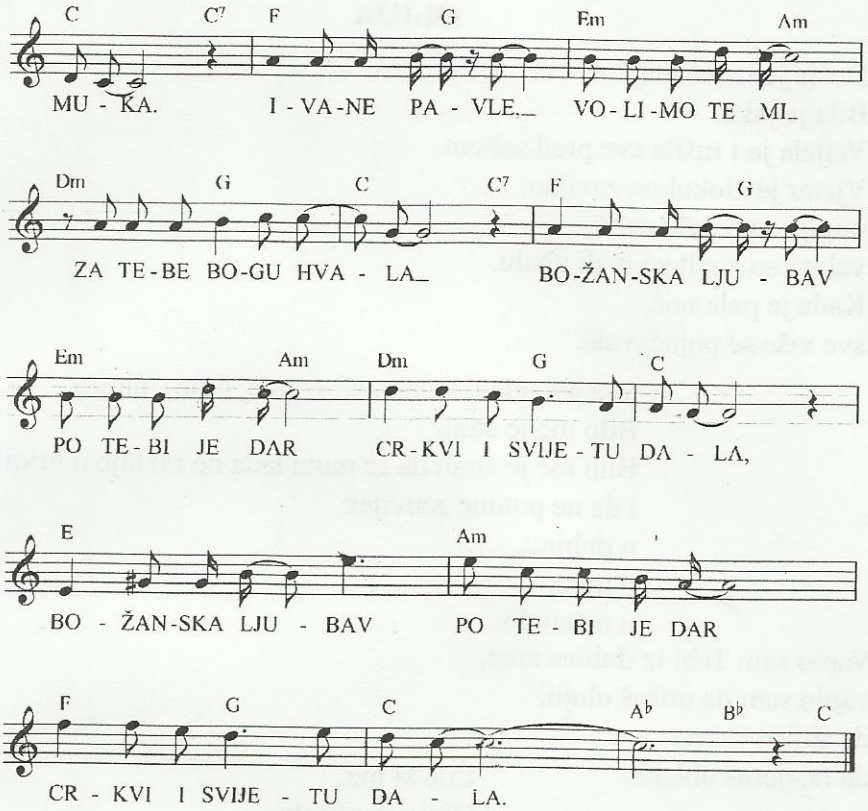
C C7 F G Em Am
MU - KA. I - VA - NE PA - VLE. VO - LI - MO TE MI.
Dm G C C7 F G
ZA TE - BE BO - GU HVA - LA. BO - ŽAN - SKA LJU - BAV
Em Am Dm G C
PO TE - BI JE DAR CR - KVI I SVIJE - TU DA - LA,
E Am
BO - ŽAN - SKA LJU - BAV PO TE - BI JE DAR
F G C A♭ B♭ C
CR - KVI I SVIJE - TU DA - LA.

OLUJA

Došla je iznenada.
Bila je jaka.
Valjala je i rušila sve pred sobom.
Vjetar je zlokobno zavijao,
munje su parale nebo,
valovi su zapljuskivali obalu.
Kada je pala noć,
sve više se pojačavala.

Sve je izgledalo tako zlokobno, crno, mutno...
Bilo me je strah.
Bilo me je strah da se moja lađa ne razbije o hridi
i da ne potone zauvijek
u dubinu,
u mrak,
u ništavilo.

Vapio sam Tebi iz dubine srca,
vapio sam da utišaš oluju,
da smiriš more,
da rastjeraš oblake.

Čuo si me.
Oluja se utišala.
More se primirilo.
Svom snagom sam zaveslao
prema obali.

Kad nakon kratkog vremena,
ugledah kako munje ponovno sijevaju,
a vjetar se pojačava.
O Bože!
Zar još jedna oluja!?
Hoću li imati snage iz ove izveslati?
Ta, ruke su umorne,
vesla nagrižena solju,
barka je ispunjena vodom,
tijelo izgladnjelo.
O Bože!
Daj da izveslam iz oluje
i ovaj put.

Fra Tino Labrović

MUČENIŠTVO

Svjedočanstvo za istinu

Zastanimo najprije malo na samoj riječi mučeništvo. Što ona uistinu znači i s čim je povezana te kako danas gledamo na mučeništvo? Katekizam Katoličke Crkve naglašava mučeništvo kao *"vrhunsko svjedočanstvo dano za istinu vjere"* (KKC 2473). Kakvo je to svjedočanstvo spomenuto u prethodnoj rečenici?

Zavirili smo u Opći religijski leksikon i za riječ mučeništvo (μαρτύριον: svjedočanstvo) piše: *u kršćanstvu, svjedočenje vjere koju ispovijeda vjernik podnoseći tjelesnu muku i smrt radi vjere; martirij. U kršćanstvu se mučeništvo temelji na starozavjetnim (Eleazar, Makabejci) i novozavjetnim uzorima (Sveti Stjepan Prvomučenik). Pritom se zahtjeva svjesnost, dobrovoljnost i čistoća motiva. U Pracrkvi (I – III st.) mučeništvo je glavni oblik svjedočenja kršćanske vjere u doba progona, a mučenik glavni kršćanski uzor.*[1] A za riječ mučenik (μάρτυς: svjedok). ovako piše u Općem religijskom leksikonu: *u kršćanstvu, osoba koja je dala život u svjedočenju za kršćansku vjeru; svjedok vjere. Dok grčki i preuzeti latinski naziv (martyr) upućuje na svjedočenje vjere, hrvatski naziv ističe vanjski znak (muka) tog svjedočanstva, što dijelom zamućuje smisao.*[2]

Sam naš Učitelj pred Pilatom izjavljuje da je došao na svijet da dade svjedočanstvo za istinu (Iv 18, 37). Tom nas je izjavom sve obvezao na svjedočenje za istinu i tog se svjedočanstva ne smijemo bojati, jer na drugom mjestu veli *"Kad vas predadu, ne budite zabrinuti kako ili što ćete govoriti. Dat će vam se u onaj čas što ćete govoriti. Ta ne govorite to vi, nego Duh Oca vašega govori u vama"* (Mt 10, 19-20). Ako malo pomnije pročitamo objašnjenja dana u Leksikonu izvlačimo za obadvije riječi zajednički naglasak, a to je svjesno i dobrovoljno svjedočanstvo i čist motiv.

Mnoštvo je mučenika kroz povijest dalo svjedočanstvo za istinu vjere. Danas kršćani ne podnose toliko mučeništvo krvlju, koliko u svjedočenju životom.

1 A. Rebić, *Opći religijski leksikon*, Zagreb 2002, *608.*
2 *Isto*, 607.

Svjedočenje životom i smrću

«Primit ćete snagu Duha Svetoga, koji će sići na vas i biti ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji i sve do kraja zemlje.»
(Dj 1, 8)

Mučeništvo treba biti blizu današnjem kršćaninu u postmodernom svijetu u kojem sve tradicijske vrednote gube na važnosti. Jedna, možemo je staviti na prvo mjesto gledamo li je kroz prizmu muke, smrti i uskrsnuća Gospodinova, od vrednota je mučeništvo. Današnji kršćanin je pozvan na mučeništvo, današnje svjedočenje jest istinsko mučeništvo, ono je izbor i odluka, Božji dar.

Svaki pogled na svijet vrijedi onoliko, koliko odgaja ljude, kažu velikani. Mi se oduševljavamo za one, koji su nešto veliko učinili za ljude. Mlado kršćanstvo je poklonilo svijetu junake, koji su iskreno ljubili Boga i čovjeka. Duh Sveti ih je učinio takvima, on je ostao u njihovim dušama. O njima stari kršćanski pisac piše: *«Sve su ljubili, a svatko ih je progonio, siromašni a mnoge su obogatili, dobro su činili, a kažnjavali su ih kao zlotvore.»* (Iz pisma Diogenetu).

U pracrkvi biti kršćanin nije bila nikakva privilegija ni prednost, nego stalna životna opasnost. U početku kršćanstvo je od pogana bilo promatrano kao nehumano. *«Ovo je tijelo moje koje se za vas predaje...Ova čaša novi je Savez u mojoj krvi koja se za vas prolijeva.»* (Lk 22, 19-20) Zbog ovih riječi, koje i se i danas govore u misi, pogani su optuživali kršćane da jedu djecu, piju krv itd. Tertulijan piše: *«Ako se izlije Tibar, ako Nil nije nadolazio, ako je suša, zemljotres, ako je pustošila glad ili koja zarazna bolest, odmah su vikali: 'Pred lavove kršćane!'»* Ovakve optužbe i gruba mučenja koja graniče s ljudskim razumom, događala su se u prvim godinama mladog kršćanstva. Kasnije su mučenja postala i gora, ali optužbe su bile druge prirode, dok su i već nabrojene bile prisutne. Pogani su kršćane, u strahu pred njihovim sve većim brojem, počeli smatrati državnim neprijateljima i optuživati ih. Kršćani su imali jednog Boga i nisu odavali počast caru niti su žrtvovali bogovima carstva. Kod pogana car je također smatran božanstvom. Nadalje, kršćani nisu dolazili na razvratne zabave koje su pogani organizirali. Bludničenja koja su u to vrijeme bila dio poganskih svetkovina kršćani su ne samo izbjegavali, nego i, kao takva, žestoko osuđivali. Sve su to bili društveni događaji, a kršćani su od toga zazirali te su bili izdvojeni iz društva i sredine u kojoj su živjeli. Pomagali

su sirotinju te su zbog toga pogani mislili da su bogati pa je bilo dovoljno nekog prokazati kao kršćanina i već je bio osuđen, a još ako je imao imanja, sve bi mu bilo oduzeto.

Ovakvi progoni su počeli već u apostolsko vrijeme. Progoni su samo doprinijeli širenju kršćanstva, a apostoli su se zbog progona raspršili po cijelom Rimskom carstvu. Tako se kršćanstvo, već u prvom stoljeću proširilo po tada poznatom svijetu, do «njegove krajne granice». Prikazat ću dva primjera mučeništva iz vremena mlade Crkve, Sv. Ignacija Antiohijskog i Sv. Lovru đakona.

Ignacije je bio biskup grada Antiohije, trećeg po veličini u Rimskom carstvu. Po nekim predajama poznavao je Sv. Petra, kao i druge apostole. Uhvaćen je prilikom masovnog progona kršćana i osuđen na smrt. Doveden je u Rim i bačen u amfiteatar pred divlje zvijeri godine 107.

Na putu iz Atiohije u Rim, prolazio je kroz maloazijske luke pa se tako mogao susretati s kršćanskim zajednicama i hrabriti ih u teškim vremenima krvavih progona. Na putovanju je i pisao pisma i poslanice pa je tako u jednom pismu napisao vjernicima da ništa ne poduzimaju da ga oslobode jer kaže: *«Nikad više neću imati ovakvu priliku doći Bogu.»*

Za vrijeme Valerijanova progona kršćana, Sv. Lovro bio je glavni đakon kod pape Siksta II. Đakoni su se brinuli, uz redovitu službu kod Bogoslužja, o siromašnima, udovicama i siročadi. Svi izdaci, bilo novčani ili neki drugi, pokrivali su se iz milodara. Papa Siksto je na prijevaru uhvaćen i odveden na stratište zajedno s još četiri đakona, a Lovro je ostao. To se dogodilo 258. godine. Kad se Lovro susreo s Papom kojeg su vodili pogubiti, uzviknuo je: *«Oče, kuda ideš bez sina? Veliki svećeniče kuda ideš bez svog đakona?»*

Kako je Lovro bio glavni đakon i držao riznicu, a mislilo se da, jer je pomagao sirotinju, je riznica puna novca, ubrzo su i njega uhvatili. Tražili su od njega da preda sve blago upravitelju. Lovro je zatražio tri dana da prikupi blago. Kako se mislilo da je blaga puno pa treba vremena da se prikupi, Lovro je dobio ta tri dana. Međutim, sve što je bilo u riznici podijelio je siromasima te njih doveo pred upravitelja i predao mu ih kao blago crkve, što oni i jesu. To je upravitelja razljutilo i dao ga je mučiti. Lovro je skončao u najvećim mukama pekući se na gradelama.

Ovo su samo dva primjera iz mora mučenika koji su dali svoje živote za slobodu kršćanstva. Kršćanstvo napokon dobiva tu slobodu 313. godine od cara Konstantina, dok su ga njegovi nasljednici odobrili kao jedinu vjeru u carstvu. Sa slobodom kršćanstvo je dobilo priliku nesmetano i mirno naviještati Evanđelje i širiti se, ali se u toj slobodi krila i opasnost koju jednom riječju možemo nazvati odgovornost.

Kršćansko mučeništvo danas

Vidjeli smo da u crkvenoj terminologiji riječ mučeništvo, mučenik podrazumijeva svjedočanstvo krvlju. Polaganje života, prolijevanje vlastite krvi za vjeru u Isusa Krista je najizvrsnije svjedočanstvo.

«Krv mučenika sjeme je novih kršćana» kako je napisao Tertulijan, a obrnuto, tj. nedostatak mučenika bio bi loš znak za Crkvu. To bi značilo da Crkva gubi svoju svjedočku dimenziju, da je suobličena i stopljena sa svijetom. Međutim, prolijevanje krvi za vjeru više nije učestalo kao u prvim stoljećima Crkve. Sada se pitamo o konkretnom načinu kršćanskoga mučeništva danas, o svjedočenju kršćanina u današnjem svijetu.

Kada se govori o kršćanskom mučeništvu danas želi se uputiti na tri smjernice koje moramo uvijek imati pred sobom. To su: specifična mržnja i neprihvaćanje kršćanske vjere u određenoj povijesnoj situaciji u ovom slučaju danas (postmoderna); teologija mučeništva potiče kršćane na specifično mučeništvo u današnjoj situaciji; i na kraju, naglašavajući dimenziju mučeništva u kršćanskoj vjeri želi se pokazati da današnje kršćansko svjedočanstvo može i treba biti mučeničko, odnosno spremno na muku i križ.[3]

Dakle, kršćanin u današnjem društvu može i mora biti mučenik, ali to mučeništvo treba prije svega biti, svjedočanstvo životom (ne krvno mučeništvo = bijelo mučeništvo). Takvo bijelo mučeništvo za Crkvu, za Isusa Krista nije i ne smije u očima vjernika biti ništa manje vrijedno i značajno od onog prolijevanjem krvi. Situacija Crkve u svijetu posebice u Aziji, Africi i Latinskoj Americi dovoljno govori o aktualnosti i potrebi takvog mučeništva.

3 Usp. Spe et labore, *Zbornik radova u čast mons. dr. sc. Marina Srakića biskupa đakovačkog i srijemskog,* uredio Vladimir Dugalić, Đakovo, 2003., str. 140.

Svjedočenje usred svijeta kulture

Biti svjedok u današnje vrijeme nije lako. Danas se stvarnost kršćanskog mučeništva bitno promijenila. Čovjek je zaštićen zakonom mnogo više nego prije. Stoga, kršćanina se danas ne želi više ubiti, već ga se stavlja pred izazove da bi ga se «ismijalo». Trebamo biti Bogu zahvalni što su progoni većinom prestali, ali trebamo također biti spremni na nove izazove. Prisjetimo se što su Kristu činili nakon što su ga uhvatili na Maslinskoj gori: *«A ljudi koji su Isusa čuvali udarajući ga poigravali se njime i zastirući mu lice, zapitkivali ga: 'Proreci tko te udario!' I mnogim se drugim pogrdama nabacivali na nj.»* (Lk 22, 63-65).[4] Matej u svom Evanđelju također donosi, prije nego je Krist primio križ na sebe zanimljivu rečenicu: *«Pošto ga izrugaše, svukoše mu plašt, obukoše mu njegove haljine pa ga odvedoše da ga razapnu.»* (Mt 27,31). Zatim Matej nadalje o muci donosi: *«'Ako si Sin Božji siđi s križa!' Slično i glavari svećenički s pismoznancima i starješinama, rugajući se, govorahu: 'Druge je spasio, sebe ne može spasiti! Kralj je Izraelov! Neka sada siđe s križa pa ćemo povjerovati u nj! Uzdao se u Boga! Neka ga sada izbavi ako mu omilje! Ta govorio je: 'Sin sam Božji!'" Tako ga vrijeđahu i s njime raspeti razbojnici.»* (Mt 27, 41-44)

Vidimo da je mučeništvo ismijavanjem prisutno i u Kristovoj muci, usko je povezano, a usuđujem se reći isprepleteno s krvnim mučeništvom.

Ne bih želio, naglašavajući današnje bijelo mučeništvo, zaboraviti i istisnuti iz pamćenja XX. stoljeće koje papa Ivan Pavao II. naziva *«veliko stoljeće kršćanskih mučenika, kako u Katoličkoj Crkvi, tako i u drugim kršćanskim crkvama i zajednicama»*. XX. stoljeće bez obzira na nove prilike, napredak i pozitivne aspekte koje je pružilo, bilo je mračno stoljeće. Novost znanosti i tehnike ponekad je stavljena na uništenje čovjeka, pa čak i naroda. U određenim trenucima izgubio se osjećaj za ljubav, zaboravilo se na samog Boga. Razni «izmi» vladali su dvadesetim stoljećem. Npr. krajni cilj komunizma bio je iskorjenjivanje vjere, a po učenju Marksizma, dok ne bude posve iskorijenjena, vjera je privatna stvar

4 Matej (26, 57-68) i Marko (14, 53-65) spominju slična zlostavljanja (ismijavanja), ali za vrijeme dok je Isus bio pred Velikim vijećem.

svakog građanina, a Crkva mora biti rastavljena, ne samo od države, nego i od društva.[5]

Danas je bijelih mučenika mnogo. Oni su u svakodnevnom životu nastojali i nastoje živjeti vjeru usred svijeta kulture koji im nije sklon i koji nije na njihovoj strani. Čest je slučaj da takve progone, uhićuju, izlažu raznim političkim, vjerskim, rasnim i staleškim pritiscima i diskriminaciji. Ljudi koji to podnose kao svjedočanstvo za Krista imaju snažan karakter i veliko pouzdanje u volju Božju te srce puno ljubavi i praštanja. Bijeli mučenici nisu nikakvi nad-ljudi. Oni su žene i muškarci, ljudi poput nas, koji su slijedili i slijede putove ljubavi u svakodnevnom životu. Bili su ili jesu proganjani s posla, prijetilo im se, dovodilo na rub egzistencije, slalo ih se u psihijatrijske ustanove, tjeralo ih se u «geta», oduzimala im se sloboda, ali oni su uvijek bili i jesu «ludi u Kristu». Za svoju vjeru su progonjeni, a sve u ime neke druge vjere (ateizam).

Na kraju bih završio u shvaćanju mučenika pape Ivana Pavla II. koji kaže da mučenik «nije samo onaj koji je ubijen 'in odium fidei', već se taj pojam proširuje. Tako se mučenicima smatraju oni koji su sve do žrtve života 'vjerni čovjeku', oni koji su 'mučenici kršćanske ljubavi', oni koji su 'mučenici pravednosti', oni koji su 'mučenici istine' te oni koji su 'mučenici mira'. Mučenik je – kako je još 1983. napisao Karl Rahner – 'također onaj koji trpi u aktivnoj borbi za potvrdu svojih kršćanskih uvjerenja.'»[6]

fra Mijo Šabić

5 Glas Koncila, br. 5, 17. listopada 2004. prilog: *Mučeništvo*, str. 9.
6 Isto str. 13.

PLAIDOYER ČUĐENJU

Tek onda kad potamni lažni sjaj i jenja omamljujući čar zavodničkih laži, zasvijetlit će ono istinsko što ležaše pod pepelom naših sljepoća. Gomila traži goleme stvari i važne događaje da nazre ono veliko, stoga ih mame senzacije, dokle veliki duhovi u onom neznatnom ugledavaju božansko. Toliki, postvareni i izjedeni nesnalaženjem, nezasitno troše riječi u govoru ni oko čega, jer samo odabranima dostaje pjesma ili slika da otkriju ono bitno. No, svaki autentični govor, dalek brbljanju, učenik je trajne škole slušanja. Veliki dar mnogo duguje pomnom primanju. Pjesnik kao " čuđenje u svijetu" (Šimić) nije tu poradi sebe sama, jer pjesma nije solilokvij ma kako subjektivna bila. Svaki pjesnik jest učitelj čuđenja. On nas uči da vidimo budeći u srcu gledatelja-čitatelja suosjećajnost sa stvari koju pjesma obznanjuje, potičući solidarnost sa sudbinom koju pjeva. Ono što je gluhi za glazbu, slijepi za slikarstvo, to je ravnodušni za poeziju. Stoga sve ono što umno zbori nužno potresa, zbunjuje, slama uobičajena viđenja i odnošenja u svijetu. Pjesničko poslanje jest osigurati među ljudima "vrlinu prisutnosti u svijetu" (C. Blanchet) tj. ono što Holderlin naziva "pjesnički nastanjivati zemlju" u prisnosti sa svime što jest, naspram ontološkom rascjepu (divisio mundi) kojeg stvara demon tehnicizma i koristoljublja. Svako čuđenje počinje od svog legitimnog empirijskog tla (svakidašnjih stvari i pojava) nad kojima misaono zida apstraktnu problematiku, carstvo uvida, koji prodiru kudikamo dublje od onoga što pruža opoj navika ili uvriježeni susretaj sa svijetom. Genij nužno ima drukčije oči, oči za još neznano, oči za neviđeno. Bez njega čovječanstvo ostaje obneviđeno. Čuđenje apokaliptički razotkriva ljusku naših predrasuda, nedomišljenih, preuzetnih sudova i pušta stvari govoriti o njima samima, gdje čovjek nosi ulogu onog u otvorenosti dosluha prema riječi svijeta. Pjesma je objaviteljska, u njoj progovara nešto što je iznad uobičajenog viđenja- objava smisla. Ona zahtijeva našu raspoloženost, raz-položaj za ono što nam se u njoj otvara u svojoj istini, kao i odlaganje poznate nam priručnosti kojom stvari uzimamo radi nečega drugog skrivajući time njihov pravi smisao. U tome je bit bezinteresnosti čuđenja. Fenomeni govore tako da se iz njih mogu izvući onotološke konzekvencije; ništa nije toliko maleno da ne može sobom kazati nešto veliko. Cvijet umije reći svu ljepotu svijeta, a suza svu njegovu tugu i izgubljenost. Samo

glupaci vide banalnosti. Umjetnik pozna svu ozbiljnost svijeta. On dotiče njegov korijen dublje no sve znanosti koje grebu po površju činjeničnog i žive u varljivoj samorazumljivosti izvjesnog. U naizgled subjektivnom doživljaju odslikava se cjelina, totalitet bitka. Istina umjetničke raspoloženosti jest otvorenost za smisao sveobuhvatnoga, a ne nekakav – izam inih varijanti "estetskih" doživljaja zabravljenih u zamak subjektivizma i proizvoljnih ukusa. Umjetnost nije gastronomija koja dopušta neobvezanto raspredanje o sviđanjima: laissez fair, laissez passer. Nije tu riječ o vlasititosti viđenja nego o otvorenosti da se vidi, prepuštenosti objavi koja dolazi s onu stranu jastva po umijeću čovjeka da se iščuđava koliko mu svijet i bitak mogu reći tj. koliko je sam sebi nedostatan. Otud sva umjetnost otvara mjesto Bogu.

Pjesnik neznatnih stvari

"Što je pjesnik?
Nesretnik koji krije duboke boli u svome srcu,
ali čije se usne tako oblikovane da, kada jecaju
i krici prelaze preko njih,
to odjekuje kao lijepa glazba."
(Kierkegaard)

Šop je veliki pjesnik malenih stvari koje genijalnim prisnim izrazom uskrisava iz sjene prezrenosti, iz groba nevažnosti. On ljepotom pjesme ovjenčava nama svakodnevne stvari poput: vrata, krova, okna, plasta, školske klupe, cvrčka, pijetla, psa čuvara, mlinova, kišobrana, bakinih naočari... Njegove zbirke predstavljaju riznicu uvida koji "uče drukčije gledati" (J.Conrad). Taj bosanski latin i odvjetnik očituje vlastitom poezijom "volju da se vidi i volju da se dade vidjeti kao neposredno pjesničko djelovanje" (P. Eluard). Naspram pjesnicima koji su mastila trošili opjevavajući velike bitke i značajne događaje, dične junake, ljepotice i slavne, drevne gradove, Šop nam izgleda kao genij malenosti i subrat prezrenih, odbačenih, marginaliziranih ljudi. Taj pjesnik zalazi u tihe kolibice, mračne podrume, šutljive mansarde, skromne štalice, seotska ognjišta... Strani su mu dvorci, kolajne, bljeskovi mačeva i velebnosti trgova. Uostalom, njegov Krist nije onaj Kranjčevićev gnjevni revolucionar na barikadama već onaj evanđeoski, ponizni, samoopljenjeni Bog koji se utjelovljenjem lišio majestetskog trona i nepristupačnog

svjetla jahvizma. To je Isus koji s poderanim potplatom zalazi u domove, krčme, sirota predgrađa među bijedne, tužne i umorne, koji kuša teret naših svakodnevlja bez hvastanja aureolom. Čitajući Šopa mi zaboravljamo teret naših bora i premorenost godina vraćajaući se u idiličnost dječjeg, naivnog viđenja svijeta kojem je sve nepoznato, neobjašnjeno i svježe. Jednostavnost stvarnosti ovaj poet ne iznosi baroknošću stila, on ne pati od vratolomnih formulacija niti kićenih figura samodopadljive retorike. Njegov je jezik prost i bistar poput stvari o kojima pjeva. Zaista, takova, naoko, siromašnost bubri od bogatstva plemenitosti pristupa i poniznosti. U tom pjesniku leži nešto blisko Asiškom siromahu čiju duhovnu jednostavnost i čistoću dijeli kao i zanos nad onim običnim poput brata sunca i sestrice smrti. Frangeš je zbilja imao pravo kad je pisao o Šopovom "čednom kršćanstvu" i njegovom poimanju prirode kao "golemog posestrinstva". Taj je samotnik čuvao udivljenje za svako stvorenje koje kao plod Ljubavi traži brižnost za sebe. On ih udomljuje u tihi, ponizni svijet svojih pjesama. Ta ljubav za stvoreno ima svoje naličje u Šopovu elegičnom plaču nad propašću, konačnošću svih stvari, odnosano u strahu pred ništavilom. (Uzmimo npr. pjesme poput: Tuga za starim cvrčkom, Monumentum perenne, Smrt moje bake, Mrtvi mlinovi, Molitva za mrtvu ulicu). Otud i snatrenje pjesnika o sjedinjenju s kozmosom, utopeljnošću u sveobuhvatno kojim se čovjek "preobražava u svelik" i biva "građaninom svemira". On teži sve spasiti od suvišnosti, uklopiti u trajnost i višu svezu. Šop se u svojim Astralijama otkida od antejskog kompleksa geocentrizma oprašatajući se od prolaznosti punoj nesuglasja, nemira i praznine i poput Ujevićeva Vasionca zbori : " Uske su mi ove male zemlje/ kratke su mi moje bijele ruke. / ...Kroz ocean neba ja sam ronac/ Mjesečić i sunčić, Vasionac/ mene pravo samo zvijezde paze." (usp. Uobličenje u svelik, Smirenje u svetežinstvu, Nedohod, Otkriće pred uzlijet). Poetsko oko čuđenjem ubire iz svijeta sve ono što svjedoči o uzvišenome čineći to, paradoksalno, zaustavljajući pažnju na onome naizgled prizemnom, običnom sa imaginacijom koja neugledno preobražava u veličanstveno. Iz onog malenog, za oko svijeta odviše prostog, izbija ukaz o Transcedenciji, a samim time i neutemeljenost ljudskog mnijenja koja toliko toga odbacuje kao nepriznato, suvišno.

Hrvoje Petrušić

FILOZOFSKI KAFIĆI

Prvi i najvažniji dio filozofije
njezina je primjena u životu.
To je najvažnije.
Epiktet

Početak je filozofskih kafića u Francuskoj, a ideja potječe od francuskog filozofa Marca Sauteta. Marc se inspirirao na radu Gerda Aschenbacha na području praktične filozofije. U Francuskoj je kafić ekvivalentan značenju koje je imala Agora u Ateni, kupke u Rimu; takvo društveno značenje ima francuski kafić u izlaganju filozofije u javnosti.

Marc Sautet pokušao je pronaći i održati ravnotežu između dva ekstrema: s jedne strane terapijske seanse, a s druge nešto što bi nalikovalo profesionalnim kolokvijima. Dobro su došli profesionalci i oni koji to nisu. Rasprave su strukturirane tako da daju prisutnima mogućnosti izreći svoja uvjerenja.

Filozofski su kafići otvoreni svima. Oni su prijateljsko mjesto gdje ljudi mogu raspravljati o zajedničkim ili vlastitim idejama uz šalicu kave. Tu se teži potaknuti „filozofske trenutke", prijeći od jednostavnog mišljenja na analizu zajedničkih koncepata, dekodirati različita mišljenja na način zajedničkog i pojedinačnog traženja.

Evo nekoliko temeljnih pravila u filozofskim kafićima:

- moderator prihvaća temu razgovora koja dolazi od sudionika
- ne postoji „a priori"
- moderator pažljivo sluša, koristi svoje znanje da bi mogao voditi raspravu te povećava razvoj analize s prisutnima
- svi slušaju dok jedan govori

Temeljne su oznake filozofskih kafića:

- otvoreni su svima
- stimuliraju slobodu i poštuju socijalno-ekonomsku pozadinu
- javno su mjesto gdje se svaka tema može raspraviti s različitim sudionicima

Filozofski su kafići mjesto gdje postoji stvarna mogućnost filozofiranja. Tijekom javnih rasprava filozofija može pokazati ljudima njihove predrasude te ih poučiti da razmišljaju filozofski, kritički. Može pomoći ljudima razvijati svoje mišljenje, postavljati

mnoga pitanja o različitim aspektima života i pokazuje im kako da se s njima suoče.

Iako za pohađanje takvih razgovora nije potrebno nikakvo filozofsko znanje, ipak je dobro da se netko posluži kakvom filozofskom literaturom kako bi bio što učinkovitiji u raspravi. Polazi se od pretpostavke kako je svaki čovjek po naravi filozof i kao takav željan filozofiranja. Ovo je mjesto za takve. Ljudi su reagirali tako što su pohrlili u filozofske kafiće, a ideja se ubrzo proširila po svijetu. Tu su dobili uvid u širinu problematike koji prije nisu imali. Raspravlja se ozbiljnije, nego u medijima i javlja se volja za produbljivanjem tematike čitanjem. Čovjek žudi za znanjem, dijalogom, raspravom. Uživa u tome da može smisleno formulirati mišljenje i čuti reakcije. Filozofija izvan životnih problema teško može rješavati životne probleme, ne može doživljavati reakcije ljudi. Upravo se na ovakvim mjestima otvara prostor za raspravu i dijalog.

Bernard R. Roy kaže da je ono što su Aschenbach i Sautet učinili dobro za filozofiju. Uloga je animatora krucijalna. Ako su on ili ona profesionalni filozofi, tada će biti sposobni prepoznati vrijednost nevažnih uvida. Filozofska vrijednost débates de cafés nalazi se u mogućnosti animatora da integrira popularnu raspravu u profesionalnu. Marc Sautet je nakon svake debate zapisivao probleme dodirnute tijekom rasprave. Nije li ovo put filozofskog napretka?

Većina je filozofskih kafića počela s akademskim filozofima koji su ostali na sveučilištima. Bernard R. Roy kaže kako očekuje da će jedan broj profesionalnih filozofa čekati i pratiti razvoj događaja. Misli da su previše zaposleni radeći na sveučilišnim katedrama ili samo čekaju svoju pravu priliku da se predstave. Javne su rasprave još mlade i ne može se reći koliko ih akademski krugovi odbacuju, a koliko podupiru tu ideju. Filozofski kafići trebaju akademsku filozofiju, i obrnuto, akademska filozofija treba filozofske kafiće kako bi se međusobno nadopunjavali.

Jesu li filozofski kafići mogući i u drugim zemljama? Kako smo vidjeli kafići u Francuskoj imaju vrlo važno društvenu vrijednost te su kao takvi pogodni za javne razgovore sa filozofima. Zato Bernard R. Roy smatra kako bi trebalo naći socijalni ekvivalent francuskim kafićima u Americi. Praksa pretpostavlja društvenu potporu. Zbog

toga on predlaže četiri moguća kandidata: trgovačke centre, kavane (coffee-house), knjižare i na koncu Internet. On kao pravi ekvivalent francuskim kafićima u Americi vidi kavane. One pripadaju Američkoj kulturi i tu bi se mogli voditi filozofski razgovori.

Profesor Martine Lindquist održao je jednu takvu debatu u kavani u Broollynu. Takve su kavane svakodnevno otvorene svakome u Americi.

Na pitanje imaju li budućnost filozofski kafići u Americi, Paul Applebome odgovara Kierkegaardovim „možda".

Možemo se zapitati koji bi socijalni ekvivalent filozofskim kafićima bio u Hrvatskoj?

Na koncu možemo reći kako su filozofski kafići potrebni i korisni jer ljudima daju nove uvide, potiču ih na mišljenje, na kritičko prosuđivanje stvari, uče ih sučeljavati svoje mišljenje sa suprotnim, a da to ne prijeđe u svađu. Na koncu, uče ih vođenju rasprava.

Fra Ivan Macut

Sastavljeno prema:

1. The philosophical value of coffee-house debates, Bernard R. Roy, www. gksdesign.com/bernardroy/aspcpcafephiloarticle.htm

2. Very Espresso Philosophy, by. Paul Appleboune, www. geocites.com/Athens/Forum/5914/press/espresso.htm

3. FAQ about Café Philo, based on S. Palmaquist (HK) FAQ text, http://philos.org/faq.htm

FILOZOFSKA SAVJETOVALIŠTA

Velika se zla ne nalaze toliko u stvarima,
već u krivoj procjeni koju imamo.
Čovjek treba mijenjati procjene stvari.
Seneka

Dr. Gerd Achenbach otvorio je 1981. godine u Njemačkoj prvo filozofsko savjetovalište. Danas se takva savjetovališta nalaze diljem Europe i svijeta: Nizozemska, Kanada, Norveška, Austrija, Švicarska, Izrael, Velika Britanija, SAD, Japan i dr. Ideja kako bi filozofija trebala biti pomoć ljudima u boljem shvaćanju samih sebe i njihova svijeta dolazi iz antike.

Već je Epikur okarakterizirao filozofiju kao „terapiju duše". Govorio je kako je filozofski argument beznačajan ukoliko ne umanjuje ljudsku patnju. Za stoike filozofija je bila učiteljica umjetnosti življenja. Ludwig Wittgenstein pitao se što koristi studij filozofije ukoliko ti ne poboljša mišljenje o važnim pitanjima svakodnevnog života. John Dewey kaže kako će filozofija pokazati svoju istinsku vrijednost tek onda kada stupi u kontakt s problemima čovjeka. Filozofski savjetnik ima volju prihvatiti izazov i izvesti filozofiju iz akademskih dvorana u stvarni svijet.

Filozofski savjetnik mora imati barem magisterij iz filozofije. Takav će se filozof tijekom svoga studija usmjeriti na praktičnu filozofiju. Zato će on biti bolje pripremljen za dijalog o specijalnim filozofskim problemima kao što su smisao života ili pitanje ispravnog i pogrešnog, nego terapeut koji je poučen u psihologiji.

Mnogi filozofski savjetnici oklijevaju filozofsko savjetovalište nazvati „terapijom" zato što filozof savjetnik ne daje dijagnozu klijentu što opet ne znači da filozofsko savjetovalište nema terapijske učinke. Wittgenstain je rekao kako filozofija ima učinka u terapiji „intelektualnih bolesti".

Filozof savjetnik ne manipulira klijentovim mišljenjem te ga ne navodi da prihvati nekakvu djelomičnu filozofiju kao „Istinu". Naprotiv, filozofski mu savjetnik pomaže da bolje vidi svoju situaciju, da mu se prošire obzori gledanja.

Što žele filozofski savjetnici? Žele otvoriti prostor da ljudi mogu razgovarati o onom što im nije jasno. Žele izbistriti pojmove. Čovjek je po naravi filozof, ima svoju viziju svijeta, čovjeka, vjere... Tu

dolazi do nejasnoća pa je potrebno pomoći mu da razumije, da promijeni viziju i riješi poteškoće.

Filozofsko savjetovalište nije mjesto liječenja, terapije, već mjesto razgovora s filozofom.

Postoji nekoliko temeljnih postavki:

a) Filozof se treba prilagoditi onome tko dolazi k njemu i svakoga tretirati na drugačiji način.

b) Treba nastojati razumjeti čovjeka, pomoći mu da zavoli mudrost, spoznaju. U tom kontekstu treba razumjeti da filozofsko savjetovalište ne radi na podsvijesti, prošlosti, već radi na razgovoru, na osmišljavanju

c) Nema nijednog jasnog i unaprijed određenog cilja koji bi trebalo primjenjivati. Filozof ne smije htjeti promijeniti klijenta.

d) Filozof želi pomoći klijentu proširiti njegove obzore, okvir vlastite prošlosti, povijesti i života i pružiti mu prikladna sredstva.

Achenbach donosi sliku čovjeka na brodu. Nastupi oluja i pokvare mu se instrumenti, gubi kontrolu nad brodom. Dolazi filozof koji ga upućuje kako se upravlja brodom i instrumentima te stoji sa strane i promatra. Kad ovaj ovlada situacijom, filozof odlazi.

Navodimo jedan od životnih problema s kojima ljudi dolaze u filozofska savjetovališta: žena se tuži na nedosljednost ljubljene osobe. Ponekad joj je drag i ljubazan, a ponekad se čini hladan i dalek. Početak je bio pokazati joj kako ima nerealna očekivanja. Prekretnica se dogodila kada je to uvidjela. Naime, shvaća kako je osoba kompleksna i kako se ne smije tako usko promatrati. Kad se promijenila njezina percepcija gledanja na prirodu osobe, naučila je prihvatiti dobru stranu ljubljene osobe i manje se uzrujavati na njezine nedostatke.

Iako filozofiju prati glas apstraktnosti i analitičnosti, ona može pomoći u rješavanju osnovnih ljudskih životnih poteškoća kao što su: depresija, nesretni ljubavni život i dr. Shankara, hinduistički filozof, donosi sljedeći primjer: „Hodam kroz vrt i vidim zmiju. Automatski osjećam strah. Međutim, kad bolje pogledam, vidim da je to zapravo dio konopa. Moj strah nestane." Ovaj nam primjer govori kako emocije pretpostavljaju naše uvjerenje i ideje, one su uključene u naš pogled na svijet, dio su cjelokupne konstrukcije koju radimo od naših pojedinačnih trenutaka. Naš se emocionalni život

temelji na nevidljivim korijenima, vjerovanju da može biti doveden do svjetla, istraživan, propitivan i promijenjen.

Što znači filozofska pomoć čovjeku s problemom možemo vidjeti u misli S. Kierkegaarda koji kaže kako bi uistinu pomogao drugoj osobi, mora moći razumjeti više nego ona, ali ipak najprije razumjeti ono što ona razumije. Ako to ne mogu učiniti, moje nadmoćnije znanje ne može joj pomoći. Ako ipak koristim svoje nadmoćno znanje, tada je to zbog toga što sam tašt i ohol i zapravo u temelju moje pomoći stoji moja želja da budem nadmoćan nad njom. Istinska pomoć počinje ljudskim činom; pomoćnik mora biti ponizan pred onim kome želi pomoći i shvatiti da pomoći ne znači upravljati, već služiti.

Teško je reći koliko profesionalnih filozofa radi danas u filozofskim savjetovalištima. Unatoč tome što su filozofska savjetovališta raširena diljem svijeta, na području Republike Hrvatske zasada nema niti jedno. Nadamo se kako će se u bliskoj budućnosti otvoriti pokoje takvo savjetovalište i na našim prostorima što će biti pomoć ljudima koji imaju životne poteškoće, a ne žele da ih se zbog toga smatra bolesnima, da ih se patologizira.

Već je Schopenhauer rekao da onaj tko ima hrabrosti ne ostaviti bilo koje pitanje skrivenim ima snagu za filozofiranje. Ono što ljudi koji imaju životne probleme trebaju jest razgovor s nekim tko će ih razumjeti, tko će im moći pomoći u njihovu rješavanju, a upravo to pružaju filozofska savjetovališta.

Fra Ivan Macut

Sastavljeno prema:

1. What is philosophical counseling?, Peter B. Rabbe, www.erraticmpact.com

2. A philosophical practitioner's notebook of quotations, compiled by Shlomit Schuster, www.geocites.com

POLUGA ZA VODE
(PRIMJENA SOCIJALNOG NAUKA CRKVE)

Zemlju si stavio na stupove njene:
Neće se poljuljati u vijeke vjekova,
Pokrio si je vodama bezdanim ko' haljinom,
Iznad bregova stajahu vode...
Ps 104

Svijet se mijenja, a tako i čovjekova predodžba o svijetu, čovjekova vizija svijeta. Stoljećima su ljudi vjerovali da je Zemlja u središtu svemira, čvrsta i nepomična. Stoga nije čudno da je veliki antički učenjak Arhimed smatrao kako su mu potrebni samo velika poluga i čvrsto uporište za pokretanje središta svemira, Zemlje. Otada se slika svijeta promijenila, znanost je dokazala da je Zemlja tek jedan od mnogobrojnih planeta, da ona nije ni središte svemira, a ni nepomična, već da kruži oko Sunca koje je opet tek jedna od milijardi zvijezda koje postoje u našoj galaksiji. Svijet se, dakle, mijenja, čovjekova se vizija svijeta mijenja, a tako i čovjek koji je tek jedno od mnoštva živih bića koje obitavaju na našem malenom planetu.

Vode u postmodernoj

Čovjek je zanimljivo biće. Od primitivnog primata tijekom milijuna godina evolucije razvio se u biće prisutno na svim meridijanima i paralelama, ovladao je mnogim prirodnim silama, postao najveći potrošač Zemljinih bogatstava, sagradio ogromna zdanja: zgrade, prometnice, spomenike...

Tijekom povijesti nastale su tako i različite civilizacije, kulture koje se smjenjuju na pozornici svijeta, od starih Sumerana, preko Grka i Rimljana pa sve do današnje, kako mnogi vole reći, postmoderne koja više nije kultura jednog naroda koji se uspio nametnuti ostalima, nego je to kultura cijelog svijeta, cijelog čovječanstva, svih naroda Zemlje.

Mnogo je stvarnosti koje označuju postmodernu kulturu: relativizam, pluralizam, individualizam, globalizacija...

Upravo zbog sveprisutne globalizacije mnogi smatraju svijet velikim selom. Danas je, naime, tehnologija komunikacije između

ljudi tako dobra da više nema nedostupnih i dalekih krajeva. Svakodnevno su nam dostupne nebrojene informacije do kojih možemo doći pomoću različitih medija. Tako gotovo nema kutka svijeta koji nam nije poznat, nema događaja o kojem nismo informirani. No, globalizacija ima i negativne strane koje su najočitije na gospodarskom području. Nekolicina bogatih zemalja kontrolira većinu svjetskog bogatstva. Tome posebno doprinose velike korporacije koje ne dopuštaju manjim tvrtkama iz manje bogatih i siromašnih zemalja da se probiju na svjetsko tržište, već održavaju svim mogućim sredstvima svoj monopol na istom tržištu čime rijeku novca usmjeravaju „na svoj mlin". U svemu je još najgore to što se čini kako su čovjeku današnjice svezane ruke, tj. mišljenje je da „običan čovjek" danas ne može učiniti ništa kako bi promijenio situaciju na bolje.

Međutim, valja reći da stvarnost ipak nije tako negativna. Čovjek, svaki čovjek, može učiniti nešto za promjenu stanja u svijetu. Svakom je čovjeku dostupna poluga kojom može pokrenuti stvarnost u pozitivnom smjeru. Kako je to moguće ostvariti, želimo pokazati upravo na primjeru voda koje su također, kao uostalom i svekoliko stvorenje, dio postmoderne kulture zahvaćene globalizacijskim vrtlogom.

Od Projekta Družba Adria do Deklaracije o gospodarenju vodama

Možda će netko od vas biti iznenađen ovim pothvatima kad sazna da su ih pokrenuli i da ih vode franjevci. Iako je ove inicijative pratila svojevrsna medijska blokada, *Vijeće franjevačkih zajednica* (dalje u tekstu VFZ) i druge dobronamjerne udruge predvođene *Franjevačkim institutom za kulturu mira* uspjele su u javnosti pokrenuti raspravu o životno važnim i gospodarsko-strateškim pitanjima za Hrvatsku, a posredno i za druge zemlje u duhu međuljudske solidarnosti.

• *Projekt Družba Adria*

Prvi veliki problem vezan uz vode na našem području svakako je projekt Družba Adria. Riječ je o Sporazumu o podršci projektu integracije naftovoda Družba Adria koji su 16. prosinca 2002. god. u Zagrebu sklopili predstavnici vlada šest zemalja: Rusije, Bjelorusije,

Ukrajine, Slovačke, Mađarske i Hrvatske. Time su vlade omogućile integraciju postojećih naftovoda u jedinstven sustav Družba Adria koji bi se trebao protezati u dužini od 3200 km, od ruske Samare do tankerske luke i terminala za pretovar nafte u Omišlju na Krku. Prema tom sporazumu, od početka 2004. godine, trebala bi se ruska nafta i tranzitna nafta ostalih zemalja uključenih u sporazum izvoziti preko Omišlja na svjetsko tržište. Predviđen je i godišnji prihod Janafa (Jadranskog naftovoda) od 50 do 80 milijuna dolara.

Problematika je ovog projekta višeslojna. S ekonomske strane upitna je, najblaže rečeno, isplativost tog projekta. Usporedimo li prihode od turizma (godine 2000. samo je Primorsko-goranska županija ostvarila prihode od 800 milijuna dolara) s eventualnim prihodima od ovog projekta, lako uočavamo da se radi tek o neznatnoj zaradi ako se ti prihodi uopće i mogu nazvati zaradom. Naime, šteta koju bi taj projekt proizveo na ekološkom području mnogo je veća od bilo koje zarade, pa makar se radilo i o milijardama dolara, a ne o milijunima.

Ekološka je problematika mnogo ozbiljnija. Broj tankera u Jadranskom moru povećao bi se s 80 na 200 godišnje. Za prijevoz nafte koristili bi se tzv. supertankeri (tankeri goleme nosivosti) čime se doduše smanjuje broj tankera, ali se povećava opasnost od havarija koje bi dovele do ekoloških katastrofa silnih razmjera. Još su veći problem tzv. *balastne vode*. O čemu se radi? Tanker, kad ne prevozi naftu, mora biti opterećen balastnim vodama kako bi mogao ploviti. Tankeri koji bi dolazili u Jadran ispuštali bi balastne vode u Jadransko more kako bi mogli primiti naftu iz naftovoda te je transportirati na svjetsko tržište. Te balastne vode koje bi oni ispuštali, donosili bi iz dalekih mora koja su po biološkom i kemijskom sastavu bitno drukčija od Jadranskog mora što bi sigurno dovelo do uništavanja domaćeg ekosustava i biološkog svijeta. S druge strane, nisu u opasnosti samo morske vode, nego i kopneni ekosustav. Postoji opasnost i od oštećenja cijevi naftovoda kojima se nafta transportira do mora.

U kritici projekta Družba Adria prvi se put okupilo 28 ekoloških udruga pod nazivom *Zeleni forum*. U osudi tog projekta priključili su im se i brojni hrvatski intelektualci i različite udruge. Ovdje posebno želimo istaknuti djelovanje radnih tijela VFZ-a predvođenih *Franjevačkim institutom za kulturu mira* koji su 14. studenog 2004.

god. uputili pismo Hrvatskom saboru i Vladi Republike Hrvatske u kojem izražavaju zabrinutost da se hrvatskoj javnosti nije jasno ukazalo na sve segmente projekta Družba Adria, a posebno na opasnosti koje taj projekt donosi za naš ekosustav. Stoga se u pismu traži da se javnosti podnesu svi relevantni podaci o tom projektu čime bi se omogućilo građanima da imaju potpuni uvid u problem i da sukladno tome reagiraju. Franjevačke su zajednice posebno upozorile da nijedan parcijalni interes ne smije prevladati nad javnim interesom i općim dobrom, a Jadransko more spada upravo u opće dobro i interes Republike Hrvatske i njezinih građana.

Mjesec dana kasnije, 13. prosinca 2004. god. predstavnici različitih katoličkih udruga, pokreta i svjetovnih redova uputili su još jedno otvoreno pismo Hrvatskom saboru i Vladi Republike Hrvatske. U tom je pismu još jednom izražena ogorčenost zbog toga što javnost nije obaviještena o cjelokupnoj problematici spornog projekta. Svi potpisnici tog pisma izričito su zatražili *da Republika Hrvatska istupi iz tog sporazuma.*

S radošću možemo istaknuti da je projekt Družba Adria obustavljen te da će se najvjerojatnije u sljedećim mjesecima i u potpunosti okončati.

• *Problem privatizacije voda*

Ovaj nas problem vraća nekoliko godina unazad, u proces privatizacije drugih gospodarskih subjekata u kojem je tek 5 % poduzeća legalno privatizirano. Slično se događa i danas s dodjelom koncesija za gospodarenje izvorima voda. Većinom se dodjele tih koncesija događaju „ispod stola", tj. skrovito, nelegalno, bez javnog natječaja što čini upitnim njihovo opće društveno i javno dobro.

Još veći problem predstavlja činjenica da Republika Hrvatska nema jasnu gospodarsko-političku viziju o održivom razvoju i pravičnom gospodarenju vodom koja je strateški važno prirodno blago. Upravo zbog nedostatka razvojnog programa na razini države o gospodarenju vodom, moguće su raznorazne malverzacije na već spomenutom području.

Stoga su povjerenstva VFZ-a koja predstavljaju svih devetnaest ženskih i muških franjevačkih zajednica (provincija), kao i *Franjevački svjetovni red, Franjevačka mladež* i *Franjevački institut za kulturu mira* 27. veljače 2005. god. uputili otvoreno pismo

Hrvatskom saboru i Vladi Republike Hrvatske u kojem su skrenuli pozornost navedenim državnim tijelima na problem voda koji je jedan od najvećih svjetskih problema. Često se u današnjem svijetu vode ratovi za vodu, čak se može govoriti o svojevrsnom hladnom ratu za vodu koji neki nazivaju novim oblikom imperijalizma u procesima globalizacije. Žrtve tog rata redovito su siromašne, zadužene zemlje kao što je i Hrvatska. U tom ratu za vodu glavnu riječ vode strane kompanije, koje se domognu koncesija nad izvorima voda zahvaljujući međunarodnim monetarnim ustanovama, a koje svoje zajmove siromašnim zemljama uvjetuju donošenjem zakona koji omogućuju takvu privatizaciju voda.

Hrvatska se po bogatstvu prirodnih izvora vode nalazi na 5. mjestu u Europi, a na 42. mjestu u svijetu. Voda, „nafta 21. stoljeća", unosan je posao velikim međunarodnim korporacijama. Budući da je Hrvatska opterećena ogromnim vanjskim dugom, vrlo bi lako mogla postati plijenom pohlepnika, bilo stranih bilo domaćih.

U navedenom pismu izričito se traži od Vlade i Sabora Republike Hrvatske da donesu opći moratorij na dodjelu koncesija za gospodarenje vodom i za zbrinjavanje otpadnih voda koji će vrijediti dok se ne izradi razvojni plan s dugoročnom vizijom o gospodarenju vodom. Naime, vode su „opće dobro koje zbog svojih prirodnih svojstava ne mogu biti ni u čijem vlasništvu" te „kao opće dobro imaju osobitu zaštitu Republike Hrvatske", piše u *Zakonu o vodama*. Također se traži da se koncesije daju uz javne natječaje te da budu strogo zakonski regulirane kako ne bi došlo do zlouporaba kakvih je bilo u nekim zemljama Južne Amerike (Argentina, Bolivija) i Afrike (Gana, Južnoafrička Republika).

Problematika voda ne tiče se samo ekoloških udruga, franjevaca i franjevki, Hrvatskog sabora i Vlade Republike Hrvatske, nego i svakog građanina Hrvatske, na poseban način znanstvenika i stručnjaka. Stoga je *Franjevački institut za kulturu mira* u suradnji s brojnim stručnjacima o toj problematici na Svjetski dan voda, 22. ožujka 2005. god. donio *Deklaraciju o gospodarenju vodama.*

U toj se deklaraciji na neki način sažima sve do sad rečeno o vodama, polazeći od činjenice da je voda uvjet života na Zemlji te da kao takva mora biti temeljnim pravom svakog čovjeka. Voda, dakle, treba sačuvati status općeg dobra – cijena vode ne smije biti u službi profita. Hrvatska je zemlja relativno bogata vodama, ali to bogatstvo

treba još istražiti. Deklaracijom se apelira na državne i društvene strukture koje donose zakone da povedu računa o ovim općim načelima kao i na to da surađuju sa stručnjacima i znanstvenicima koji im trebaju pomoći u stvaranju studiozno pripremljene strategije gospodarenja vodama. Važno je razviti i kvalitetan sustav edukacije najšire javnosti kako bi se osigurala djelotvorna zaštita postojećih vodenih bogatstava. Održivo korištenje voda, cilj svekolikog ovog djelovanja, ne isključuje dodjelu koncesija. Međutim, uvjeti dodjeljivanja koncesija moraju biti iznimno precizni u svim pojedinostima, a osobito u onima koje se odnose na formiranje cijena i duljinu trajanja koncesija.

Zaključak je da Hrvatska, zemlja u tranziciji i na pragu ulaska u Europsku uniju treba staviti vodu kao primarni nacionalni interes čije buduće korištenje treba najprije biti u službi zadovoljavanja potreba njezinog stanovništva.

Otvoren horizont

Što će biti s vodama u budućnosti? Hoće li uistinu doći do krvavih ratova za to prozirno zlato? Što će biti s čovjekom? Što će biti uopće sa Zemljom? Puno se pitanja može postaviti, ali na niti jedno od njih ne možemo dati siguran odgovor. Sigurno je tek da je sudbina svijeta u našim rukama, rukama koje mogu čvrsto uhvatiti polugu i pokrenuti stvarnost na bolje. Jadikovanju nema mjesta. Potrebno je *vidjeti, prosuditi i djelovati*. Horizont je otvoren...

fra Kristian Stipanović

LJUBAVNA IGRA BOGA I SVIJETA

Čini mi se da uopće ne želim razmišljati o Bogu koji ne bi bio posvemašnja i potpuna ljubav. Apsolutnost koja se najčešće upotrebljava u govoru o Bogu, ne govori mi ništa u kontekstu ljubavi; jer apsolutnost, odriješenost od bilo čega, gubi objekt ljubavne navezanosti koji, iako je govor o Bogu te bismo mogli ustanoviti da taj objekt jest sam Bog u trojstvenoj dinamici, jest vrlo bitan za ostvarenje ljubavi. Nadalje, ljubav o kojoj bi imalo smisla govoriti u kontekstu govora o Bogu jest jedino i samo agapična ljubav, koja se u najmanju ruku sastoji u potpunom predanju ljubljenoj osobi. To je predanje u Bogu toliko izraženo da stvara ono čemu se predaje tj. agape prethodi svom objektu.

Tako dolazimo do stvaranja kao prvog izraza božanske ljubavi prema svijetu. Iako je svijet postojao u Božjem umu kao divna mogućnost i to ona koja će se ostvariti te joj, jer je takva u Božjem umu, ne možemo nijekati egzistenciju, ipak je sve započelo stvaranjem vremena, prostora i materije, kategorija bez kojih danas mi ne bismo mogli niti razmišljati. „Neka bude!" je znak početka svega; prekrasnih prostranstava nastalih ni iz čega, a koja se rasprostiru milijardama svjetlosnih godina, milijardama milijarda zvijezda i planeta, tisućama milijuna živih bića koji nastaju odlukom jednog misterija ljubavi i koji su usmjereni tom misteriju i o njemu ovise.

Drugi izraz agapične Božje ljubavi jest ljubav križa. Koliko god paradoksalno zvučalo, ljubav i patnja idu ruku pod ruku i svi smo u tome osvjedočeni. Štoviše, proporcionalni su jedno drugom što bi značilo da savršena ljubav zahtijeva savršenu patnju. To se dogodilo na križu. Kristov križ ima trostruku zadaću: spasiti i otkupiti čovjeka, objaviti Božju ljubav prema čovjeku (Usp. 1 Iv 3, 16; Tit 3, 4) i objaviti kakav je Bog u sebi. Međutim, ovdje dolazimo do jednog problema.

Karl Rahner je postavio tvrdnju da je ekonomijsko Trojstvo (trojstveno djelovanje u povijesti) jednako imanentnom Trojstvu (trojstvena dinamika u Bogu) što bi, najjednostavnije rečeno, značilo da je Bog koji nam se objavio u povijesti onakav ili veoma sličan Bogu kakav jest u sebi. Iz ovoga bismo mogli zaključiti da je Kristova patnja na križu očitovanje Sinovljeve patnje u Trojstvu. Teško je

i smiješno povjerovati u trojstveni sadomazohizam u kojem bi se Osobe u Trojstvu međusobno mučile, bilo sebe bilo jedna drugu. S druge strane vidjeli smo kako savršena ljubav uključuje savršenu patnju, a jer se ta patnja ne može ostvariti u Bogu samome, dolazi do božanske igre stvaranja koja će vrhunac doživjeti u križu kada na jedinstven i neponovljiv način Sin pati i umire razdajući se za objekt svoje ljubavi, objekt kojeg je Otac stvorio samo iz ljubavi i za ljubav. U križu se, dakle, ispunja savršena ljubav u savršenoj patnji, patnji koja nije svrha samoj sebi, već spasenju čovjeka i njegovom uzdignuću do bića koje je sposobno potpuno ljubiti u smislu da je sposobno dati život za prijatelje svoje. (Usp. Iv 15, 13).

Treći izraz ljubavne igre jest sam Duh Sveti. On je uosobljena ljubav Oca i Sina od vječnosti, ali isto je tako djelatna snaga u čovjeku koja otvara razum i srce da prihvati Božju ljubav i da je učini osobnom, čovjeku bliskom, a ne samo izvanjskim znakom božanskog djelovanja u svijetu. Jedino u Duhu i po Duhu naša ljubav nadilazi vlastiti egocentrizam i postaje agapična, potpuno spremna na vlastitu negaciju u korist bližnjega. Jedino s Duhom možemo nadići ovozemaljske izričaje ljubavi i okrenuti se prema izvoru ljubavi, prema Ljubavi samoj.

Svaka pak igra zahtijeva od sudionika potpuni angažman da bi bila zanimljiva i plodonosna. Igra ljubavi, koju je Bog započeo i u koju se upustio, jest jedna rizična avantura u kojoj se on smanjuje na razinu čovjeka da bi mu bio jednak u svim slabostima osim u grijehu, ali koja isto tako, zahvaćajući čovjeka, od njega zahtijeva da nadiđe te iste slabosti i suobliči se Bogu kao Slika Božja.

Pitanje je: jesam li se prepustio igri?

Fra Filip Mimica